

Kåre Moen

Katastrofen som rammet landet vi flyktet fra. Tsunamien i et acehnesisk eksilperspektiv

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress.
Rapport nr. 5/2007

www.nkvts.no

Katastrofen som rammet
landet vi flyktet fra.
Tsunamien i et acehnesisk
eksilperspektiv

Kåre Moen

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S

Rapport nr 5/2007

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er:

Å utvikle, vedlikeholde og spre kunnskap og kompetanse som kan bidra til:

- å redusere helsemessig og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Omslag: KOBOLT

Produsert i samarbeid med Unipub AS

ISBN 978-82-8122-017-1 (h)

ISSN 0809-9103

Henvendelse vedrørende publikasjonen rettes til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Kontaktinformasjon på www.nkvts.no.

Forord

Aceh-provinsen i Indonesia var det området i verden som ble hardest rammet av tsunamien 26. desember 2004. Over 160 000 mennesker mistet livet, mer enn 600 000 mistet livsgrunnet og de materielle ødeleggelsene var svært store.

Idet flodbølgen traff Aceh, bodde det i underkant av 200 personer med acehnesisk bakgrunn i Norge. De aller fleste hadde kommet til Norge som overføringsflyktninger i løpet av en sjuårsperiode før flodbølgekatastrofen. De hadde flyktet fra et landområde preget av en langvarig, borgerkrigsliknende politisk konflikt.

Nå var de rammet igjen.

Hvordan ble eksilacehneserne påvirket av flodbølgekatastrofen som rammet landet de hadde flyktet fra? Det er temaet for undersøkelsen som presenteres i denne rapporten.

Studien omfattet en spørreskjemaundersøkelse blant voksne eksilacehnesere. Vi gjennomførte også kvalitative intervjuer, både med acehneserne og med representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner som hadde vært involvert i aktiviteter og tiltak beregnet på å hjelpe og støtte acehneserne i perioden etter tsunamien.

Undersøkelsen ble finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet og Sosial- og helsedirektoratet og inngikk som en del av et større forskningsprogram ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) om konsekvensene av tsunamikatastrofen.

Vi vil gjerne rette en takk til alle de norske acehneserne som har bidratt til dette prosjektet! Hadde det ikke vært for dem, ville dette prosjektet vært umulig. Vi håper det acehnesiske eksilmiljøet i Norge vil kunne ha nytte av denne rapporten.

Takk også til alle medarbeiderne i de frivillige organisasjonene, kommunene og myndighetsorganene som har bidratt med informasjon. Flere av dem bidro også med uvurderlig hjelp til den praktiske gjennomføringen av feltarbeidet.

Under intervjuene i Time kommune medvirket cand. psychol. Tove Saga Nordling fra Ressurssenter om vald, traumatisk stress og sjølvmoedsförebygging i region Vest (RVTS-Vest), mens cand. polit. Birgit Holtebekk fra NKVTS bidro under feltarbeidet i Sandnes og Stavanger. Mange takk til begge to!

Takk for hyggelig kontakt og samarbeid med psykologistudentene Signe Stige og Guri Vindegg. De har arbeidet med hvert sitt hovedoppgaveprosjekt i det tamilske miljøet i Norge, og deres prosjekter har hatt mange fellestrekk med denne studien. Mange takk for nyttige diskusjoner og hjelp både i metodeutviklings- og dataanalysefasen!

Hjertelig takk også til Arifin Anwar, som var tolk under feltarbeidet, for vennlighet, hjelp, profesjonalitet og innsats!

Oslo, oktober 2007

Kåre Moen
Cand. med., Master of Public Health
Forsker

Nora Sveaass
Dr.psychol.
Prosjektleder

Innhold

Forord	3
Sammendrag	9
Summary	17
Innledning	25
Bakgrunn	27
Tsunamien som rammet Aceh.....	27
Konflikten i Aceh	28
Materiale og metode	31
Forberedelser	31
Informanter.....	33
Datainnsamling.....	36
Databehandling og –analyse.....	37
Acehneserne i Norge	39
Alder og kjønn	39
Tid i Norge.....	39
Samliv og familie.....	39
Utdannelse og arbeid.....	41
Språkkunnskaper	42
Religion	43
Livet før Norge	45
Livet i Aceh	45
Livet i Malaysia	48
Traumatiserende opplevelser før ankomst til Norge.....	51
Livet i Norge	53
Ankomsten	53
Savn og lengsel etter familien i Aceh	53
Konfliktsituasjonen i bagasjen.....	54
Indre spenninger.....	54
Nettverk i Norge.....	55
Generasjonsforskjeller og –utfordringer	58
Belastninger etter ankomst til Norge	58
Tsunamiopplevelser	61
Den første, dramatiske informasjonen.....	61
De første reaksjonene.....	62
Den lange ventingen i det uvisse	63
Tap av familie og venner	64
Sorg og fortvilelse	66
Bekymring for de overlevende og ønske om å hjelpe	67

Ønsker om familiegjenforening.....	69
Noen å snakke med	70
Minnereiser.....	72
Betydningen av religion	74
Mening.....	75
Tsunamien i perspektiv	76
Hjelp og støtte	77
Hvem acehneserne opplevde at de kunne få hjelp og støtte av	77
Kommuner og frivillige organisasjoner.....	78
Venner	78
Arbeidsgivere og kolleger	78
Profesjonell hjelp	79
Aktiviteter og tiltak utgått fra kommunene	79
Time kommune	80
Sandnes kommune	83
Stavanger kommune.....	86
Aktiviteter og tiltak utgått fra frivillige organisasjoner	88
Røde Kors.....	88
Internasjonalt hus.....	91
Trossamfunn	92
Aktiviteter og tiltak fra nasjonale myndigheter	93
Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)	93
Sosial- og helsedirektoratet (SHdir)	94
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).....	96
Helsetilsynet.....	97
Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)	97
Utlendingsdirektoratet (UDI)	98
International Organization for Migration (IOM Oslo).....	100
Acehnesernes vurdering av hjelpen	103
Misnøye	103
Vanskelig tilgjengelig	104
Synspunkter på reisestøtteordningen	104
Ønske om en ny periode med reisestøtte	106
Hva er hjelp?	107
Psykisk helse etter tsunamien	109
GHQ-28	109
PTSS-12	112
Sorg	114
Diskusjon	117
Lærdom og anbefalinger	123
Hovedanbefalinger	123
Lærdom	124
Vedlegg 1	129
Referanser	131

Tabeller og figurer

Tabell 1. De ti seksjonene i spørreskjemaet.....	32
Tabell 2. Intervjuede representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner.....	35
Tabell 3. Forhold som var til hinder for acehnesernes ønsker og opplevde behov.	119
Figur 1. Hvor mange års skolegang har du fullført?	41
Figur 2. Status på arbeidsmarkedet.....	42
Figur 3. Tidligere traumer	52
Figur 4. Antall traumetyper acehneserne rapporterte at de hadde opplevd før ankomst til Norge	52
Figur 5. Hvor mange personer står deg så nær at du kan regne med å få hjelp av dem hvis du har personlige problemer av betydning?	56
Figur 6. Hvor lett er det å få praktisk hjelp fra nabolaget i et knipetak?	56
Figur 7. Har du noen å betro deg til?.....	57
Figur 8. Har du noen som du føler er glad i deg?	57
Figur 9. Hvor stor interesse viser folk for det du gjør?	57
Figur 10. Forhold som har opplevdes ”veldig vanskelig” etter ankomst til Norge	59
Figur 11. Forhold som i noen grad har opplevdes vanskelig etter ankomst til Norge	59
Figur 12. Postmigrasjonsvansker; fordeling av totalskåre (på en skala mellom 1 og 4)	60
Figur 13. Hvordan fikk du vite at en tsunami hadde rammet Aceh?.....	61
Figur 14. Hvordan fikk du vite om at din familie var berørt?.....	63
Figur 15. Tap av familie og venner.....	64
Figur 16. Tap av familiemedlemmer og venner i tsunamien.....	65
Figur 17. Andel informanter som mistet ulike typer nærstående personer.....	65
Figur 18. Andel informanter som oppga at de hadde snakket ”mye” eller ”en del” med ulike grupper av nettverkspersoner	71
Figur 19. Andel informanter som oppga at de ikke hadde snakket om tsunamien med ulike grupper av nettverkspersoner	71
Figur 20. Andelen acehnesere som ønsket å reise tilbake etter tsunamien og som faktisk gjennomførte en reise.....	73

Figur 21. Fikk du informasjon om reisestøtteordningen?	73
Figur 22. Andel av dem som ønsket å reise som gjennomførte en reise.....	74
Figur 23. Hvor mye har religion betydd i tiden etter tsunamien?.....	75
Figur 24. Har betydningen av religion endret seg etter tsunamien?	75
Figur 25. Hvem kunne du få hjelp og støtte fra etter tsunamien – den første tiden og etter femten måneder?.....	77
Figur 26. Hvor fornøyd var du med hjelpen du fikk like etter tsunamien?	103
Figur 27. Hvor fornøyd var du med hjelpen du fikk, like etter og femten måneder etter tsunamien?.....	103
Figur 28. Hvor lett har det vært å få tak i den hjelpen du har hatt behov for?	104
Figur 29. Gjennomsnittlig GHQ-28 totalskår blant grupper som ble berørt av tsunamien på ulike måter	110
Figur 30. Andelen caseness målt ved GHQ-28 blant grupper som var berørt av tsunamien på ulike måter	111
Figur 31. PTSS caseness	113
Figur 32. Andel informanter som oppga at de ”alltid” eller ”ofte” hadde ulike opplevelser i forhold til tapet av nærstående 15 måneder etter tsunamien	115

Sammendrag

Bakgrunn

Aceh-provinsen i Indonesia var det området i verden som ble hardest rammet av tsunamien 26. desember 2004. Om lag 170 000 mennesker mistet livet og 600 000 mistet livsgrunnlaget.

Da flodbølgen traff Aceh, bodde det om lag 185 personer med acehnesisk bakgrunn i Norge. De aller fleste hadde kommet til Norge som overføringsflyktninger i løpet av en syvårsperiode før flodbølgekatastrofen. Med unntak av én familie, bodde alle i rogalandskommunene Time, Sandnes og Stavanger.

Formål

Formålet med denne studien var å beskrive bakgrunnen til acehneserne som bor i Norge, kartlegge hvordan flodbølgekatastrofen berørte og påvirket dem, og vurdere hjelpen og støtten de fikk under og etter tsunamien.

Metode

Vi gjennomførte en spørreskjemaundersøkelse blant voksne eksilacehnesere i februar og mars 2006. Undersøkelsen omfattet 82 personer over 17 år, eller 75 prosent av alle voksne acehnesere som lever i eksil i Norge. Vi gjennomførte også kvalitative intervjuer, både med acehneserne (n=30) og med representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner som hadde vært involvert i aktiviteter og tiltak beregnet på å hjelpe og støtte acehneserne i perioden etter tsunamien (n=49).

Livet før Norge

Acehneserne hadde opplevd mange potensielt traumatiserende hendelser i forbindelse med konflikten i hjemlandet, under flukten fra Aceh og/eller i løpet av tiden som ulovlige immigranter i Malaysia før de kom til Norge. Nesten 90 prosent rapporterte at de hadde vært i livsfare noen gang. En tilsvarende andel oppga at de hadde vært tvungent atskilt fra familien. 81 prosent hadde levd i deknning og 73 prosent hadde opplevd krigshandlinger. Blant mennene oppga 59 prosent at de hadde vært utsatt for fysisk vold og 38 prosent at de hadde opplevd systematisk tortur.

Livet i Norge

I Norge hadde eksiltilværelsen vært preget av savn etter, og bekymring for, familie og venner i Aceh, og utfordringer i forbindelse med å tilpasse seg et nytt land og en ny kultur. Mange hadde et svakt sosialt nettverk, og bare 38 prosent var i lønnet arbeid. På spørsmål om forhold som hadde opplevdes vanskelige i Norge, var de hyppigst nevnte problemene: vansker med å finne arbeid (rapportert av 96 prosent), atskillelse fra familien (96 prosent), bekymringer for nærstående i hjemlandet (95 prosent), umulig å kunne reise tilbake i et nødstilfelle (91 prosent), redsel for å bli sendt tilbake (87 prosent) og vansker med å lære norsk (85 prosent).

Tsunamiopplevelser

Den plutselige beskjeden om den voldsomme naturkatastrofen som hadde rammet Aceh, opplevdes som uvirkelig og sjokkerende.

De umiddelbare reaksjonene varierte. Noen gråt, noen trakk seg tilbake og noen virket tilsynelatende mindre følelsesmessig berørt. Mange beskrev nummenhet.

I en periode på et par uker var det ikke mulig å få kontakt med hjemlandet, og nesten alle acehneserne manglet opplysninger om hvordan det hadde gått med deres familiemedlemmer og venner.

Da opplysningene etter hvert ble tilgjengelige, ble det klart at det dreide seg om *mange* tapte. Den foreliggende studien viser at hver norske acehneser i gjennomsnitt mistet 20 personer: 10,2 familiemedlemmer og 9,8 venner. En

tredel opplevde *nære* tap; tap av foreldre, søsken, ektefelle, barn, besteforeldre og/eller barnebarn.

I tillegg til sorgen over de døde var bekymringen sterk for de overlevende i Aceh. De befant seg i en svært vanskelig situasjon både fysisk og psykisk. Eksilacehneserne i Norge hadde et brennende ønske om å være til hjelp for dem. Aller helst ville de reise tilbake til Aceh for å bistå, være sammen med sine nærmeste, delta i sorgen. Om det ikke var mulig, ville de gjerne at noen av de rammede familiemedlemmene skulle få komme til Norge.

De fleste erfarte at de ikke lyktes på noen av disse punktene. I praksis var mulighetene til å bidra i Aceh dermed begrenset til det man kunne foreta seg i Norge. Mange sparte og sendte hjem egne penger, og mange var også med på pengeinnsamlinger i lokalmiljøet. Det oppstod imidlertid spenninger i forbindelse med pengeinnsamlingene fordi acehneserne ønsket at de innsamlede midlene skulle gå direkte til hjelpearbeidet i Aceh, mens hjelpeorganisasjonene ikke ønsket å øremerke pengene på denne måten.

Hjelp og støtte

Deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen ble spurt hvem de opplevde de kunne få hjelp og støtte fra i tiden etter tsunamien. Flest nevnte kommunen der de bor (44 prosent), etterfulgt av venner (41 prosent), frivillige organisasjoner (41 prosent) og familie (36 prosent). 13 prosent følte at det ikke var noen de kunne få støtte hos.

Bare et relativt lite mindretall søkte profesjonell hjelp. 8 prosent kontaktet fastlegen sin i forbindelse med opplevelser knyttet til tsunamien, mens under 4 prosent søkte hjelp hos psykiater eller psykolog.

Aktiviteter og tiltak lokalt

Det ble etablert hjelpe- og støttetiltak i alle de tre kommunene hvor acehneserne i Norge er bosatt. Mange av tiltakene ble til i samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører. Personell som arbeider med flyktninger til daglig, var sentrale i forhold til å initiere og gjennomføre dem. Helsepersonell spilte en mer tilbaketrasket rolle.

Tiltakene omfattet blant annet møter og samlinger, personlig kontakt, minnemarkeringer, støtte til kommunikasjon med hjemlandet, tiltak på skoler

og i barnehager, og pengeinnsamlinger. Omfanget og utformingen av tiltakene varierte fra kommune til kommune:

- I *Time* var situasjonen preget av nær og hyppig kontakt mellom kommunalt ansatte og de berørte acehneserne. Det ble tidlig tatt oppsøkende telefonisk kontakt med alle de berørte, og det ble gjennomført hjemmebesøk i tre omganger. I samarbeid mellom kommunen og Røde Kors ble det arrangert ”åpent hus” 2 ganger per uke fra 10. januar. Kommunen ga støtte til telefoni- og nettkommunikasjon og sørget for praktisk hjelp med, og økonomisk tilleggsstøtte til, minnereiser.
- I *Stavanger* var de daglige ”åpent hus”-samlingene på Røde Kors-huset det mest markante tiltaket. Kommunens flyktningseksjon bidro i tillegg med oppsøkende kontakt og individuell samtaler. Det var tilgang til fri telefon og internettbruk. Både skoler, barnhager og introduksjonsprogram hadde fokus på berørte personer og familier.
- I *Sandnes* holdt de ansatte ved introduksjonsprogrammet nær kontakt med de acehnesiske elevene både på dag- og kveldstid. Mottakskontoret for flyktninger spilte en mer tilbaketrukket rolle, og omfanget av tiltakene var noe mindre i Sandnes enn i de andre to kommunene.

Aktiviteter og tiltak fra sentralt hold

På sentralt myndighetshold var fokuset på acehnesernes situasjon beskjedent i perioden etter tsunamien. Dette står i kontrast til myndighetenes nære kontakt med det tamilske miljøet (som også var berørt av tsunamien) i Oslo i samme periode. Tamilsk ressurs- og veiledningssenter mottok direkte faglig og økonomisk støtte fra Sosial- og helsedirektoratet, og tamilrepresentanter ble invitert til flere møter og diskusjoner på departements- og direktoratsnivå. Det foreligger ikke opplysninger om tilsvarende tiltak i forhold til de berørte acehneserne.

Ett myndighetstiltak som omfattet også acehneserne, var minnereiseordningen. Gjennom denne kunne inntil to personer per familie som hadde mistet nære familiemedlemmer, definert som foreldre, ektefelle, barn og søsken, få reisestøtte. Støtteordningen gjaldt i utgangspunktet for reiser til opprinnelsesland, men for acehnesernes del ble også minnereiser til Malaysia akseptert.

83 prosent av acehneserne som deltok i spørreskjemaundersøkelsen, indikerte at de ville ha ønsket å benytte seg av reisestøtteordningen. 51 prosent av disse

oppga imidlertid at de ikke fikk vite om ordningen i tide til å søke. Ytterligere 29 prosent fylte ikke vilkårene for å få reisestøtte. Av de som ønsket å reise, var det derfor bare 19 prosent som til slutt gjennomførte en minnerreise.

De fleste av acehneserne som fikk reisestøtte, reiste til Malaysia. Aller helst ville de ha reist til Aceh. De var imidlertid ikke blitt norske statsborgere og hadde derfor ikke pass som gjorde et besøk til opprinnelseslandet mulig.

Fire personer gjennomførte imidlertid reiser til Aceh-provinsen. Disse hadde enten fått statsborgerskap før tsunamien, eller fikk innvilget statsborgerskap av UDI i perioden etter flodbølgekatastrofen. I noen av disse tilfellene ble det innvilget statsborgerskap til tross for at søkeren ikke hadde oppfylt den obligatoriske botiden på sju år i landet. Enkelte av de andre acehneserne sa i ettertid at muligheten til å kunne søke om denne typen dispensasjon fra de ordinære reglene, var noe de ikke kjente til.

Acehnesernes vurdering av hjelpen

I spørreskjemaundersøkelsen ble acehneserne bedt om å angi hvordan de i ettertid vurderte støtten og hjelpen de fikk i perioden etter tsunamien. Over halvparten (54 prosent) uttrykte misnøye med den, enten fordi de var ”svært misfornøyd” (29 prosent) eller ”litt misfornøyd” (25 %). Bare 26 prosent var enten ”fornøyd” (15 prosent) eller ”svært fornøyd” (11 prosent). De resterende 20 prosentene svarte ”middels” på spørsmålet.

Det finnes naturligvis ingen hjelpetiltak som kan erstatte eller gjøre godt igjen tapet av en kjær person, og i en situasjon preget av krise og tap skal det derfor mye til at man føler seg ”fornøyd”. Den dårlige evalueringen må også ses på bakgrunn av dette forholdet.

Kritikken var likevel påfallende sterk. Mye av den rettet seg mot reisestøtteordningen. Eksilacehnesernes primære ønske var å reise til Aceh for å hjelpe og støtte de overlevende, og reisestøtteordningen ble i utgangspunktet oppfattet som et meget godt tiltak. Skuffelsen var desto større over at så få fikk anledning til å dra nytte av ordningen. Acehneserne mente det var vanskelig å forstå at den ble så dårlig bekjentgjort, at man måtte ha vært så lenge som tre år i Norge for å kvalifisere for den, og at den bare gjaldt for to personer per familie. Det siste, mente de, gjorde det vanskelig for barnefamilier å benytte seg av tiltaket.

De fleste som gjennomførte en minnerreise, vurderte reisen som en positiv opplevelse. Vi fant at 67 prosent av de som reiste, opplevde at de fikk det bedre under og etter reisen enn de hadde hatt det før.

Svært mange av acehneserne etterlyste en ny periode med reisesøtte. De ga uttrykk for at de politiske forholdene for tiden ligger spesielt godt til rette for en reise til Aceh.

Psykisk helse etter tsunamien

Femten måneder etter flodbølgekatastrofen, var det fortsatt mange av acehneserne som hadde sterke opplevelser av sorg. Den foreliggende studien viser også at svært mange i gruppen hadde en påvirket psykisk helse på dette tidspunktet. Over 75 prosent av spørreskjemadeltakerne hadde en symptombelastning av antatt klinisk betydning vurdert ved GHQ-28. Fire av ti oppfylte det benyttede kriteriene for PTSS-12 caseness, et mål på posttraumatiske stresssymptomer.

Det var signifikante sammenhenger mellom opplevde traumer tidligere i livet og symptombelastning, og mellom eksilrelaterte problemer og symptombelastning. Det ble på den annen side ikke funnet signifikante forskjeller mellom dem som hadde tapt nær familie (mor, far, barn og/eller søsken) og dem som ikke hadde tapt så nære familiemedlemmer i forbindelse med flodbølgekatastrofen.

Diskusjon

I diskusjonen drøftes relative styrker og svakheter ved hjelpe- og støttetiltakene som ble iversatt overfor acehneserne i perioden etter tsunamien.

Relative styrker:

- På lokalt nivå var hjelpemobiliseringen stor. Både kommuner og frivillige organisasjoner engasjerte seg i situasjonen og bidro til å skape gode rammer, gi omsorg og skaffe til veie informasjon.
- Samarbeidet mellom offentlige og private aktører fungerte godt.
- Mange enkeltpersoner ga betydelige personlige bidrag i situasjonen. Også utenom hjelpeapparatet var det mange som ønsket å bidra, blant annet noen arbeidsgivere og kolleger.
- Fra myndighetene sentralt ble det gitt betydningsfulle bidrag gjennom etableringen av en minnereiseordning og ved at utlendingsmyndighetene etablerte en informasjonstjeneste.

Relative svakheter:

- Selv om hjelpemobiliseringen var god på lokalt plan, traff hjelpen relativt dårlig i forhold til målgruppens opplevde behov. Det de ønsket seg intenst, var hjelp til å hjelpe de rammede hjemme i Aceh. Den hjelpen de møtte dreide seg om aktiviteter beregnet på å få acehneserne i Norge til å møtes, ha gode sosiale rammer og få tak i informasjon. Mange ga uttrykk for at dette var positive tiltak, men det var likevel ikke den hjelpen de følte de trengte mest. Denne ubalansen mellom opplevd behov på den ene siden, og den faktiske hjelpen som ble gitt på den annen, oppfattes som den viktigste grunnen til at acehneserne ga hjelpetiltakene så dårlig evaluering i etterkant.
- I stedet for systematisk å nærme seg det totale minoritetsetniske miljøet i Norge som kunne være berørt av tsunamien, hadde de nasjonale myndighetene først og fremst oppmerksomheten rettet mot det tamilske miljøet i Oslo, hvor de til dels involverte seg konkret i den praktiske gjennomføringen av ulike tiltak. Det kan se ut til at myndighetenes sterke fokus på situasjonen til tamilene i Oslo indirekte førte til et svakere fokus på acehnesernes situasjon i Rogaland. Et relevant spørsmål vil være om noen av tsunamitiltakene ville ha kunne blitt utformet på en måte som gjorde dem bedre tilpasset acehnesernes situasjon, dersom kontakten mellom myndighetene på den ene siden og det acehnesiske miljøet og hjelpeapparatet i Rogaland på den annen, hadde vært tettere.
- At så mange av acehnesere ikke kjente til reisestøtteordningen, tyder på at informasjonen om ordningen var utilstrekkelig.
- De økonomiske rammene for reisestøtteordningen kan se ut til å ha vært for stramme. Budsjettet ble uttømt, selv om mange acehnesere ikke visste om ordningen og aldri fikk søkt om støtte. Økonomien i ordningen ser også ut til å ha vært svakere enn i den tilsvarende ordningen for tsunamiberørte etniske nordmenn. Mens den totale kostnaden til minnereiser for nordmenn var 11,7 millioner kroner (om lag 30 000 kroner per deltaker i gjennomsnitt), var budsjetttrammen for reisestøtte til minoritetsetniske omtrent 1 million kroner (7 000 kroner per deltaker).

Anbefalinger

1. *Fornyhet periode med reisestøtte.* Myndighetene bør vurdere å imøtekomme acehnesernes uttrykte ønske om en ny periode med

reisestøtte. Mange i denne gruppen var fortvilet over at de ikke fikk mulighet til å gjennomføre en minnereise i første omgang. Å legge til rette for en ny mulighet til å reise nå, ville kunne være et bidrag til en bedre bearbeiding av tsunamiopplevelsene.

2. *Helsehjelp.* I lys av den betydelige psykososiale symptombelastningen som er avdekket, må helsetjenestene i Rogaland foreta en grundig vurdering av hva som kan gjøres for å bistå medlemmer av det acehnesiske eksilmiljøet på best mulig måte i det videre.
3. *Utredning.* Med bakgrunn i erfaringene fra tsunamien, anbefales det at det initieres en prosess for å utrede og diskutere hvordan det offentlige kan bli bedre forberedt på å håndtere situasjoner der en minoritetsetnisk gruppe i Norge blir berørt av en katastrofe eller krise som oppstår i deres opprinnelsesland. Prosessen bør involvere aktører på sentralt, regionalt og kommunalt nivå og omfatte alle relevante sektorer og tjenesteområder. Noen forslag til spørsmål det kan være aktuelle å utrede, er omtalt i rapporten.

Rapporten inneholder også en detaljert oversikt over lærdom som kan komme til nytte i tilsvarende situasjoner senere.

Summary

The tsunami in an Acehese exile perspective

Background

The Aceh Province in Indonesia was the hardest hit territory in the world when the tsunami struck on December 26th, 2004. Approximately 170,000 people lost their lives and 600,000 lost their livelihood.

As the natural disaster unfolded in Aceh, there were about 185 persons of Acehese origin residing in Norway. The majority had come to this country as UN refugees at different points in time during a seven year period prior to the tsunami. With the exception of one family, all lived in Rogaland county on the Norwegian west coast; in the municipalities of Time, Sandnes and Stavanger.

Objectives

The objectives of this study were to describe the background of the Acehese living in Norway, to explore how the tsunami affected them, and to evaluate the assistance and support they received during and after the tsunami.

Methods

We carried out a questionnaire survey among Acehese adults living in Norway in February and March 2006. A total of 82 persons took part, corresponding to 75 per cent of the adult Acehese population in the country. We also carried out qualitative interviews, both with Acehese individuals (n=30) and with representatives from municipalities, authorities and NGOs that had been involved in activities and interventions aimed at helping and supporting the Acehese in the period after the tsunami (n=49).

Life prior to arrival in Norway

The Acehnese had experienced many potentially traumatising events in connection with the conflict in their home country, during their escape from Aceh and/or during their time as illegal immigrants in Malaysia prior to arrival in Norway. Close to 90 per cent reported that they had ever experienced a life-threatening situation. A similar percentage had ever been forced to live apart from their family members. 81 per cent had lived in hiding at one or more points in time, and 73 per cent had experienced war events first hand. Among males, 59 per cent reported having been exposed to physical violence and 38 per cent had experienced systematic torture.

Life in Norway

Life in Norwegian exile had been characterized by the process of adapting to a new country and culture, and worries about family members and friends back in war-torn Aceh. Many had weak social networks in Norway, and only 38 per cent were employed. When asked what they experienced as difficult in Norway, the most frequent answers were: problems finding a job (reported by 96 per cent), separation from family (96 per cent), concern for family and friends in Aceh (95 per cent), the impossibility of returning to Aceh in case of emergency (91 per cent), fear of being repatriated (87 per cent) and difficulty learning Norwegian (85 per cent).

Tsunami experiences

The sudden and unexpected news about the immense natural disaster that had struck Aceh was experienced as shocking and unreal by the Acehnese in Norway. The immediate reactions among people varied. Some cried, some became introverted and some were seemingly less emotionally affected. Many described feeling numb.

For a period of approximately two weeks it was practically impossible to get in contact with Aceh, and almost all of the Acehnese in Norway lacked information about what had happened to family members and friends.

As the information gradually became available, it became clear that the number of people lost at home was very large indeed. Our study shows that

each Norwegian Acehenese, on average, lost 20 persons: 10.2 family members and 9.8 friends. One third experienced loss of close relatives, i.e. parents, siblings, spouses, children, grandparents and/or grandchildren.

In addition to grieving for the dead, people were very worried for the survivors in Aceh. Their situation was extremely difficult, physically as well as psychologically. The Acehnese in Norway felt an intense desire to help them. Their primary wish was to return to Aceh to assist and be together with their loved ones. If that was not possible, they wanted for some of their affected family members to come to Norway.

The majority of the Acehnese did not succeed contributing in any of these ways. In practice, the possibilities of helping were limited to what they could do from Norway. Many of them saved money to send home, and many participated in local fundraising efforts. However, tension arose between the Acehnese and Norwegian aid organizations because the former wanted money raised to be earmarked for relief efforts in Aceh, whereas the latter did not want funds to be restricted in this way.

Assistance and support

In the questionnaire survey, participants were asked who they could get assistance and support from in the period after the tsunami. The largest proportion mentioned the municipality authorities (44 per cent), followed by friends (41 per cent), NGOs (41 per cent) and family members (36 per cent). 13 per cent felt there was none they could get support from.

Only a relatively small percentage sought professional help. Eight per cent contacted their GP in connection with the tsunami disaster, whereas less than four per cent sought help from a psychiatrist or a psychologist.

Local activities and interventions

Activities intended to help and support the Acehnese were initiated in all the municipalities where they lived. Many of the interventions were carried out in collaboration between local authorities and NGOs. Personnel working with refugees on a daily basis were key persons in initiating and carrying them through.

Interventions included meetings and gatherings, personal contact, memorial services, coverage of communication costs, interventions at schools and

kindergartens, fundraising, as well as other things. The scope and design of the interventions varied from municipality to municipality:

- In the municipality of *Time*, contact between local government employees and the affected Acehnese was close and frequent. 24 hours after the first tsunami reports, all Acehnese families had been contacted by telephone. Later, home visits were made to the same families on three different occasions. Also, local authorities and the local chapter of Red Cross collaborated about an 'open house' where affected Acehnese could meet and receive counselling and information. The municipality also provided economic support for communication to Aceh via telephone and the internet.
- In *Stavanger*, the most pronounced intervention was the 'open house', established and operated jointly by local authorities and the Red Cross the day after the tsunami. The refugee section of the municipality contributed with outreach activities and one-on-one counselling. Free phone and internet access was made available. Schools, kindergartens and introduction programmes were focused on the affected persons and families.
- In *Sandnes*, employees of the introduction programme kept close contact with the Acehnese students both day and evenings. The reception office for refugees played a more modest role. The overall scope of interventions was less in Sandnes than in the other two municipalities.

National authorities

The central authorities had a modest focus on the situation among the Acehnese refugees in Norway in the period after the tsunami. This was rather different from the attention given to Tamil immigrant groups in Oslo during the same time period. The 'Tamil Resource and Guidance Centre' (Tamilsk ressurs- og veiledningssenter; TRVS) received direct professional and economic support from the Directorate of Health and Social Affairs, and Tamil representatives were invited to several meetings and discussions at ministry and directorate levels. There were no similar interventions targeting affected individuals of Acehnese origin.

There was, however, one government-funded intervention that also included the Acehnese: a memorial travel assistance program. Up to two

persons from any family that had lost close family members (parents, spouse, children and/or siblings) due to the tsunami could apply for financial travel assistance. The intent was to support visits to countries of origin, but for the Acehese memorial journeys to Malaysia (were many in the group had lived before coming to Norway) were also approved.

Among the Acehese who participated in the questionnaire survey, 83 per cent indicated that they would have liked to apply for travel aid. However, 51 per cent reported that they did not receive information about the program until it was too late to apply. Another 29 per cent did not meet the criteria for reimbursement. Eventually, of those that wanted to travel, only 19 per cent actually went on a memorial journey.

The majority that received travel aid went to Malaysia. They would have preferred to go to Aceh, but they were not yet Norwegian citizens and therefore did not have passports that allowed them to visit their country of origin.

Four persons did however travel to the Aceh province. They had either been granted citizenship prior to the tsunami or just afterwards. In some cases in the period immediately after the tsunami, citizenships were granted even though the applicants had not met the criterion of seven years of residency in Norway. Several of the interviewed Acehese said that they were not informed of the possibility of applying for dispensation from the ordinary rules.

The Acehese evaluation of help efforts

In the questionnaire survey, the Acehese were asked to evaluate the support and help they had received after the tsunami. More than half (54 per cent) indicated that they were discontented, either “very discontented” (29 per cent) or “a little discontented” (25 per cent). Only 26 per cent were “contented” (15 per cent) or “very contented”. The remaining 20 per cent answered “medium”.

There are, of course, no interventions that can replace or make up for the loss of close friends or family members, and in a situation characterised by loss and crisis it can probably not be reasonably expected that a large proportion of people feel “contented”. The poor assessment must partly be seen in this light.

The criticism was, however, rather strong. It was primarily aimed at the memorial travel assistance programme. The strongest felt need among the Acehese was to go to Aceh to help provide support to surviving family and friends, and they viewed the travel support arrangement as a very good

intervention. Their disappointment was therefore great when they only later found out about it, and that so few had been given the opportunity to benefit from it. The Acehnese found it hard to understand why they had not been better informed about the existence of the program, why one had to have as long as three years residency in Norway to qualify for it, and why support was only given to two persons per family. They felt that the last restriction made it difficult for families with children to benefit from the arrangement.

The majority who undertook a memorial journey assessed it as a positive experience. We found that 67 per cent of these experienced feeling better during and after the trip, than they had felt before.

At the time of this survey, very many of the Acehnese expressed a strong wish for an additional period of travel support.

Mental health after the tsunami

Many Acehnese still experienced strong grief 15 months after the tsunami. This study also shows that the mental health burden was weighty among many. More than $\frac{3}{4}$ of the participants in the questionnaire survey had symptoms of assumed clinical significance as assessed by GHQ-28. Four out of ten met the criteria for PTSS-12 'caseness', a measure of post-traumatic stress symptoms.

There were statistically significant relationships between traumas earlier in life and symptom load, and between exile-related problems and symptom load. On the other hand, no significant differences were found between those that had lost close family members in the tsunami and those that had not.

Discussion

The relative strengths and weaknesses of the interventions targeting the Acehnese in the period after the tsunami are discussed here.

Relative strengths

- Locally, there was a considerable mobilisation of help. Municipalities as well as local NGOs got involved in the situation and helped create good frameworks for dealing with trauma, provided spaces to be together and talk, and supported efforts to obtain information.

- Cooperation between public and private actors worked well.
- Many individuals made significant personal contributions in the situation, among these were employers and colleagues.
- The central authorities contributed through the establishment of a memorial travel assistance program.

Relative weaknesses

- Although the mobilisation of help was good on the local level, it did not adequately meet the felt needs in the target group. The felt need, and intense wish, among the Acehnese in Norway was to find ways in which they could be of assistance to the affected people in Aceh. The assistance they received, on the other hand, consisted of activities designed to help them, the Acehnese in Norway *themselves*, get together, talk and obtain information. Many reported that although these interventions were useful, they were still not the help they considered most important. The imbalance between felt needs on the one hand, and the actual help provided on the other, was the main reason why the Acehnese evaluated the interventions as being poor.
- Instead of systematically approaching the entire minority ethnic environment in Norway that might have been affected by the tsunami, the central authorities primarily focused on the Tamils in Oslo. Towards this group, they even got involved on an operational level. The very strong focus the authorities had on the Tamils in Oslo, may in part have been responsible for the weak focus on the situation among the Acehnese in Rogaland.
- The fact that so many of the Acehnese were unaware of the memorial travel assistance program implies that information about the arrangement was insufficient.
- The memorial travel assistance program appears to have been insufficiently funded. The funds ran out even though many Acehnese did not know about the program and never had the opportunity to apply. The budget was also considerably smaller than for a similar program targeting ethnic Norwegians affected by the tsunami. Whereas the total cost of memorial journeys for Norwegians was 11.7 million NOK (approximately 30,000 NOK per person on average), the budget for travel support for ethnic minorities was approximately 1 million NOK (7,000 NOK per person).

Recommendations

1. *Renewed period with travel assistance.* It is recommended that the authorities consider meeting the request for a new period of travel aid, as expressed by the Acehnese participants in this study. To arrange for new opportunities to travel now could contribute to better coping among affected individuals and families.
2. *Medical care.* In light of the significant psychosocial symptom load that has been uncovered through this study, the health services in Rogaland need to assess how they can currently assist members of the Acehnese exile community in the best possible way.
3. *Evaluation.* Based on the experiences from the 2004 tsunami, it is recommended that a process be initiated to evaluate and discuss how the authorities can become better prepared to handle situations where ethnic minority groups in Norway are affected by disasters or crises in their countries of origin. The process should involve civil servants from central, regional and municipal levels and include all relevant sectors and services. Some questions that ought to be discussed as part of such a process are proposed in the report.

The report also contains a detailed summary of lessons learnt.

Innledning

Aceh-provinsen i Indonesia var det området i verden som ble hardest rammet av tsunamien 26. desember 2004.

Da flodbølgen traff Aceh, bodde det i underkant av 200 personer med acehnesisk bakgrunn i Norge. De aller fleste hadde kommet til Norge som overføringsflyktninger i løpet av en sjuårsperiode før flodbølgekatastrofen inntraff.

Et overordnet mål med denne studien var å beskrive hvordan flodbølgekatastrofen berørte og påvirket denne gruppen av eksilacehnesere i Norge.

Fordi så mange av dem hadde hatt belastende og potensielt traumatiserende opplevelser før tsunamien, var det imidlertid ikke naturlig å avgrense fokuset til bare å dreie seg om naturkatastrofens virkninger og ettervirkninger. Vi valgte i stedet å se på acehnesernes situasjon og helse etter flodbølgekatastrofen i et bredere perspektiv.

I rapporten følger vi derfor acehneserne kronologisk, fra tiden i Aceh – via flukten til Malaysia og Norge – til flodbølgekatastrofen og tiden etterpå.

Prosjektets hovedmålsettinger kan punktmessig oppsummeres slik:

- Å beskrive bakgrunnen til personer med acehnesisk opprinnelse bosatt i Norge
- Å beskrive hvordan de ble berørt og påvirket av flodbølgekatastrofen som rammet deres opprinnelsesland
- Å beskrive hvordan de opplevde behovet for hjelp under og etter katastrofen
- Å beskrive hva slags aktiviteter og tiltak som ble gjennomført i offentlig og frivillig sektor
- Å beskrive hvordan de ulike aktivitetene og tilbudene ble opplevd og fungerte
- Å beskrive de norske acehnesernes psykiske helse etter tsunamien
- Å studere eventuelle sammenhenger mellom risikofaktorer i bakgrunn, tapsopplevelser under katastrofen og den psykiske helsetilstanden 14 måneder senere.
- Å oppsummere lærdom som kan komme til nytte ved tilsvarende situasjoner senere.

Bakgrunn

Tsunamien som rammet Aceh

Jordskjelvet som forårsaket flodbølgekatastrofen i Sørøst-Asia i 2004, hadde sitt episenter like vest for den nordlige spissen av Sumatra, hvor Aceh-provinsen ligger*.

Som en følge av dette jordskjelvet og den etterfølgende tsunamien, oppstod det store skader i 800 km lang kystsone i Aceh¹:

* Kartet er hentet fra Wikipedia og benyttes her i tråd med *the GNU Free Documentation License*.

- 130 000 mennesker mistet livet – og 36 000 oppgis i tillegg fortsatt som savnet.
- 600 000 mennesker (25 prosent av befolkningen) mistet livsgrunnlaget, blant annet 130 000 bønder, 300 000 fiskere og 170 000 som arbeidet i smånæringer.
- 141 000 hus ble ødelagt.
- 2 240 skoler ble ødelagt.
- 592 helseinstitusjoner ble ødelagt.
- Over 100 000 brønner ble forurenset med saltvann
- 2 676 broer ble enten ødelagt eller betydelig skadet.
- 3 229 fiskebåter ble enten borte eller ødelagt.

I desember 2006 ble det rapportert at 25 000 familier i Aceh fortsatt var hjemløse².

Konflikten i Aceh

Da tsunamien rammet Aceh, hadde det vært konflikt i den indonesiske provinsen nord på Sumatra i flere tiår.

After Aceh was incorporated into the newly established Republic of Indonesia in 1945, a disagreement developed between Jakarta's insistence on strong central control and Acehnese longings for independence. Promises of special autonomy for the province remained unfulfilled. Rebellion broke out as early as 1953, but the current conflict dates to 1976, when the Free Aceh Movement (Gerakan Aceh Merdeka, or GAM) was founded with the express goal of seceding from Indonesia. (Worldwatch Institute: State of the World 2006³)

Siden 1976 var separatistbevegelsen GAM (Bevegelsen for et fritt Aceh) i åpen konflikt med de indonesiske myndighetene. Bevegelsen aksepterte ikke at Aceh var en del av Indonesia. Det ble inngått en fredsavtale i 2002, men kampene mellom opprørsgruppene og hæren tok til igjen etter få måneder.

Fra da av har over 2000 mennesker blitt drept i året. Militære går inn i landsbyer på jakt etter opprørere. Den indonesiske hæren

kritiseres for å plukke ut folk vilkårlig og beskyldte dem for å støtte geriljabevegelsen. Det meldes om arrestasjoner, tortur og utenomrettslige henrettelser. (Knut Asplund⁴)

I perioden etter tsunamien, og mens denne studien pågikk, tok den politiske utviklingen i Aceh en ny retning. I 2005 ble det gjennomført forhandlinger mellom GAM og de indonesiske myndighetene i Helsinki, med Martti Ahtisaari som meglar. Forhandlingene førte til enighet om en fredsavtale, som ble undertegnet i august 2005.

From January to July 2005, five negotiation rounds took place in Helsinki, mediated by former Finnish President Martti Ahtisaari. Low-level violence between the Indonesian army and GAM continued throughout the talks but did not derail them. But once GAM dropped its demand for Aceh independence in favor of autonomy, an agreement was reached fairly quickly and signed on August 15, 2005. (Worldwatch Institute: State of the World 2006⁵)

Fredsavtalen innebar at det opprettes en ny lov for Aceh - Law on Governing of Aceh (LoGA). Avtalen regulerer geografiske grenser, valg, administrasjon og økonomien i Aceh. Avtalens øvrige forpliktelser innebar at politiske fanger (GAM) får amnesti og GAM skulle etablere seg som et politisk parti (som kan stille kandidater til valg). Dessuten skulle det være et klart skille mellom politi og det militære. (NUPI⁶)

Mange observatører mente at fredsavtalen ikke ville kommet i stand hadde det ikke vært for tsunamien.

The humanitarian emergency triggered by the tsunami provided a critical opportunity for change in Aceh—prying open the province, which was under martial law, to international scrutiny, promising an end to the security forces' human rights violations and freedom from prosecution, and offering an avenue for ending the conflict.

The military's tight grip over Aceh slipped in the aftermath of the tsunami. For one, its system of control was largely washed away—military and police stations were destroyed or damaged,

and many documents relating to martial law, including mandatory identity cards, were lost. Although hardliners were pressing to bar foreign relief personnel from Aceh, the huge scale of the catastrophe made the need for massive international assistance irrefutable.

With the eyes of the world trained on Aceh, both the government and the rebels were anxious to seize the high moral ground and not to be seen as sabotaging the peace process. (Worldwatch Institute: State of the World 2006⁷)

Tsunamien åpnet en mulighet for forhandling og dialog som begge parter har utnyttet godt. Avtalen ble undertegnet i august, og folk forteller at de opplever en ny og bedre hverdag uten frykt. Dette viser at det tross alt kan komme noe positivt ut av slik en forferdelig tragedie. (Ingvild Solvang, som arbeider for Care i Aceh, til Klassekampen ⁸)

I slutten av 2005 ble de siste indonesiske troppene trukket ut av Aceh.

United Nations Secretary-General Kofi Annan today welcomed the full withdrawal of Indonesian troops from the strife-torn Aceh province, which has seen nearly 30 years of separatist conflict. The military pullout came in fulfillment of a peace accord with the Free Aceh Movement (GAM) signed in Helsinki in August. The Secretary-General said this historic period of transition “can serve to lay the foundation for a secure and peaceful Aceh.” (UN News Centre, 30 December 2005⁹)

Det er utvilsomt en ny situasjon i Aceh, men det består grunnleggende utfordringer.

Implementering av den nye loven for Aceh er provinsens fremtidige store utfordring. (NUPI¹⁰)

Materiale og metode

Feltarbeidet for denne studien pågikk i perioden mellom 21. desember 2005 og 21. september 2006. Informasjon ble samlet inn på følgende måter:

- En spørreskjemaundersøkelse blant 82 voksne eksilacehnesere bosatt i Norge.
- Kvalitative intervjuer med 30 eksilacehnesere.
- Kvalitative intervjuer med 49 representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner som var involvert i aktiviteter og tiltak rettet mot acehneserne i perioden etter tsunamien.
- Gjennomgang av dokumenter og litteratur.

Forberedelser

Drøftelser med målgrupperepresentanter

Initialt ble prosjektet presentert og diskutert med noen av acehneserne som er bosatt i Norge. Drøftingene skjedde dels ved direkte kontakt med ulike enkeltpersoner vi kom i kontakt med, og dels under en gruppesamling som ble arrangert i Stavanger i desember 2005.

Målgrupperepresentantene som deltok i denne innledende prosjektfasen, hadde flere nyttige innspill i forhold til hvordan studien best kunne gjennomføres. Senere bidro de også til å gjøre undersøkelsen kjent i det acehnesiske eksilmiljøet i Norge.

Datainnsamlingsverktøy utviklet

Verktøyene som ble brukt under datainnsamlingen, omfattet et spørreskjema og to ulike intervjugaidere.

Spørreskjemaet

Spørreskjemaet som ble brukt i den kvantitative delen av denne studien, inneholdt til sammen 163 spørsmål. Skjemaet var delt opp i ti seksjoner. Temaene for hver av disse seksjonene er beskrevet i tabell 1.

Tabell 1. De ti seksjonene i spørreskjemaet

Nr	Temaområde	Innhold
1	Tsunamiberørthet	21 spørsmål om nærstående personer som var savnet og/eller som mistet livet i forbindelse med flodbølgekatastrofen.
2	Hjelp og støtte	20 spørsmål om hjelp og støtte under og etter tsunamien.
3	The General Health Questionnaire (GHQ-28)	Et mye benyttet standardisert instrument som brukes for å oppdage psykiske helseproblemer i befolkningsundersøkelser. Det består av 28 spørsmål som til sammen dekker symptomer på angst, depresjon, somatisering og sosial dysfunksjon.
4	Posttraumatisk symptomskala (PTSS-12)	Et standardisert spørreskjema som benyttes til screening for å identifisere mulige posttraumatiske stressplager.
5	Sorg	8 av spørsmålene fra Prigersons sorgskjema.
6	Religion	2 spørsmål om betydningen av religion.
7	Reisestøtteordningen	17 spørsmål om reisestøtteordningen og minneriser.
8	Traumer	10 spørsmål om tidligere traumatiske opplevelser (hentet fra veilederen "Helsetjenestetilbud til asylsøkere og flyktninger" ¹²).
9	Eksilrelaterte problemer	16 spørsmål om utfordringer og vanskeligheter etter ankomst til Norge.
10	Bakgrunnsspørsmål	28 bakgrunnsspørsmål, om blant annet kjønn, alder, familie, utdanning, jobb og nettverk i Norge.

Spørreskjemaet ble opprinnelig utviklet på norsk. Det ble deretter oversatt til indonesisk av oversettelsesbyrået InterPreto språktjenester i Stavanger.

For å muliggjøre sammenlikninger med andre tsunamiberørte grupper ble spørreskjemaet delvis bygd på lesten av skjemaer som ble benyttet i andre studier som inngår i NKVTS sitt tsunamiprogram^{12, 13}.

Intervjugaides

I tillegg til spørreskjemaundersøkelsen, ønsket vi å gjennomføre semistrukturerte intervjuer med et utvalg av eksilacehneserne som hadde deltatt i spørreskjemaundersøkelsen, samt med representanter for kommuner, frivillige organisasjoner og norske myndigheter som på ulike måter var involvert i hjelpe- og støttetiltak rettet mot acehneserne i perioden etter tsunamien.

Det ble utarbeidet intervjugaides med åpne spørsmål om temaer vi ønsket å ta opp.

Intervjugaiden som ble benyttet blant eksilacehneserne, inneholdt spørsmål om tiden i Aceh, opplevelser som flykting, livet som eksilant i Norge, samt tsunamirelaterte opplevelser og vurderinger.

Intervjugaiden som ble benyttet i intervjuene med kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner, inneholdt spørsmål blant annet om organisasjonens formål, kompetanse og virksomhet, organisasjonens rolle og tiltak i forbindelse med tsunamien, og den intervjuedes synspunkter på og vurderinger av tiltakene som ble gjennomført. I tillegg ble en del av hjelperne også spurt om hvordan de hadde opplevd acehnesernes reaksjoner, situasjon og behov under og etter tsunamien.

Prosjektet tilrådd av NSD og REK

Prosjektet ble omsøkt til Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD) og Regional komité for medisinsk forskningsetikk, Sør-Norge (REK Sør). Det ble tilrådd av begge organer.

Informanter

Informantene var dels (1) voksne eksilacehnesere bosatt i Norge, og dels (2) representanter for kommuner, myndighetsorganer og frivillige organisasjoner som bidro med støtte og hjelp til denne gruppen under og etter tsunamien.

(1) Acehnesere

Antall acehnesere i Norge

Vi hadde ikke tilgang til en samlet oversikt over personer med acehnesisk bakgrunn bosatt i Norge. Ved hjelp av opplysninger innhentet fra flyktningkontorene i Stavanger, Sandnes og Time kommuner, samt fra acehneserne selv, beregnet vi at det til sammen bodde om lag 185 acehnesere i Rogaland på tidspunktet for undersøkelsen.

Gruppen fordelte seg slik med hensyn til alder og bosted:

	< 18 år	18 år +	Totalt
Stavanger	40	73	113
Sandnes	10	22	32
Time	26	14	40
	76	109	185

I tillegg bodde det én acehnesisk familie i Oslo.

Det kom ikke fram opplysninger om acehnesere bosatt andre steder enn i Oslo og Rogaland.

Antall acehnesere som deltok i spørreskjemaundersøkelsen

Vi ønsket å invitere alle acehnesere over 17 år til å delta i spørreskjemaundersøkelsen. Medlemmene av den ene familien i Oslo ble likevel ikke invitert, fordi den geografiske plasseringen i Oslo innebar at konteksten deres var annerledes enn det store flertallet av acehneserne i Norge.

Til sammen var det 82 personer over 17 år som fylte ut et spørreskjema. Dette tilsvarte 75 prosent av de voksne acehneserne som bodde i Rogaland på tidspunktet for undersøkelsen.

Om man antar at familien i Oslo hadde to voksne medlemmer, tilsvarte utvalget 74 prosent av alle acehneserne som var bosatt i Norge da undersøkelsen ble gjennomført.

Antall acehnesere som deltok i kvalitative intervjuer

Et utvalg på 30 av acehneserne som besvarte spørreskjemaet, ble i neste omgang invitert til å delta i et semistrukturert intervju.

Informantene ble valgt ut skjønnsmessig ut fra et ønske om å sikre at gruppen til sammen skulle representere spredning med hensyn til alder, kjønn og bosted. Alle som ble spurt, sa ja til å la seg intervjuet.

(2) Representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner

Vi hadde ikke tilgang til en samlet oversikt over personer og organisasjoner som hadde bidratt til ulike aktiviteter og tiltak blant acehneserne under og etter tsunamien, og en del av formålet med dette prosjektet var derfor å identifisere dem.

Dette arbeidet ble gjort ved hjelp av en form for ”snøballmetode”, der hver ny person vi kom i kontakt med ble spurt om han eller hun kjente til personer og organisasjoner som hadde vært involvert.

Til sammen resulterte dette arbeidet i samtaler og intervjuer med 49 ”hjelpere”. 38 av dem var ansatt i det offentlige, mens elleve var representanter for ulike frivillige organisasjoner og trossamfunn.

Tabell 2 inneholder en oversikt over ”hjelperne” som ble intervjuet.

Tabell 2. Intervjuede representanter for kommuner, myndigheter og frivillige organisasjoner

Stilling/funksjon	Sted	G	I	T
Avdelingsdirektør, SHdir	Oslo		x	
Medarbeider, IOM	Oslo		x	
Seksjonsleder, NKVTS	Oslo		x	
Seniorrådgiver, Helsetilsynet	Oslo			x
Seniorrådgiver, HOD	Oslo			x
Underdirektør, UDI	Oslo		x	
Daglig leder, Røde Kors	Rogaland		x	x
Fylkeslege	Rogaland			x
Ansatt, introduksjonsprogram	Sandnes	x		
Imam	Sandnes	x		
Konsulent for flerkulturelt arbeid	Sandnes		x	x
Leder, introduksjonsprogram	Sandnes	x		
Leder, mottakskontor for flyktinger og innvandrere	Sandnes	x	x	x
Lærer, introduksjonsprogram	Sandnes	x		
Lærer, introduksjonsprogram	Sandnes	x		
Lærer, introduksjonsprogram	Sandnes	x		x
Lærer, introduksjonsprogram	Sandnes	x		
Medarbeider, mottaksktr. for flyktn. og innvandrere	Sandnes	x		
Medarbeider, mottaksktr. for flyktn. og innvandrere	Sandnes	x		
Medlem, Sandnes innvandrerråd	Sandnes	x	x	
Beredskapsansvarlig	Stavanger		x	
Beredskapssjef	Stavanger		x	
Direktør, avd for oppvekst og levekår	Stavanger			x
Leder, flyktingseksjonen	Stavanger	x	x	x
Leder, førskoleavdelingen	Stavanger	x		
Leder, Internasjonalt hus	Stavanger			x
Leder, introavdeling	Stavanger	x		x
Leder, Røde Kors	Stavanger		x	
Lege/helsesjef	Stavanger		x	
Lærer, introduksjonsprogram	Stavanger	x		
Lærer, introduksjonsprogram	Stavanger	x		
Medarbeider, Internasjonalt hus	Stavanger		x	
Miljøterapeut, flyktingseksjonen	Stavanger	x		
Nestleder, Røde Kors	Stavanger			x
Psykolog	Stavanger			x
Saksbehandler, flyktingseksjonen	Stavanger	x		
Saksbehandler, flyktingseksjonen	Stavanger	x		
Assistent, skole og SFO	Time		x	

Bestyrer, barnehage	Time		x	
Fagkonsulent	Time	x	x	x
Helsesøster	Time	x	x	
Kommunelege	Time	x	x	x
Leder, Røde Kors	Time	x		
Medlem, Røde Kors	Time	x		
Medlem, Røde Kors	Time	x		
Ordfører	Time	x		
Sosialkonsulent for flyktninger	Time	x		
Spesialpedagog, barnehage	Time		x	
Språkpraksiskonsulent	Time	x		

Koder:

G = Gruppesamtale

I = Individuelt intervju

T = Telefonintervju

I Sosial- og helsedirektoratet ønsket vi også å intervju representanter for avdelingene som i størst grad var involvert i tiltak rettet mot minoritetsetniske etter tsunamien. Dette viste seg å bli umulig på grunn av tidsbegrensninger i direktoratet. Vi fikk i stedet tilgang til en intern logg¹⁴ som beskriver ulike aktiviteter og overlegninger som fant sted i direktoratet i perioden mellom fredag 31. desember og fredag 28. januar. Vi mottok også enkelte opplysninger via e-postkommunikasjon med avdelingsdirektøren i avdeling for psykisk helse, og i telefonsamtale med en rådgiver i avdeling for kommunale helsetjenester.

Datainnsamling

Spørreskjemaundersøkelsen

For å kunne tilby veiledning og assistanse under utfyllingsarbeidet, ble acehneserne invitert til møter hvor utfyllingen av spørreskjemaet skulle foregå.

Det ble arrangert til sammen sju møter; tre på Bryne, to på Sandnes og to i Stavanger. Møtene ble arrangert i perioden fra 2. februar til 28. mars 2006, altså mellom tretten og femten måneder etter flodbølgekatastrofen.

På hvert møte var det både en forsker, en veileder og en tolk til stede.

Selv om det hadde blitt sendt ut informasjon på forhånd, startet hvert møte med at det ble gitt muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet.

Deltakerne ble deretter spurt om de ønsket å delta i undersøkelsen og bedt om å undertegne et samtykkeskjema.

Hver tilstedeværende deltaker fikk deretter utlevert ett eksemplar av spørreskjemaet. Utfyllingen foregikk synkront ved at tolken leste opp ett og ett spørsmål på indonesisk, oversatte det til acehnesisk og ba deltakerne om å avgi svar. De fleste spørsmålene skulle besvares ved å krysse av for ett eller flere svaralternativer. I tillegg var det noen spørsmål som skulle besvares i fritekst.

Det var relativt mange eksemplere på at deltakerne ba om utdyping og forklaring av enkeltspørsmål. Slike spørsmål ble i de fleste tilfellene besvart i plenum. I tillegg hadde deltakerne mulighet for å stille spørsmål individuelt.

Fordi utfyllingen av skjemaet tok flere timer å gjennomføre, ble det servert et enkelt måltid midtveis. Mens møtet pågikk, var det tilbud om barnepass.

På slutten av møtet var det anledning til å stille spørsmål og ta opp temaer til diskusjon.

Kvalitative intervjuer

De kvalitative intervjuene ble gjennomført med støtte i intervjuguidene, men med mange anledninger til å ta opp temaer spontant.

Et flertall av intervjuene med acehneserne foregikk via tolk, men enkelte ble også gjennomført uten tolk til stede.

Noen av intervjuene med ”hjelperne” foregikk i grupper, mens andre var samtaler med enkeltpersoner. Fem av intervjuene ble gjennomført telefonisk. Måten intervjuene ble gjennomført på, er indikert i tabell 2.

Under intervjuene tok intervjueren håndskrevne notater. I noen av intervjusituasjonene var det en observatør til stede som også tok notater. De to intervjureferatene ble da sammenliknet i ettertid.

Databehandling og –analyse

Svarene fra spørreskjemaundersøkelsen ble manuelt tastet inn i SPSS, et program for statistisk databehandling og -analyse. Som beskrevet i resultatdelen av denne rapporten, ble det brukt ulike statistiske analysemetoder.

De kvalitative intervjuene ble transkribert til, og lagret i, et elektronisk tekstbehandlingsformat. Materialet ble deretter bearbeidet manuelt. I analysen lette vi etter både fellestrekk og særtrekk. Hver enkelterfaring ble forsøkt

fortolket som et aspekt i en større og mer kompleks sammenheng, slik at de enkelte erfaringene til sammen skulle kunne bidra til å utvikle en mer nyansert og rikere innsikt. I denne rapporten har vi benyttet sitater fra de kvalitative intervjuene for å illustrere viktige poenger.

Acehneserne i Norge

Av 109 voksne acehnesere bosatt i Rogaland, var det 82 personer som deltok i spørreskjemaundersøkelsen. I dette kapitlet beskrives utvalget med hensyn på utvalgte bakgrunnskarakteristika.

Alder og kjønn

Alderen til deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen varierte mellom 17 og 70 år. Gjennomsnittsalderen var 33 år, mens den mediane alderen var 31 år.

60 prosent av informantene var menn og 40 prosent var kvinner.

Tid i Norge

Alle hadde oppholdt seg i Malaysia før de kom til Norge.

Tiden de hadde bodd her i landet varierte mellom ett og åtte år og var i gjennomsnitt 3,6 år. Knappt en tredel av acehneserne hadde vært i Norge i fire år eller mer.

De aller fleste (90 prosent) oppgav at de hadde fått innvilget asyl i Norge, men noen hadde også fått oppholdstillatelse på humanitært grunnlag (7,5 prosent) og ved familiegjenforening (2,5 prosent).

Samliv og familie

Sivil status

I spørreskjemaundersøkelsen oppgav 74 prosent av informantene at de var gift. Andelen *enslige* var betydelig høyere blant menn (35 prosent) enn blant kvinner (13 prosent).

Barn

I gjennomsnitt hadde de spurte to barn hver.

En fjerdedel av de spurte hadde *ikke* barn. Andelen barnløse var høyere blant menn (33 prosent) enn blant kvinner (10 prosent).

Blant dem som var foreldre, fordelte antallet barn seg omtrent slik:

- I overkant av en fjerdedel hadde *ett barn*.
- I underkant av en fjerdedel hadde *to barn*
- En tredje fjerdedel oppga at de hadde *tre barn*.
- Den siste fjerdedelen hadde *mer enn tre barn* (mellom fire og åtte).

Familiesituasjoner

Gruppen av acehnesere i Norge lever i fire ulike typer familiesituasjoner:

- Enslige menn, som er enslige hovedsaklig fordi de flyktet fra Aceh som unge og ugifte.
- Små kjernefamilier, hvor mor, far og barn har opplevd flyktingtilværelsen sammen i Malaysia og Norge.
- Nyetablerte, unge familier, der partnerne har giftet seg med hverandre etter ankomst til Norge.
- Noen storfamilier, hvor flere generasjoner bor samlet i Norge

Noen av de enslige ga uttrykk for at de er svært opptatt av å finne en ektefelle fra Aceh.

Kjæresten min er i Aceh nå. Vi møttes i Malaysia. Sist gang vi så hverandre, var for fire år siden. Hun er 20 og jeg vil gifte meg med henne. (Ung mann)

Jeg kan ikke leve enslig her i Norge. Det er en kvinne i Aceh jeg vil gifte meg med. Jeg har venner som kjenner henne og vi har bilder av hverandre. Vi har aldri møttes, men snakkes ofte på telefonen. Tror du hun vil få oppholdstillatelse i Norge hvis jeg reiser til Malaysia og gifter meg med henne? Jeg trenger hjelp til å snakke med UDI. (Mann)

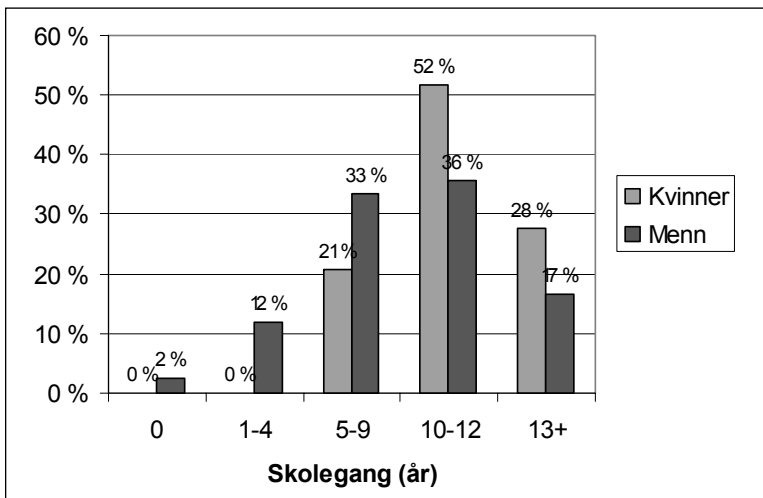
Utdannelse og arbeid

Utdannelse

Kvinnene hadde høyere utdanning enn mennene. Det gjennomsnittlige antallet år på skolebenken var 2,1 år høyere blant de kvinnelige informantene (i gjennomsnitt 11,4 års skolegang) enn blant de mannlige (9,3 år).

Antall års skolegang er også illustrert i figur 1.

Figur 1. Hvor mange års skolegang har du fullført?

Utdannelse i Norge

Noe flere av mennene (65 prosent) enn kvinnene (57 prosent) oppga at de hadde tatt utdanning etter at de kom til Norge. For hele gruppen samlet, var det 63 prosent som hadde tatt utdanning i Norge.

Særlig blant noen av de yngste voksne var utdanningsmulighetene i Norge et forhold som ble tillagt stor positiv betydning.

Jeg gikk ikke på skole i Aceh og kan ikke lese og skrive. Jeg lærer det nå. Jeg regner med å gå på skole i ti år og kan godt tenke meg å bli mekaniker. (Ung mann)

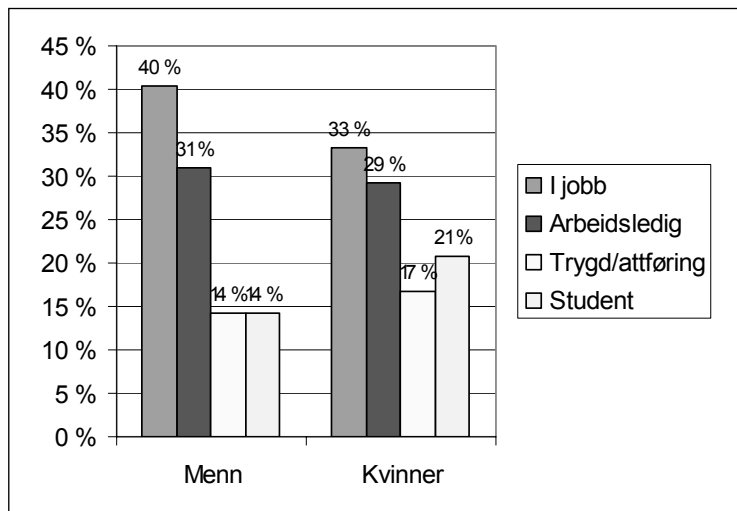
Introduksjonsprogram

To tredeler av acehneserne deltok eller hadde deltatt i introduksjonsprogram. Flere menn (70 prosent) enn kvinner (60 prosent) hadde vært introduksjonsprogramdeltakere.

Arbeid

Bare 38 prosent var i lønnet arbeid; 18 prosent i fulltids- og 20 prosent i deltidsjobb. Som illustrert i figur 2, var andelen lønnsarbeidstakere noe høyere blant menn (40 prosent) enn blant kvinner (33 prosent).

Figur 2. Status på arbeidsmarkedet

På spørsmål om hva som var det vanskeligste ved å bo i Norge (se også side 58), var det hyppigste svaret mangel på jobb. Hele 96 prosent av de spurte oppga at det hadde vært i noen grad vanskelig for dem å finne et arbeid i Norge.

Språkkunnskaper

Norskunnskapene i gruppen varierte.

Den største andelen kunne gjøre seg forstått i enkel dagligtale, men fant det utfordrende å uttrykke mer kompliserte opplysninger, tanker og følelser.

Et relativt stort mindretall behersket norsk betraktelig dårligere, og noen hadde store vansker med å både snakke og forstå norsk.

Et fåtall voksne behersket avansert norsk.

Pappa kan ikke norsk, men mamma kan litt. Jeg har lært det ganske bra, men det er ikke så lett. Datteren vår er to måneder. Hun skal bli flytende i både norsk og acehnesisk. Men vi kommer nok til å snakke acehnesisk hjemme. (Ung mann)

Religion

Alle respondentene oppga at de var muslimer.

Livet før Norge

Livet i Aceh

Konfliktopplevelser

De fleste acehneserne fortalte om sterke personlige opplevelser i forbindelse med konflikten i Aceh. Noen hadde vært aktivt involvert i Bevegelsen for et fritt Aceh (GAM), særlig mennene. Andre hadde støttet arbeidet mer passivt.

I begge gruppene var det mange som beskrev at de hadde opplevd trusler, vold, krigshandlinger og/eller tortur. Noen hadde erfart at familie og venner var blitt drept, eller at hus og hjem var blitt ødelagt.

Både faren min, brødrene mine og jeg var engasjert i kampen. Først brente de ned huset vårt, og senere butikken til far. Begge brødrene mine ble drept. To år senere drepte de faren min også. Han ble skutt gjennom pannen og liket kastet i elva. Han ble funnet av Røde Kors. Da kunne jeg ikke bli værende i Aceh lenger. (Ung voksen mann)

Min beste venn ble bare borte. Vi hadde jobbet sammen i bevegelsen. Jeg søkte om fri fra jobben og sa jeg skulle på ferie. Men jeg flyktet til Malaysia og kom aldri tilbake. (Godt voksen mann)

Enkelte av de eldre mennene hadde hatt sentrale posisjoner i GAM. Noen av dem flyktet til Malaysia for mange år siden.

Han hadde en sentral stilling i motstandsbevegelsen og måtte reise for 25 år siden. Han tenkte ikke at han skulle bli flyktning, planen var å komme tilbake. Det ble aldri mulig. Men han spilte en viktig rolle for bevegelsen fra Malaysia også. (Mann, om eldre slektning)

De fleste av kvinnene hadde ikke vært direkte involvert i GAM, men mange fortalte om møter og opplevelser med soldater fra den indonesiske hæren

som følge av at en ektemann, en far eller annet familiemedlem var mistenkt for å være opprører.

Mannen min måtte flykte fordi soldatene var etter ham. Det var en vanskelig periode for meg. Det var vanskelig å leve alene, og de kom hver dag og spurte etter han. De skrek alltid, og jeg var redd. – Fortell oss hvor han er, ropte de. – Vi vet du vet. Men jeg visste ikke hvor han var og kunne ikke svare noe annet enn det. De trodde meg ikke og til slutt truet de med å ta sønnen min på to år hvis jeg ikke samarbeidet. Det var etter det vi rømte til Malaysia. Etterpå begynte soldatene å besøke mor. Hun var for gammel til å flykte. (Kvinne)

Da jeg flyktet, kunne jeg ikke fortelle konen min noe på forhånd, og det tok flere år før jeg turte å ringe fra Malaysia. Soldatene besøkte henne hver dag. Når de spurte etter meg, sa hun at vi var skilt og at hun ikke visste hvor jeg var. De ropte og skrek, men de slo henne heldigvis aldri. (Mann)

Noen av de yngre voksne hadde mer indirekte opplevelser av konfliktsituasjonen i Aceh.

Jeg vokste opp hos besteforeldrene mine. Far sendte meg til dem fordi det var tryggere der. Jeg sluttet på skolen og jobbet på gården i stedet. For meg har det vært fint å komme til Norge fordi jeg går på skole her. Jeg har det egentlig helt bra. Det er pappa som har det vanskelig her. De brakk beina hans og slo ham i hodet. Etter det har han alltid vært så sint. (Ung mann)

Far ble torturert og fikk mange brudd. Det er derfor han ikke klarer å jobbe lenger. (Ung kvinne)

Noen av acehneserne hadde opplevd vanskelige familiesplittelser på grunn av konflikten. Bror hadde stått mot søster, far mot sønn.

Jeg har ikke snakket med broren min på 15 år. Han vil ikke ha kontakt fordi mannen min er på motsatt politisk side. (Kvinne)

Far var i motstandsbevegelsen og broren hans, min onkel, i den indonesiske hæren. Men da pappa ble tatt og satt i fengsel, hjalp onkel til med å få ham fri. Det trengtes seks millioner rupia. (Kvinne)

Flukten

De fleste acehneserne i Norge har til felles at de opprinnelig flyktet til Malaysia. De flyktet på ulike tidspunkter i konfliktens historie.

Mange av mennene tok seg ut av Aceh med båt, om natten.

Vi var ni venner som flyktet sammen. Vi hadde leid en tolv meter lang trebåt med fører. Det kostet oss 700 000 rupia. Vi dro fra Medan om natten. Det var høye bølger og vi var redde. Da vi kom til Malaysia gjemte vi oss i en skog for ikke å bli oppdaget. Vi hadde ikke pass. (Mann)

Andre forlot Aceh under påskudd av å skulle reise på ferie.

Jeg søkte om indonesisk pass og fikk det fordi jeg hadde en god jobb. De mistenkte ikke at jeg hadde tilknytning til GAM. Jeg reiste til Malaysia som turist, sammen med resten av familien min. Men jeg hadde tatt beslutningen, jeg skulle ikke tilbake. (Mann)

Mange av kvinnene og barna visste ikke om sønnens, ektemannens eller farens flukt på forhånd. Ofte hørte de heller ikke noe fra ham i lang tid etter at han hadde reist. De som var igjen, skulle ikke ha informasjon de kunne bli tvunget til å gi fra seg.

Jeg flyktet fra Aceh da jeg var 19. Jeg var i Malaysia i fire år, og ringte aldri til moren min. Jeg turte ikke, var redd hun skulle få problemer. Militæret spør alltid hvor folk er, og de slår hvis du ikke kan svare. Da jeg var 24, kom jeg til Norge. Jeg ringte moren min dagen etter. Hun gråt og gråt. Hun trodde ikke jeg var i live. (Mann)

Noen av kvinnene reiste til Malaysia som turister. De tok fly og oppholdt seg lovlig i Kuala Lumpur, eller andre steder, til turistvisumet gikk ut. Deretter ble de værende, som ulovlige immigranter.

Livet i Malaysia

Ulovlig opphold

De fleste acehneserne hadde ikke lovlig opphold i Malaysia. De bodde og arbeidet uten papirer og levde med frykt for å bli tatt av politiet.

Jeg kjøpte falske identitetspapirer. Det kostet 200 kroner. Men jeg var alltid redd da jeg gikk ute. Hvis jeg hadde blitt tatt av politiet, kunne jeg fått fem år i fengsel. (Kvinne)

Mange bodde trangt og kummerlig.

Vi var fire fra Aceh som leide et rom sammen. Det var fire ganger fire meter stort. (Mann)

Noen tilpasset seg likevel relativt godt til livet i Malaysia. Selv om de var der ulovlig, hadde de arbeid eller drev smånæring.

Jeg drev både en liten kafé og en butikk. Det gikk ganske bra. Hver måned kunne jeg sende penger hjem til mor i Aceh. (Kvinne)

Interneringsleir

Tilværelsen var likevel risikabel. Mange, både menn, kvinner og barn, ble tatt av malaysisk politi og satt i interneringsleir eller fengsel.

Da turistvisumet gikk ut, holdt jeg lav profil for ikke å komme i politiets søkelys. En kveld var det razzia i nabolaget. Jeg rakk å gjemme meg i taket før de kom, i himlingen. Kona og de tre barna mine klarte ikke det, så de ble arrestert. Politiet fant meg ikke og trodde jeg var ute, så de satte igjen vakter utenfor huset. Jeg lå musestille fra klokken sju om kvelden til klokken ti neste dag. Da kom naboen og ropte at politifolkene hadde gått. Det viste seg at kona og barna mine hadde blitt tatt med til en fangeleir med 1 000 personer. Alle sov på gulvet. Hvis en gjorde noe galt, ble alle straffet. (Mann)

Jeg ble tatt for å være i Malaysia uten å ha lovlig opphold og satt i interneringsleir i to år. Vi bodde 300 mennesker sammen i en celle og sov på gulvet. Det var mange barn der også. (Mann)

Hjemsendelse

Noen opplevde det de fryktet aller mest: å bli sendt tilbake til Indonesia.

Så begynte Malaysia å samarbeide med Indonesia, og de sa vi skulle sendes tilbake til hjemlandet. Da gjorde vi opprør. Politiet skjøt mot oss og minst 13 ble drept. Men de kunne ikke stoppe oss. Vi klarte å rømme ut av fengselet. (Mann)

Vi motsatte oss å bli sendt tilbake til Indonesia fra Malaysia, men 23. mars 1998 ble vi tvunget om bord i skipet som fraktet oss tilbake. Politiet brukte vold, tåregass og hadde sovemedisiner i maten vår. Over 500 mennesker ble sendt tilbake med samme skip. (Mann, som satt i interneringsleir)

Kamp for å få asyl

En del av mennene deltok i aksjoner for å skaffe acehneserne som oppholdt seg ulovlig i Malaysia, politisk asyl i tredjeland. De tok seg med makt inn i ambassader og i det lokale kontoret til FNs høykommissær for flyktninger. Flere av ambassadene kontaktet politiet og mange acehnesere ble arrestert.

Last week, 14 Acehnese drove a truck through the gate of the UN High Commissioner for Refugees' (UNHCR) office in Kuala Lumpur to seek asylum. The UNHCR has been interviewing the immigrants to determine whether they deserve political asylum. The Acehnese say they will be persecuted if sent back to Aceh, where a separatist revolt peaked in the early 1990s. (South China Morning Post. 10. april 1998¹⁵)

Det var en skikkelig godt planlagt aksjon. De brukte en buss som rambukk og kjørte ned porten til FN-eiendommen i Kuala

Lumpur. De nektet å forlate området og bodde i telt der lenge. (Mann, om farens opplevelser)

Indonesian immigrants seeking political asylum forced their way into four foreign embassy compounds in the Malaysian capital on Friday. Malaysian police quickly removed the immigrants from the French and Swiss embassies and Brunei's diplomatic office in Kuala Lumpur, diplomats and police said. But eight Indonesians who said they were from Aceh province in the north of Sumatra island, were still inside the US embassy compound four hours after scaling a wall to get inside, US officials said. Several dozen Malaysian police stood outside two entrances to the US embassy. (South China Morning Post. 10. april 1998¹⁶)

Status som FN-flyktning

Etter hvert fikk acehneserne status som FN-flyktninger. Å oppnå dette var ofte resultatet av en langvarig prosess som blant annet omfattet grundige intervjuer med representanter for UNHCR.

Så jeg oppsøkte FN i Kuala Lumpur. Jeg måtte til fire intervjuer før jeg fikk status som flyktning. Hver gang var jeg livredd for å bli stanset av politiet på vei til og fra FN-kontoret. Jeg hadde jo ikke lov å være i Malaysia, vet du. I FN var det spørsmål, tester og intervjuer. De ville finne ut om jeg virkelig trengte å være flyktning, vet du. (Mann)

Men malaysisk lov ga ingen beskyttelse for flyktninger. Landets myndigheter hadde ikke underskrevet flyktningkonvensjonen av 1951 eller tilleggsprotokollen av 1967¹⁷. Livet i Malaysia opplevdes derfor fortsatt som risikofylt for mange.

Flyktningstatusen medførte heller ikke noen økonomisk støtte. De acehnesiske flyktningene arbeidet derfor fortsatt uten tillatelse – og var fortsatt bekymret for å kunne bli tatt av politiet.

Jeg hadde fått papirene fra FN, men fikk ingen penger. Jeg hadde ikke arbeidstillatelse, men arbeidet svart i en radiofabrikk. Når jeg ble kontrollert av politiet, måtte jeg gi dem litt penger. (Mann)

På vei til Norge

For mange av acehneserne var Norge et ukjent land da de fikk tilbud om å komme hit. De fleste hadde håpet å komme til et land de i hvert fall hadde hørt om tidligere.

Jeg ønsket å reise til USA, men ble sendt til Norge. Jeg visste ingen ting om landet på forhånd. (Kvinne)

For familier som hadde vært splittet ved at noen familiemedlemmer var internert i Malaysia, var avreisen også dagen for familiegjenforening.

Jeg møtte igjen kona og barna på avreisedagen. De kom rett fra interneringsleiren til flyplassen. Sønnen min var syk og ganske dårlig. Jeg var sikker på at det skulle skjære seg av den grunn, at flyselskapet ville nekte å ta ham med. Vi nærmest smuglet ham inn i flyet. (Mann)

Traumatiserende opplevelser før ankomst til Norge

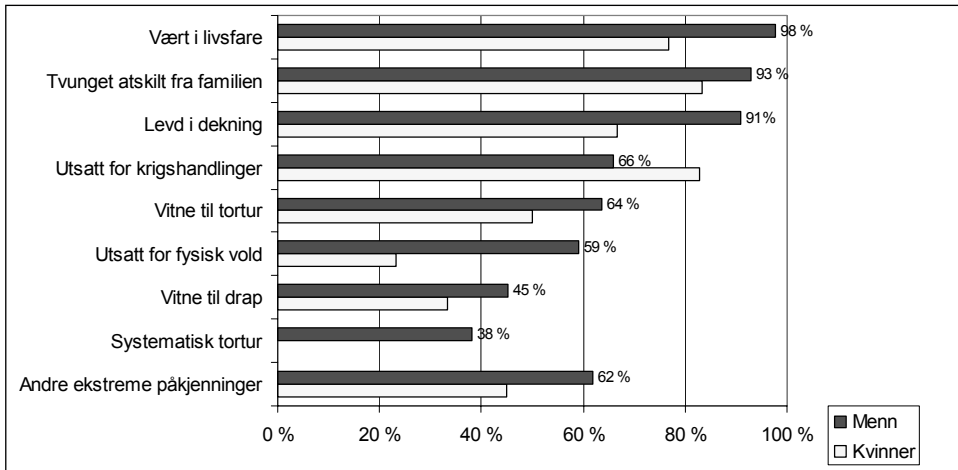
Som vi har sett, fortalte flere av de intervjuede acehneserne at de hadde opplevd potensielt traumatiserende hendelser både i Aceh og Malaysia. For å kartlegge slike opplevelser mer kvantitativt, ba vi deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen om å svare på ni spørsmål om tidligere traumer. De ble eksplisitt spurt om de hadde vært i livsfare, vært tvungent atskilt fra familien, levd i dekning, vært utsatt for krigshandlinger, vært vitne til tortur, vært utsatt for fysisk vold, vært viten til drap, opplevd systematisk tortur og/eller hatt andre ekstreme påkjenninger.

Nesten 90 prosent rapporterte at de hadde vært i livsfare noen gang. En omtrent like stor andel oppga at de hadde vært tvungent atskilt fra familien. 81 prosent hadde levd i dekning. 73 prosent hadde opplevd krigshandlinger.

Disse dataene er presentert separat for menn og kvinner i figur 3.

Menn hadde gjennomgående vært utsatt for flere belastende opplevelser og hendelser enn kvinner. Nesten alle mennene, og 77 prosent av kvinnene, rapporterte at de hadde vært i livsfare noen gang. Blant mennene hadde 59 prosent vært utsatt for fysisk vold og 38 prosent oppgav at de hadde opplevd systematisk tortur. De tilsvarende tallene for kvinner var 23 prosent og 0 prosent

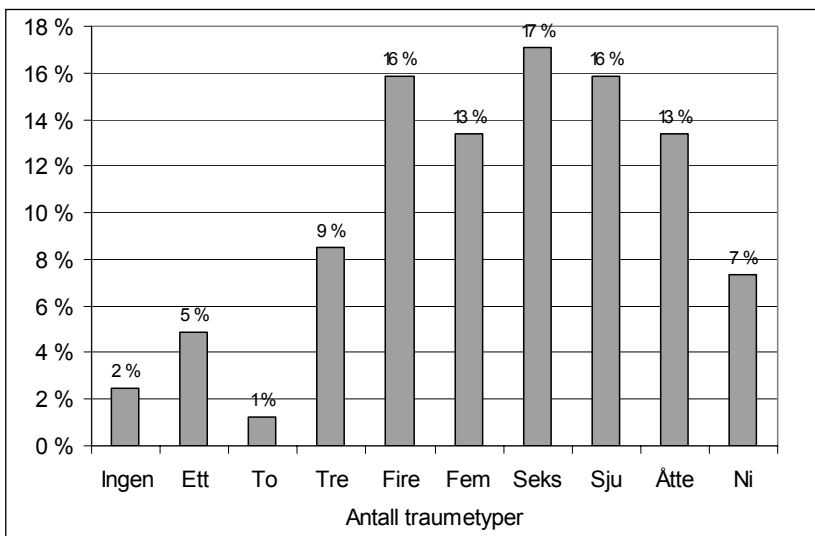
Figur 3. Tidligere traumer

Som vist i figur 4, hadde en stor del av respondentene hatt *mange* potensielt traumatiserende opplevelser før de kom til Norge. I gjennomsnitt krysset acehneserne av for å ha opplevd 5,5 av de ni traumetyperne som det ble spurt etter.

Over en tredel av dem oppga å ha opplevd *sju eller flere* av de ni typene traumer vi spurte etter.

Figur 4. Antall traumetyper acehneserne rapporterte at de hadde opplevd før ankomst til Norge

Livet i Norge

Ankomsten

De første flyktningene fra Aceh kom til Norge som overføringsflyktninger i 1998. FNs høykommissær for flyktninger hadde meldt om behov for å gjenbosette flyktninger fra Aceh, og UDI hadde ved flere anledninger hatt møter med UNHCR i Kuala Lumpur og gjennomført intervjuer med acehnesiske flyktninger der.

Alle informantene husket godt dagen de kom til Norge. Både reisen hit og ankomsten ble beskrevet som betydningsfulle livshendelser.

Jeg reiste sammen med kona og barna mine. Ingen av oss kunne engelsk. Vi fløy fra Kuala Lumpur, byttet fly i København og fortsatte til Stavanger. På flyplassen ble vi møtt av en annen fra Aceh som hadde bodd flere år i Norge. Vi ble veldig glade. Han tok oss med for å handle mat. Alle jeg kjenner husker dagen de kom hit som om det skulle vært i går. (Mann)

Det var tåke på Sola, så vi måtte snu og landet på Kjevik i stedet. Derfra reiste vi videre med buss til Stavanger. Det var en kald vinterdag og vi hadde ikke varme klær. Vi surret rundt oss noe stoff vi hadde tatt med. (Mann)

Savn og lengsel etter familien i Aceh

Halvparten av informantene som deltok i spørreskjemaundersøkelsen oppga at de hadde hele den nærmeste familien samlet i Norge. Den andre halvparten hadde noen av sine nære familiemedlemmer i Aceh (eller tredjeland).

I de kvalitative intervjuene var lengselen etter de hjemme et tema som flere tok opp.

Jeg savner foreldrene mine hver dag. Sånn sett var det faktisk lettere å bo i Malaysia. Da kunne jeg ringe dem hver dag og det var lett å sende penger. Det er mer tungvint her, og kommunen spør meg hvorfor jeg bruker så mye av pengene på å hjelpe dem hjemme. (Kvinne)

Noen reiste fra Aceh som svært unge og har ikke vært tilbake siden.

Jeg var 20 år da jeg flyktet til Malaysia. Da jeg kom til Norge var jeg 24. Nå er det sju år siden jeg så mamma, og hun gråter hver gang jeg ringer henne. (Ung mann)

Konfliktsituasjonen i bagasjen

Selv om acehneserne i Norge har startet en ny tilværelse i et nytt land, har de aller fleste fortsatt et sterkt fokus på situasjonen i Aceh. De fortalte at de snakker om hjemlandet ofte, holder kontakt med folk hjemme og følger med på nyheter og nettsteder.

Enkelte lærere og førskolelærere uttrykte bekymring for at de acehnesiske barna i for liten grad var beskyttet mot dette fokuset.

Det er ikke så mange av barna som har opplevd krigshandlinger direkte, men de har mange bilder av det som har skjedd - og et nært forhold til det. Når vi er på hjemmebesøk er det for eksempel mange som gjerne vil vise filmer fra Aceh. Det finnes en god del filmer som viser krigshandlinger, døde mennesker og psykisk tortur. De spilles nokså usensurert i mange hjem. Vi har veiledet mange av foreldrene i forhold til at de involverer barna for mye. At barna blir med på å bære for mye. (Førskolelærer)

Indre spenninger

Noen av informantene fortalte om indre politiske spenninger i det acehnesiske eksilmiljøet i Norge. Det ble beskrevet to grupper, som blant annet har hver sin interesseforening. Ett av de sentrale temaene det ble beskrevet ulike syn

på, er i hvilken grad selvstendighet er en forutsetning for en fredelig framtid i Aceh.

Vi mener at Aceh trenger autonomi. De mener det er nok at det blir et bedre demokrati. (Mann)

Informantene hadde litt ulik oppfatning av hvor sterk spenningen mellom de to gruppene er. Noen mente det dreier seg om en udramatisk saklig uenighet.

Det er ikke egentlig en konflikt. I bunn og grunn holder vi sammen. (Mann)

Andre ga uttrykk for at uenigheten er viktig og har evne til å splitte.

Nettverk i Norge

For mange av acehneserne er det sosiale nettverket i Norge svakt.

En fjerdedel av dem som besvarte spørreskjemaet, følte at de *ikke hadde noen* i Norge som stod dem så nær at de kunne regne med å få hjelp av dem hvis de hadde personlige problemer av betydning.

I alt 40 prosent rapporterte at de hadde *en eller to* så nære personer, 13 prosent sa at de hadde mellom *tre og fem* så nære bekjente, og 22 prosent at de hadde *flere enn fem* personer de kjente så godt.

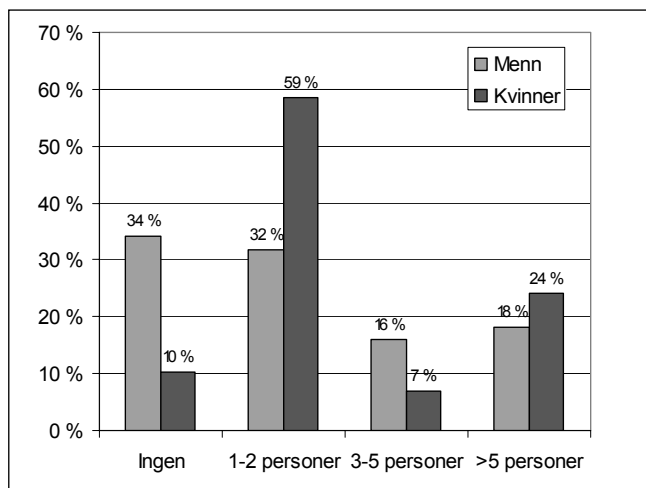
Som illustrert i figur 5, var det betydelige kjønnsforskjeller.

Mens så mye som en tredel av mennene ikke hadde noen som stod dem så nær at de kunne regne med å få hjelp, oppga bare ti prosent av kvinnene det samme.

Deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen ble også spurt hvor lett det var for dem å få hjelp fra nabolaget i et knipetak.

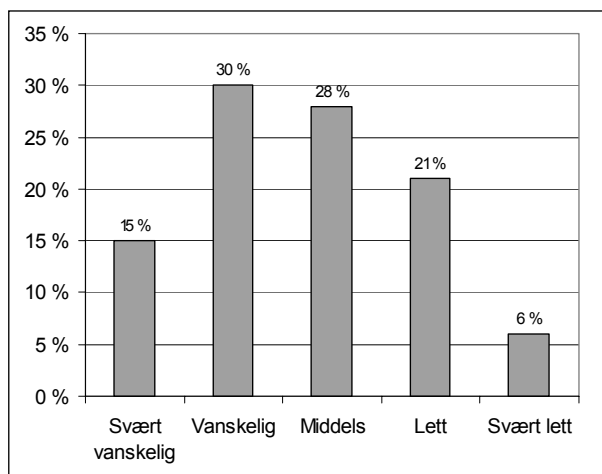
Nesten halvparten av respondentene (45 prosent) mente at det var enten ”svært vanskelig” eller ”vanskelig” å få hjelp fra nabolaget, mens bare drøyt en fjerdedel (27 prosent) karakteriserte dette som ”lett” eller ”svært lett”.

Figur 5. Hvor mange personer står deg så nær at du kan regne med å få hjelp av dem hvis du har personlige problemer av betydning?

Som vist i figur 6, krysset de resterende 28 prosentene av for ”middels”.

Figur 6. Hvor lett er det å få praktisk hjelp fra nabolaget i et knipetak?

Deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen ble videre spurt om hadde noen å betro seg til og å snakke med om personlige følelser og forhold. Som illustrert i figur 7, svarte 39 prosent nei på dette spørsmålet.

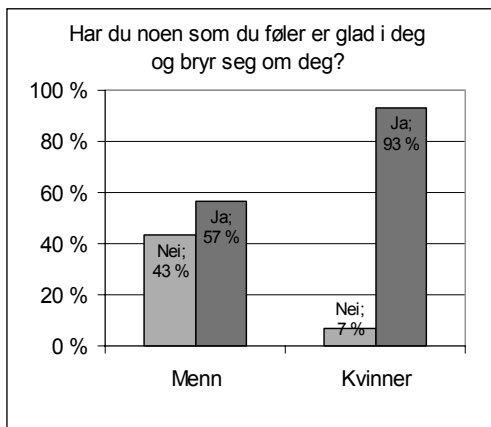
Diagrammet ved siden av, figur 8, illustrerer hvordan acehneserne besvarte spørsmålet ”har du noen du føler er glad i deg og bryr seg om deg?”. For hele utvalget samlet, var det 30 prosent som svarte benektende på dette. Det var imidlertid store forskjeller mellom menn og kvinner. Mens 93 prosent av

kvinnene indikerte at de hadde noen de følte var glad i dem, var det bare 57 prosent av mennene som svarte det samme.

Figur 7

Figur 8

Interesse fra andre

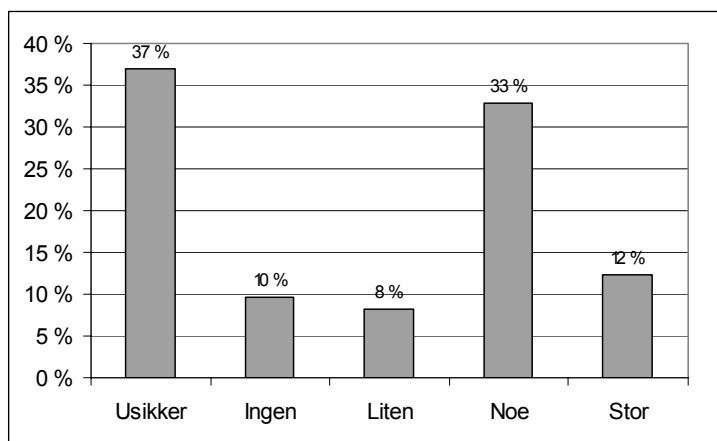
Vi ba også acehnserne om å angi hvor stor interesse de følte at folk viser for det de gjør.

37 prosent var usikre på hva de skulle svare på dette, mens nesten en femdel (18 prosent) svarte at folk viste enten "ingen" eller "liten" interesse.

33 prosent følte at folk viste "noe" interesse, mens bare 12 prosent synes at folk viste "stor" interesse for deres gjøren.

Funnene er illustrert i figur 9.

Figur 9. Hvor stor interesse viser folk for det du gjør?

Generasjonsforskjeller og –utfordringer

Noen av foreldrene vi intervjuet la vekt på at barna deres har tilpasset seg godt til livet i Norge og blitt mer norske enn de voksne.

Sønnen min har ingen venner fra Aceh, men mange norske venner. Han snakker helt rogalandsdialekt. Den nye læreren hans spurte om han var født her. (Mor)

Enkelte foreldre fortalte at tilværelsen som relativt nyankommen førstegenerasjonsinnvandrere, innebærer mange kulturutfordringer på tvers av generasjonene.

Datteren min har fått en norsk kjæreste. Jeg har ikke møtt ham, men vi har sendt tekstmeldinger til hverandre. Jeg sier til datteren min at om hun skal gifte seg med ham, må hun be ham om å bli muslim. Jeg synes det er fint om hun får en norsk mann, men hvis han ikke konverterer, vil de straffes av Gud. Jeg kan bare gi råd og veiledning, til syvende og sist er det datteren min som må bestemme selv. (Mor)

Belastninger etter ankomst til Norge

I spørreskjemaundersøkelsen ble respondentene spurt hvor vanskelig ulike sider ved å bo i Norge hadde opplevdes for dem.

De ble bedt om å gradere 16 ulike utsagn som ”ikke vanskelig”, ”litt vanskelig”, ”ganske vanskelig” eller ”veldig vanskelig”.

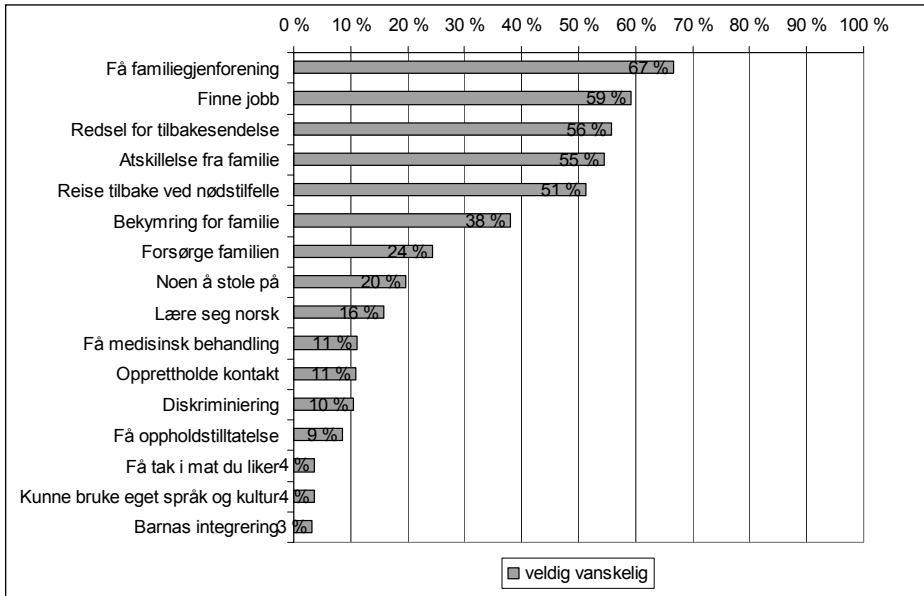
Figur 10 viser hva acehneserne i størst grad opplevde som ”*veldig vanskelig*”. Det aller flest la vekt på, var at det er vanskelig å få til familiegjenforening. På de neste tre plassene kom vansker med å finne jobb, redsel for å bli sendt tilbake til Aceh og atskillelsen fra familien i hjemlandet.

I figur 11 er svarene rangert etter hvor mange som fant hvert temaområde i *noen grad* vanskelig; enten ”veldig”, ”litt” eller ”ganske”.

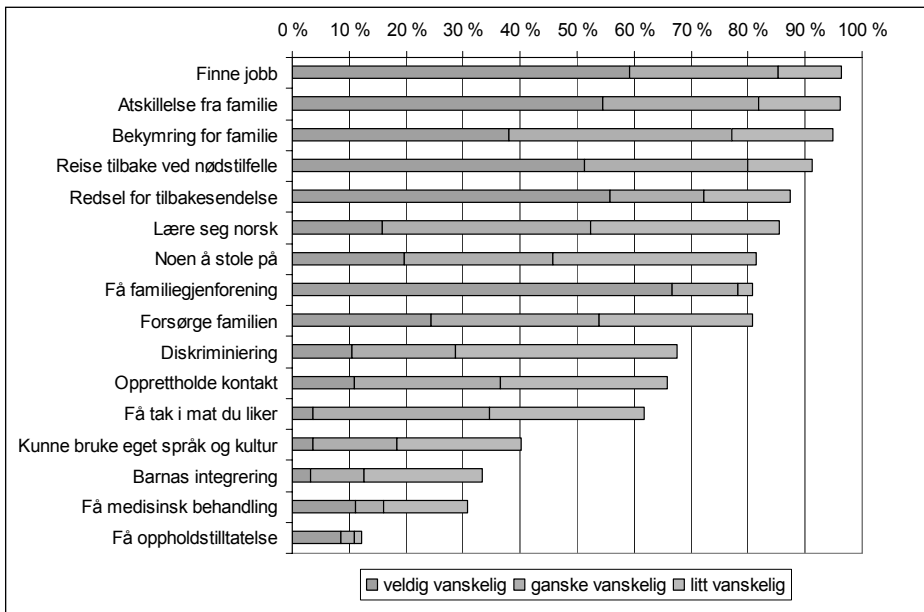
De tre hyppigst nevnte problemområdene var da:

- Vansker med å finne et arbeid (rapportert av 96 prosent)
- Atskillelse fra familien (96 prosent)
- Bekymringer for familien i hjemlandet (95 prosent)

Figur 10. Forhold som har opplevdes ”veldig vanskelig” etter ankomst til Norge

Figur 11. Forhold som i noen grad har opplevdes vanskelig etter ankomst til Norge

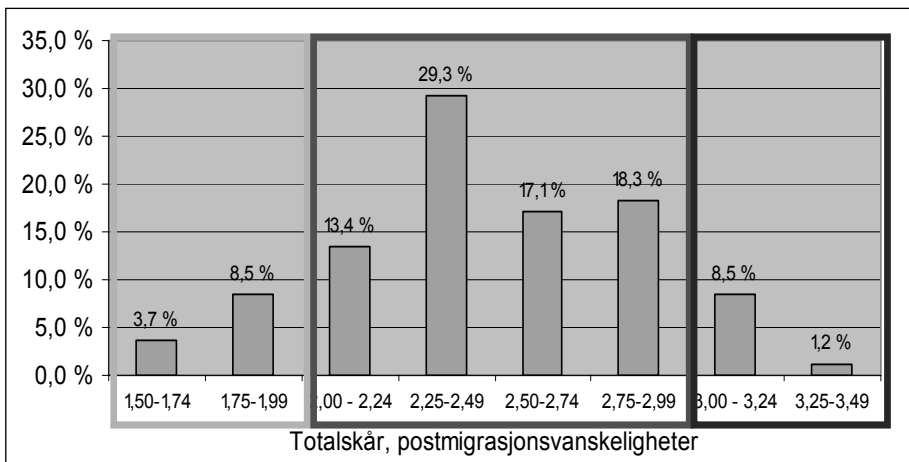

Vi ga tallverdier til svarene om forhold som hadde opplevdes vanskelig i Norge slik at 1 betydde ”ikke vanskelig”, 2 betydde ”litt vanskelig”, 3 betydde ”ganske vanskelig” og 4 betydde ”veldig vanskelig”.

Når vi skåret på denne måten, var gjennomsnittsskåren 2,46.

En firedel av de spurte skåret under 2,21 (25-persentilen) og en firedel over 2,79 (75-persentilen). Hvordan skårene fordelte seg i 0,25 skåringsintervaller, er illustrert i figur 12.

Figur 12. Postmigrasjonsvansker; fordeling av totalskåre (på en skala mellom 1 og 4)

Tsunamiopplevelser

Den første, dramatiske informasjonen

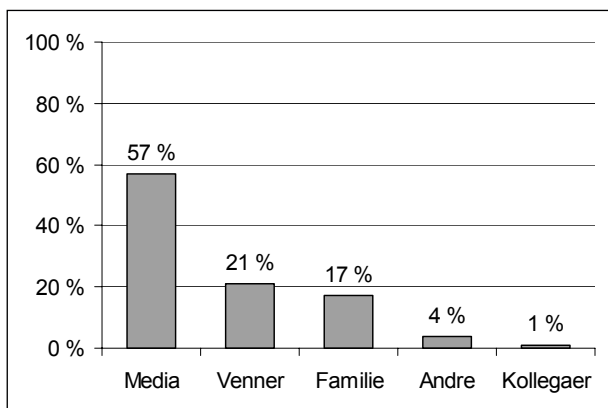
Enkelte av acehneserne i Norge fikk vite om at det skjedde noe dramatisk i Aceh i sanntid, direkte fra hjemlandet, idet naturkatastrofen inntraff.

Jeg fikk en sms fra broren min. Han skrev: ”Det er stort jordskjelv her nå.” Jeg skrudde på tv for å se på BBC World mens jeg tekstet tilbake. Da fikk jeg ikke svar lenger. Jeg prøvde å sende tekstmeldinger om igjen og om igjen i en uke før jeg ga opp. Først to uker senere fikk jeg en tekstmelding fra Aceh igjen. (Mann)

Jeg satt og snakket i telefonen med min søster i Aceh. Plutselig ble forbindelsen brutt. Jeg prøvde å ringe henne opp, igjen og igjen. Jeg kom gjennom etter en halv time. Hun ropte til meg fra den andre enden: ”Folk dør, folk dør.” Så forsvant forbindelsen igjen. Det var et sjokk, og jeg gråt. Neste gang jeg fikk kontakt med Aceh, var ti dager senere. (Kvinne)

De fleste (57 prosent) fikk imidlertid den første informasjonen om tsunamien gjennom media. Dette er illustrert i figur 13.

Den nest største gruppen (21 prosent) hørte først om flodbølgekatastrofen via venner, mens 17 prosent ble klar over det som hadde skjedd via familiemedlemmer.

Figur 13. Hvordan fikk du vite at en tsunami hadde rammet Aceh?

De første reaksjonene

De dramatiske nyhetene fra Aceh opplevdes som uvirkelige og sjokkerende. Medierapportene tydet allerede tidlig på at det var store ødeleggelser og et stort antall døde i Aceh. Opplysningene var imidlertid usikre og de fleste fikk ikke tak i noen i hjemlandet som kunne gi informasjon om hvordan det hadde gått med deres egne. Situasjonen var preget av uvisshet og manglende oversikt.

Reaksjonene var ulike. Noen gråt, noen trakk seg tilbake og noen virket tilsynelatende mindre følelsesmessig berørt. Mange beskrev nummenhet.

Reaksjonene var veldig ulike. Noen gråt og gråt, andre var i bedre form. Mange hadde det vondt og var preget av sjokk. (Medarbeider, flyktningkontor)

Jeg følte jeg ikke kunne tenke. (Mann)

Sjokkfasen var så sterk. Sultfølelsen var borte. Det var forvirring og apati. (Lærer, introduksjonsprogram)

Mange hadde søvnproblemer. De som hadde opplevd de største traumene tidligere i livet gikk mest i kjelleren. De som har vært truet på livet, vært i konsentrasjonsleir, seksuelt misbrukt. (Helsesøster)

Noen fikk inntrykk av at hele Aceh var ødelagt.

Gardinene var trukket for og vi fikk en følelse av at han hadde gitt opp. Da vi inviterte ham til møte, takket han nei. – Det har ingen hensikt, sa han. – Alt er borte. (Medarbeider, flyktningkontor)

De fleste følte et sterkt behov for straks å reise til Aceh for å hjelpe til.

Det de var opptatt av, var hvordan de skulle komme seg hjem for å bidra i katastrofen. (Lærer, introduksjonsprogram)

Mange opplevde også skyldfølelse fordi de ble forskånet fra katastrofen.

Jeg snakket med en ung mann. Han gråt ikke, men det var tårer i begge øynene. – Jeg skulle egentlig vært der nå og opplevd det samme. Kanskje jeg kunne hjulpet noen da. (Medarbeider, flyktningkontor)

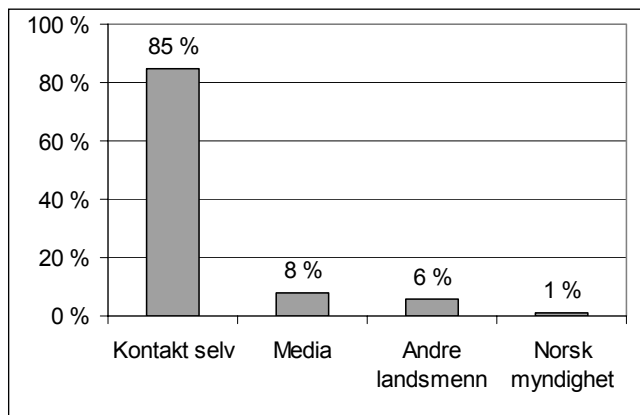
Den lange ventingen i det uvisse

For de fleste acehneserne tok det flere uker før de fikk kunnskap om hvordan det hadde gått med egen familie og egne venner.

Jeg hadde ikke kontakt med foreldrene mine på to uker. Det eneste jeg ville, var å reise til Aceh med en gang for å hjelpe til. (Kvinne)

De aller fleste, 85 prosent, fikk til slutt informasjon om hvordan deres egne nærmeste var berørt gjennom direkte kontakt med familiemedlemmer i Aceh.

Figur 14. Hvordan fikk du vite om at din familie var berørt?

I ett tilfelle kunne en av acehneserne i Norge faktisk bidra med informasjon til familiemedlemmer hjemme i Aceh.

Jeg fikk kontakt med en av søstrene mine. Hun hadde reist til Banda Aceh for å lete etter familiemedlemmer. Det var jeg som

fortalte henne at vi hadde mistet en bror og en søster. Jeg hadde fått vite det på telefon av en tredje søster. (Kvinne)

En av informantene fikk uventet opplysninger om sin familie via fjernsyn.

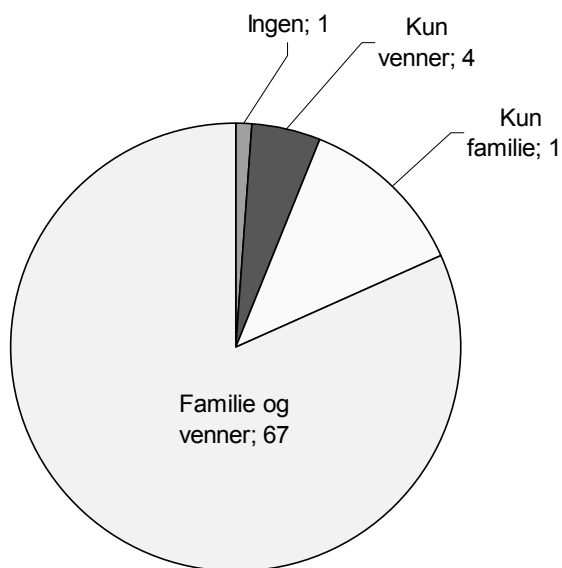
Jeg satt og så på CNN. Plutselig så jeg moren min på skjermen. Hun gikk og lette etter overlevende i ruinene i Banda Aceh. (Mann)

Tap av familie og venner

Alle unntatt én av acehneserne som deltok i spørreskjemaundersøkelsen, mistet én eller flere familiemedlemmer og/eller venner.

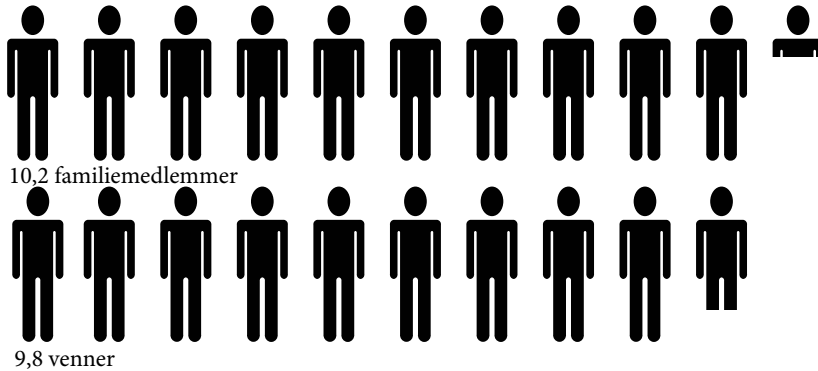
Av de 82 personene som besvarte spørreskjemaet, rapporterte 67 at de mistet både familiemedlemmer og venner, ti at de "kun" mistet familiemedlemmer og fire at de "kun" mistet venner, jf. figur 15.

Figur 15. Tap av familie og venner

I gjennomsnitt oppga acehneserne å ha tapt 10,2 familiemedlemmer og 9,8 venner. Til sammen rapporterte derfor hver acehneser å ha tapt 20 nærstående personer.

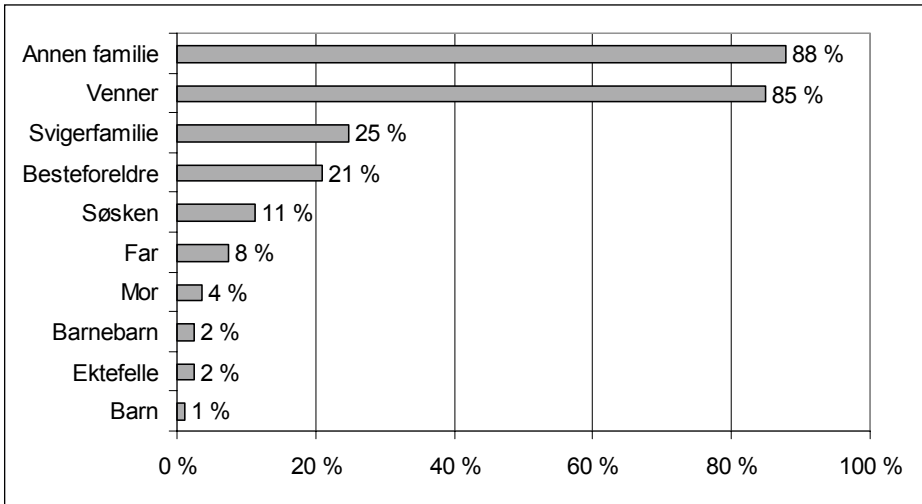
Figur 16. Tap av familiemedlemmer og venner i tsunamien**

En tredel (32 prosent) av acehneserne hadde opplevd ett eller flere nære tap, definert som tap av foreldre, søsken, ektefelle, barn, besteforeldre og/eller barnebarn.

Hvor mange av acehneserne som tapte ulike kategorier av familiemedlemmer og venner, er vist i figur 17.

Figur 17. Andel informanter som mistet ulike typer nærstående personer.

** De fleste informantene hadde god oversikt over antallet tapte familiemedlemmer og besvarte spørsmål om dette. For en del var det ikke like lett å vite nøyaktig hvor mange venner de hadde tapt. Av de 67 som visste de hadde mistet venner, var det 41 som valgte å angi på spørreskjemaet hvor mange det dreide seg om. De 26 som ikke besvarte spørsmålet, er ekskludert fra beregningen av det gjennomsnittlige antallet tapte nærstående personer.

Sorg og fortvilelse

Alle acehneserne vi intervjuet, beskrev en periode med mye fortvilelse og mange sorgopplevelser i tiden som fulgte etter tsunamien.

I min familie er det jeg som føler mest. Når jeg tenker på eller snakker om tsunamien, begynner jeg å gråte. Jeg vet ikke hvor det kommer fra og jeg kan ikke stoppe det. Jeg prøver å glemme, men det går ikke. Men barna glemmer. Jeg vil ikke snakke med dem så mye om tsunamien lenger, vil ikke at de tenker på katastrofen. Når jeg gråter, går jeg på badet. (Voksen kvinne)

Jeg mistet lillebroren min i tsunamien. Jeg hadde ikke sett ham på mange år, men jeg har mange bilder av ham. Han giftet seg for to år siden og hadde en liten datter. Nå er kona alene med barnet. Jeg tenker på dem og savner dem hver dag. (Voksen mann)

Et journalnotat fra livskrisehjelpen ved Stavanger legevakt (se ramme 1) illustrerer noe av sorgen og fortvilelsen en av de mannlige acehneserne opplevde. Han var for øvrig en av svært få som oppsøkte lege i perioden etter tsunamien (se side 79).

Ramme 1. Journalnotat fra livskrisehjelpen ved Stavanger legevakt.

En av acehneserne som oppsøkte lege i perioden etter tsunamine, overrakte oss dette journalnotatet fra livskrisehjelpen ved Stavanger legevakt:

Klienten oppsøkte livskrisehjelpen da han hadde behov for samtale om sin vanskelige livssituasjon. Han forteller at han er fra Indonesia. Har vært i Norge i to år som asylsøker. Under flomkatastrofen døde hans mor, far og lillebror. Klienten er i sorg. Gråter under samtalen. Etter flomkatastrofen har han mistet søvn, spiser dårlig og klarer ikke å konsentrere seg i undervisningen der han er student. Han beskriver at han opplever meningsløshet og resignasjon.

Hjemme har han 3 søsken som ber ham komme hjem. Som sier at de har stort behov for at han kommer hjem på besøk. Da han f.t. er under opplæring, og ikke har inntekt er dette umulig for ham. Han beskriver at han opplever å ha et desperat behov for å komme hjem til sin familie og at alt annet har mistet mening. Klarer ikke å følge med i undervisningen da han opplever seg syk. Slår i hjel tiden ved å gå på biblioteket eller bare drive rundt.

Klienten virker oppriktig fortvilet og i stor sorg under samtalen. Sier at han er så fortvilet og desperat etter å treffe de gjenlevende av familien at han titt fantaserer om å gjøre småkriminelle ting for å få penger til billett, dette skremmer han da det strider mot hans moral å gjøre det. Han beskriver at hans mentale helse har endret seg etter katastrofen. Før katastrofen inneholdt livet mye glede. Han var opptatt av skolearbeid, faglig flink og at han brukte fritiden og helgene sammen med venner. Var med på friluftaktiviteter og deltok i sosiale sammenhenger. I dag gjør han ikke det lenger. Tenker bare på hvordan han skal få mulighet til å komme hjem for å treffe sin familie.

Vi anbefaler han å søke om reisestøtten til innvandrere som gis til nære familiemedlemmer som er rammet av flomkatastrofen. Vi råder ham om å søke dispensasjon dersom han ikke fyller alle formelle krav. Dette fordi han ikke har inntektsgivende arbeid, og fordi katastrofen har gjort ham ut av stand til å fungere på skole og arbeid.

Bekymring for de overlevende og ønske om å hjelpe

Acehneserne i Norge ble berørt av tsunamien ikke bare fordi de mistet mange av sine nærmeste. I tillegg fikk mange av deres familiemedlemmer, venner og bekjente i Aceh med ett et vanskelig og risikabelt liv. Bekymringen for dem var sterk.

Jeg har tenkt på familien hver dag. Noen bor i telt og noen i hus. Men husene er dårlige. Hvis det kommer et jordskjelv, kan de falle sammen. For ikke å snakke om livet i et telt. (Mann)

Jeg tenkte aller mest på barna til søsknene mine. De mistet foreldrene sine. (Ung kvinne)

Et brennende ønske hos svært mange var å kunne bidra med noe i forhold til nøden hjemme.

Jeg har tenkt mange ganger på om jeg vil leve lenger. Hvis jeg kan hjelpe dem hjemme, vil jeg leve i tusen år til. Hvis ikke vil jeg dø. (Ung mann, som kommentar til et spørsmål om selvmordstanker på spørreskjemaet)

De aller fleste ville helst ha vært hjemme, og mange forsøkte på ulike måter å finne måter de kunne reise tilbake på. Blant annet var det noen som tilbød seg å delta i hjelpearbeidet som medarbeider i frivillige organisasjoner.

Noen søkte om å være med i hjelpearbeidet for Røde Kors i Aceh. Jeg måtte forklare hvor stor risiko det kunne være for dem – og for Røde Kors. (Lege)

For de fleste ble det ikke mulig å reise tilbake til Aceh. Bare et fåtall hadde hatt lang nok botid i Norge til at de hadde, eller kunne få, statsborgerskap (normalt kreves sju års botid, ved skjønnsmessig vurdering kan det noen ganger gis etter seks år). Uten nytt statsborgerskap kan en flyktning ikke få pass som kan brukes ved reiser til opprinnelseslandet. (Noen få av acehneserne fikk imidlertid anledning til å reise til Malaysia, hvor de bodde før de kom til Norge, se side 72, 100 og 104.)

En mulighet til å bidra som var tilgjengelig for alle, var å hjelpe til økonomisk. Flere acehnesere fortalte at de i hele perioden etter tsunamien sparte penger for å kunne sende hjem til Aceh. Svært mange var også involvert i innsamlingsarbeid. Både på Bryne og i Stavanger deltok de i Røde Kors sine innsamlingsaksjoner, og begge steder ble det satt nye innsamlingsrekorder.

Selv om acehneserne gjerne ville bidra på denne måten, førte innsamlingene til motsetninger. Acehneserne ønsket at de innsamlede midlene skulle gå direkte til hjelpearbeidet i Aceh, og ikke til Indonesia. De fryktet at myndighetene i Jakarta, som de i sin tid flyktet fra, ville sørge for at det ikke ble kanalisert midler til deres hjemprovins. De ønsket derfor å unngå at de ordinære kanalene ble brukt til å sende pengehjelp.

Vi sa til Røde Kors at de ikke måtte sende penger gjennom den indonesiske regjeringen. De svarte at det var sånn det måtte gjøres. Ja, vær så god, da tenker jeg det blir mye hjelp til Aceh. De er korrupte, vet du. (Ung voksen mann)

Røde Kors fant ikke å kunne imøtekomme acehnesernes ønsker om innsamling av øremerkede penger til Aceh.

De ville samle inn penger for å hjelpe sine egne. For oss måtte prinsippet være at vi skulle hjelpe alle berørte. (Røde Kors-medarbeider)

Bekymringene for at hjelpen ikke kom fram til Aceh, var stor. Det kom stadig opplysninger om korrupsjonsmistanker hjemmefra.

Mange av pengene havner i dype lommer i Indonesia. Og de som bygger hus i Aceh, er blitt rike. De har de rette kontaktene. (Eldre mann)

Lederen for entreprenørselskapet som bygger hus i Aceh, er blitt mangemillionær. (Yngre mann)

Noen av acehneserne tok egne initiativ til å samle inn penger.

En av elevene i min klasse startet pengeinnsamling på egenhånd. Han gikk rundt med bøsse på skolen. Jeg tror det var godt for ham å få gjort noe. Han fikk fri til å gjøre det. (Lærer, introduksjonsprogram)

I tillegg til pengeinnsamling, var det flere som engasjerte seg for å tale Acehs sak i perioden etter tsunamien.

Den politiske situasjonen i Aceh var veldig sterkt til stede fra begynnelsen av. Det var viktig for mange å få ut informasjon om at Aceh var rammet igjen, og hardest rammet. (Lærer, introduksjonsprogram)

Ønsker om familiegjenforening

Mange ønsket å få familiemedlemmer til Norge i perioden etter tsunamien.

Jeg har siden 2003 bodd i Stavanger som flyktning. Jeg skriver dette brevet for min bror som bor i Banda Aceh, ettersom vi har et sterkt ønske om at han kan få komme til Norge. I flodbølgekatastrofen 26. desember 2004 mistet jeg min far, min mor og min lillebror. Jeg ble svært deprimert og fikk problemer med å være her i Norge. Jeg reiste ned til Aceh i april for å sørge sammen med de som var igjen av familien min. De var veldig triste og trengte mye hjelp av meg.

En av brødrene mine som overlevde ville så gjerne være med meg tilbake til Norge. Jeg lurte på om han kan få komme å bo her? Han er veldig trist for han har mistet huset sitt og har ikke jobb i Aceh. Hvis min bror får komme til Norge så kan jeg være sammen med ham ofte og hjelpe ham å gi ham informasjon om alt i Norge, ettersom jeg har vært flyktning her selv. Jeg håper dere kan se denne saken som så viktig at dere kan gi min bror opphold på humanitært grunnlag (HG). (Søknad om familiegjenforening)

På vegne av Time kommune henvendte ordføreren seg til myndighetene med et tilbud om å ta imot flere acehnesiske flyktninger. Denne henvendelsen ble besvart av KRD i mars 2005. Det ble der redegjort for at UDI planla en uttakskommisjon til Malaysia høsten 2005, men at det i utgangspunktet ville være mer aktuelt for Norge å ta imot flyktninger fra Myanmar.

Ordføreren tok initiativ til å få flere hit, familiemedlemmer til dem som var berørt av tsunamien. Så vidt jeg vet var det ingen som fikk det innvilget. (Kommunelegen i Time)

Ifølge UDI ble det innvilget til sammen 32 familiegjenforeninger etter tsunamien, inklusive nimaneders foreldrebesøk. Det forelå ikke tall for hvor mange av disse tilfellene som gjaldt acehnesere. Vi spurte heller ikke systematisk om dette, men vi kjenner bare til ett tilfelle av familiegjenforening i det acehnesiske miljøet i Norge.

Noen å snakke med

Ikke alle acehneserne snakket så mye med sine nærmeste om opplevelser og følelser knyttet til tsunamien.

I spørreskjemaundersøkelsen var det to personer som oppga at de *ikke hadde snakket med noen* om disse opplevelsene.

Figur 18 viser hvor stor andel av acehneserne som hadde snakket (henholdsvis ”mye” og ”en del”) med ulike kategorier av nettverkspersoner.

Ektefelle/partner var den samtalepartneren flest hadde benyttet^{***}. Til sammen 91 prosent av dem som var gift anga at de hadde snakket med ektefellen

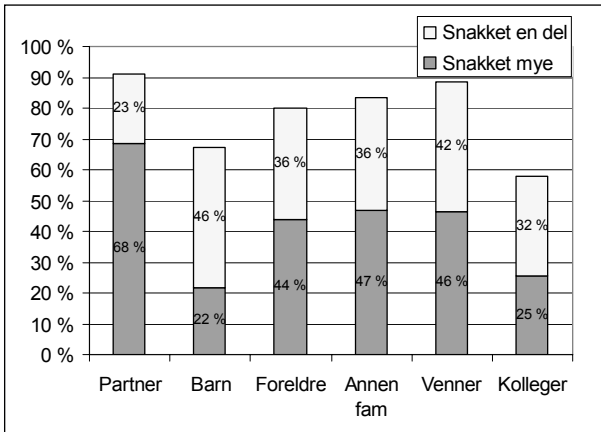
^{***} Ugifte respondenter er ekskludert fra denne analysen

om opplevelser i forbindelse med tsunamien. Det var allikevel ikke mer enn 68 prosent som hadde snakket *mye* med ektefellen sin om dette temaet.

Den nest hyppigste samtalepartnerne var venner; 88 prosent av de spurte hadde snakket med venner om tsunamien, og 46 prosent sa de hadde snakket *mye* med venner.

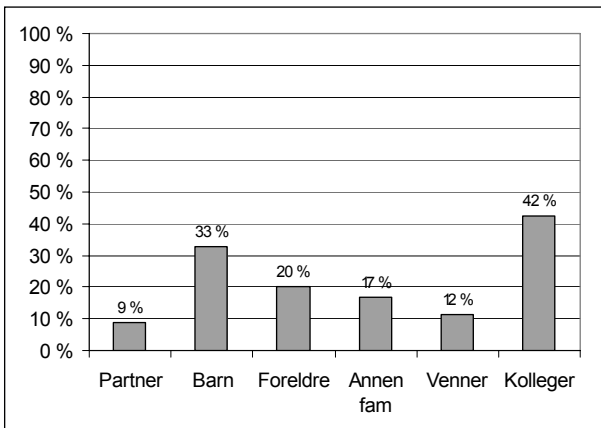
Av dem som hadde barn hadde 68 prosent snakket med barna om tsunamien, men bare 22 prosent sa de hadde snakket *mye* med barna om dette.

Figur 18. Andel informanter som oppga at de hadde snakket "mye" eller "en del" med ulike grupper av nettverkspersoner

Figur 19 viser andelen som *ikke* hadde snakket med ulike kategorier av nærstående personer. En tredel hadde ikke snakket med barna sine om temaet. Ni prosent av dem som var gift, hadde ikke snakket med partner/ektefelle.

Figur 19. Andel informanter som oppga at de ikke hadde snakket om tsunamien med ulike grupper av nettverkspersoner

I intervjuene kom det fram at noen av dem som ikke hadde snakket mye om tsunamien med andre, valgte å unngå samtaleemnet ut fra en tanke om å skåne de nærmeste.

Jeg er ikke helt sikker på hvor mange familiemedlemmer konen min mistet. Vi snakker nesten ikke om tsunamien. Jeg tror det er alt for tungt for henne å snakke om. Det er sannsynligvis best å spare henne for det. Det er ikke lett å snakke med de andre fra Aceh heller. De har jo de samme problemene som meg. Hvis du snakker om ting det ikke finnes løsninger på, øker bare byrden. (Mann)

Jeg snakker med mor på telefonen ganske ofte, men jeg unngår å ta opp tsunamien. Hun blir så stille. (Kvinne)

Minnereiser

I en relativt kort periode etter tsunamien ble det gitt økonomisk støtte til ”minnereiser” for tsunamiberørte minoritetsetniske bosatt i Norge.

Kriteriene for å få denne typen reisestøtte ble formulert slik på nettstedet til IOM (som administrerte ordningen på vegne av KR D, jf. side 100):

De som har mistet nære familiemedlemmer (foreldre, ektefelle, barn og søsken) på grunn av naturkatastrofen som rammet sørøst-Asia 26. desember 2004, og som er immigranter i Norge av enhver nasjonalitet og har enten norsk statsborgerskap, norsk bosettingstillatelse, eller har vært i Norge i over 3 år og tilfredsstillende kravene til bosettingstillatelse, kvalifiserer for reisestøtten som tilbys gjennom dette prosjektet.

Søknadsfristen var 15. mars 2005.

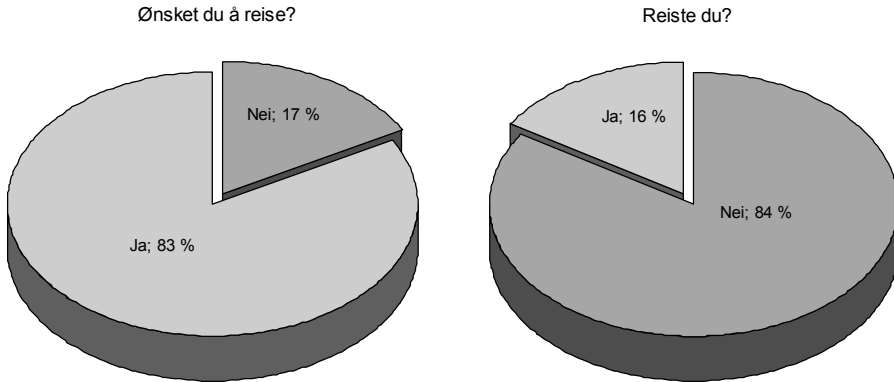
Inntil to medlemmer av hver berørte familie kunne få støtte, og oppholdet kunne vare i inntil fire uker.

Støtteordningen gjaldt i utgangspunktet for reiser til en persons opprinnelsesland, men for acehnesernes del ble også minnereiser til Malaysia akseptert.

Hovedregelen var at reisen måtte påbegynnes senest innen utgangen av april 2005, men denne fristen ble i noen unntakstilfeller forlenget for personer som hadde problemer med å få visum i tide.

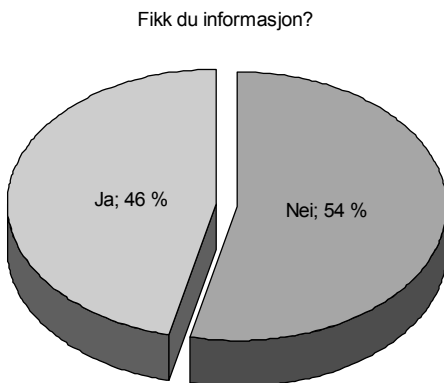
Åttitre prosent av acehneserne sa i ettertid at de ville ønsket å benytte seg av denne reisestøtteordningen, men som vist i figur 20, var det bare 16 prosent som gjennomførte en minnerreise.

Figur 20. Andelen acehnesere som ønsket å reise tilbake etter tsunamien og andelen som faktisk gjennomførte en reise.

En viktig grunn til at så få benyttet reisestøtteordningen, ser ut til å være at den var relativt lite kjent i det acehnesiske miljøet. Bare 46 prosent av acehneserne oppga at de fikk informasjon om reisestøtteordningen før søknadsfristen utløp. Dette er illustrert i figur 21.

Figur 21. Fikk du informasjon om reisestøtteordningen?

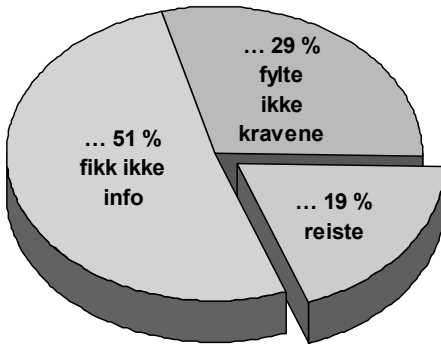
En annen viktig grunn til at acehneserne ikke benyttet seg av reisestøtteordningen, var at mange ikke oppfylte kravene for å kunne søke om støtte.

Figur 22 viser hvordan resultatet ble for de av acehneserne som *ønsket å reise*. Blant disse var det:

- 51 prosent som ikke fikk informasjon om reisestøtteordningen i tide til å søke,
- 29 prosent som ikke fylte kravene for å kunne søke om reisestøtte, og
- bare 19 prosent som lyktes i å gjennomføre en reise.

Figur 22. Andel av dem som ønsket å reise som gjennomførte en reise.

Av de som ønsket å reise...

De fleste som gjennomførte en minnereise, vurderte reisen som en positiv opplevelse. 67 prosent sa at de fikk det bedre under og etter reisen enn de hadde hatt det før.

Mange brukte imidlertid mye penger under reisen og kom tilbake med gjeld.

Det finnes eksempler på familier som har rundt 40 000 kroner i gjeld etter at det kom tilbake. Noen prøvde å trekke barna ut av SFO for å spare. (Sosialkonsulent)

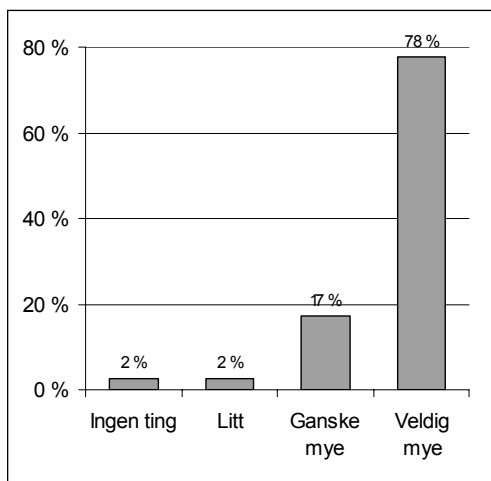
Betydningen av religion

Informantene ble spurt hvor mye religion hadde betydd for dem i perioden etter tsunamien. Hele 78 prosent svarte ”veldig mye” på dette, mens 17 prosent

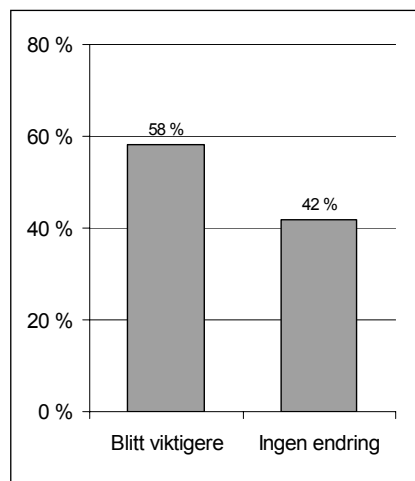
sa ”ganske mye.” Bare 2 prosent svarte ”litt”, mens ytterligere 2 prosent følte at religion ikke hadde betydd noe.

På spørsmål om betydningen av religion hadde endret seg på grunn av tsunamien, sa 58 prosent at den hadde blitt viktigere for dem, mens 42 prosent ikke opplevde at det hadde vært noen endring. Det var ingen som syntes at religionen hadde blitt mindre viktig.

Figur 23. Hvor mye har religion betydd i tiden etter tsunamien?

Figur 24. Har betydningen av religion endret seg etter tsunamien?

Noen av de intervjuede acehneserne ga uttrykk for at man kunne tolke tsunamien som en mulig reaksjon fra Gud. Om det var en straff, var oppfatningen at den primært var rettet mot de indonesiske soldatene som var i Aceh.

Jeg kan ikke vite om det var en straff fra gud, men kanskje. De har gjort så mange grusomme og gale ting i den byen [Banda Aceh]. De har torturert, voldtatt, brent ned hus, stukket ut øynene på folk, kuttet i armene, forgrepet seg på barn, skutt og drept. Straffen rammet alle, også de uskyldige. Det er litt som når du blir bitt av en maur på leggen. Du slår etter den, og alle de andre maurene som kryper på leggen din dør også, selv om de ikke bet. (Kvinne)

Mening

I tillegg til et mulig straffeaspekt, var det særlig to andre mulige meninger som ble lest inn i naturkatastrofen som rammet Aceh.

Flere var opptatt av at katastrofen var en påminnelse om det skjøre livet.

Når det skjer noe sånn, minner det oss om at vi skal dø. Vi må forberede oss. (Kvinne)

Mange var opptatt av det positive i at flodbølgekatastrofen satte Aceh på kartet og medførte en økt internasjonal bevissthet også om den langvarige konfliktsituasjonen der.

Nå vet mange vet om landet vårt og konflikten. Her i Norge hadde ingen hørt om Aceh før, men nå vet alle hvor vi er fra. Slik sett var tsunamien til hjelp. (Ung kvinne)

Tsunamien i perspektiv

I intervjuene ga flere spontant uttrykk for at selv om tsunamien var en forferdelig katastrofe, var det nok tross alt ikke det verste som hadde hendt dem i livene deres. Opplevelsene fra konflikten i hjemlandet var verre.

Tsunamien var et stort problem. Men krigen er et *veldig* stort problem. Og det at vi blir undertrykt av den indonesiske regjeringen. Det er skapt av mennesker. (Voksen mann)

Du vet, det store problemet for oss er konflikten hjemme, ikke tsunamien. Konflikten har preget livene våre i mange år og sendt oss helt hit. Tsunamien kom fra naturen. Konflikten handler om at mennesker slår. (Mann)

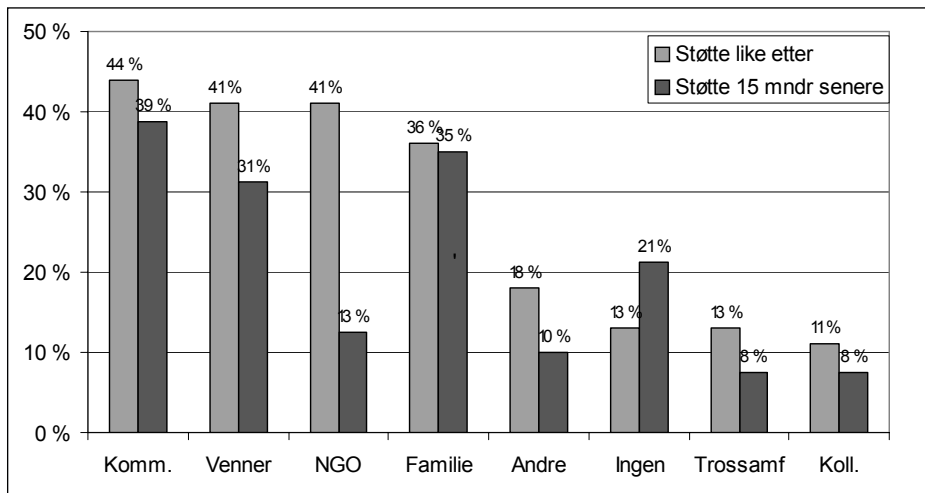
Hjelp og støtte

Hvem acehneserne opplevde at de kunne få hjelp og støtte av

Deltakerne i spørreskjemaundersøkelsen ble spurt hvem de opplevde de kunne få hjelp og støtte fra den første tiden etter tsunamien. De kunne krysse av for én eller flere av åtte forhåndsdefinerte kategorier.

Flest nevnte kommunen der de bor (44 prosent), etterfulgt av venner (41 prosent) og frivillige organisasjoner (41 prosent). Dette er illustrert i figur 25.

Figur 25. Hvem kunne du få hjelp og støtte fra etter tsunamien – den første tiden og etter femten måneder?

Respondentene opplevde gjennomgående at det var færre de kunne få støtte og forståelse fra femten måneder senere, på tidspunktet for spørreskjemaundersøkelsen. Andelen som følte det ikke var *noen* de kunne få støtte hos økte fra 13 prosent i perioden like etter tsunamien til 21 prosent femten måneder senere.

Kommuner og frivillige organisasjoner

Hjelpe- og støttetiltakene som kommunene og de frivillige organisasjonene stod for, omfattet blant annet møter og samlinger, minnemarkeringer, personlig kontakt, støtte til kommunikasjon med hjemlandet og tiltak på skoler og i barnehager. Særlig Time kommune bidro også med praktisk og økonomisk støtte i forbindelse med minnereiser. Tiltakene er nærmere omtalt fra side 79.

Venner

41 prosent av acehneserne følte at de fikk hjelp og støtte av venner i tiden under og etter tsunamien. Enkelte av acehneserne laget et fast opplegg for å møtes.

Nesten hver dag inviterte vi de yngste enslige hjem til oss etter møtet på Røde Kors-huset. Det kom vanligvis 10-15 personer. Vi spiste og snakket. Jeg tror de satte pris på det. (Kvinne)

En av de acehnesiske elevene bodde i et hus. Jeg tror de andre unge acehneserne nærmest flyttet inn til ham etter tsunamien. (Lærer, introduksjonsprogram)

Arbeidsgivere og kolleger

Noen av acehneserne hadde arbeidsgivere og kolleger som engasjerte seg i forhold til situasjonen etter tsunamien.

Mange kom på besøk fra min manns jobb. Det kom noen hver dag. Og arbeidsgiveren ga oss fri telefon. De hjalp oss med å søke pass også da vi skulle til Malaysia. (Kvinne)

Kollegaene mine samlet inn penger uten at jeg visste det. De betalte reise til Malaysia for meg og familien, og to av kollegene ble med på turen. Vi kunne ikke reise til Aceh selv, men kollegene mine gjorde det mens vi ventet i Malaysia. De møtte familien og overleverte resten av pengene som et bidrag til at de skulle klare seg. (Mann)

Profesjonell hjelp

Bare seks informanter (7,6 prosent; n=79) oppga at de hadde kontaktet fastlegen sin i perioden etter tsunamien. Tre personer (3,8 prosent) oppga at det hadde søkt hjelp hos psykiater eller psykolog.

I intervjuene var det enkelte som uttrykte at de ikke hadde behov for hjelp fra profesjonelle, og kanskje særlig ikke fra psykologer.

Jeg trenger ikke psykolog. Kolleger og venner er nok. I Aceh er det ingen som går til psykolog. (Kvinne)

Aktiviteter og tiltak utgått fra kommunene

Flere kommunale instanser i Time, Sandnes og Stavanger kommuner var involvert i ulike aktiviteter og tiltak rettet mot acehneserne i perioden under og etter tsunamien. Disse aktivitetene er nærmere beskrevet i dette kapittelet.

En stikkordsmessig oppsummering er tatt med i ramme 2.

Ramme 2. Oversikt over aktiviteter og tiltak i de tre kommunene

Time kommune

- Oppsøkende telefonisk kontakt med alle
- Hjemmebesøk hos alle 3 ganger
- ”Åpnet hus” 2 ganger per uke fra 10. januar
- Telefonkort á 1000 kroner
- Fri tilgang til Internett
- Praktisk hjelp med, og økonomisk tilleggsstøtte til, minnereiser

Sandnes kommune

- Introduksjonsprogrammet i Sandnes spilte en sentral rolle mht initiering av ”Åpent hus” i nabokommunen Stavanger
- Introduksjonsprogrammets medarbeidere engasjerte seg i og utenom skoletid
- For øvrig var det begrenset med aktiviteter i Sandnes, men mange benyttet seg av tiltak i Stavanger i stedet.

Stavanger kommune

- ”Åpent hus” daglig fra 27. desember
- Oppsøkende kontakt med personer som ikke kom til ”Åpent hus”
- Gratis telefon
- Fri tilgang til Internett
- ”Barnehage hjemme”

Time kommune

Nøkkelpersoner

Kommunalt ansatte med flyktningsspesifikke oppgaver stod hele tiden mest sentralt i Time kommunes arbeid med tsunamiberørte acehnesere.

Det første initiativet til kommunal respons kom fra to av kjernepersonene i kommunens flyktningarbeid: en fagkonsulent med ansvar for flerkulturelt arbeid og en helsesøster med flyktninger som arbeidsområde. De konkluderte tidlig med at de acehnesiske flyktningene i Time måtte betraktes som en berørt gruppe da nyhetsmeldingene om flodbølgekatastrofen begynte å komme.

Oppsøkende telefonkontakt

Deres første respons var å ta oppsøkende telefonisk kontakt med alle de acehnesiske familiene som bor i kommunen. Dette skjedde 27. desember, dagen etter at tsunamien inntraff. De kjente alle familiene personlig, og hadde navnelister med adresser og telefonnummer tilgjengelig.

Hjemmebesøk

Telefonkontakten ble etterfulgt av tre runder med hjemmebesøk til alle familiene. Første besøksrunde ble gjennomført 28. desember. Familiene ble deretter besøkt på nytt 30. desember og igjen 3. januar.

Ved det andre besøket hadde de kommunalt ansatte med seg kondolanseblomster fra kommunens ordfører. Ved den tredje og siste anledningen var ordføreren selv med på besøksrunden.

Det var en stor tragedie som rammet denne kommunen. Jeg deltok i hjemmebesøkene fordi jeg synes det var rett, og en naturlig

ting å gjøre. Jeg ville gjort det samme om de berørte var norske.
(Ordføreren i Time)

”Åpent hus”

Time kommune ble tidlig klar over at Røde Kors i Stavanger hadde etablert et opplegg med daglige samlinger for acehnesere. De acehnesiske familiene ble oppfordret til å delta på disse samlingene. Bryne ligger omtrent tre mil fra Stavanger.

10. januar etablerte også Time kommune, i samarbeid med Bryne Røde Kors, et tilsvarende tilbud lokalt. Initialt ble det arrangert to samlinger per uke. Etter en stund ble dette omgjort til ukentlige møter, og senere til mer sporadiske treff. Kommunen stilte lokaler til disposisjon for disse samlingene og bidro med informasjon om situasjonen i Aceh og normalreaksjoner i krisesituasjoner. Informasjonen om situasjonen i Aceh ble hentet fra Internett og supplert med opplysninger som kommunen fikk gjennom direkte kontakt med en nordmann som deltok i hjelpearbeidet i Aceh.

Støtte til kommunikasjon med hjemlandet

Kommunen ga støtte til acehnesernes telefonutgifter ved å gi hver familie et telefonkort verd 1 000 kroner. Det ble også gitt gratis tilgang til datamaskiner med internettoppkobling.

Støtte i forbindelse med minnereiser

Time kommune fikk sent kjennskap til støtteordningen for minnereiser. Det var en tolk i Stavanger som hadde hørt om ordningen og brakte informasjonen videre. Dette skjedde kort tid før søknadsfristen til IOM gikk ut, på et tidspunkt hvor det bare var kort tid igjen til å arrangere nødvendige praktiske og formelle forberedelser for dem som ville benytte ordningen. Kommunen engasjerte seg for å bistå acehneserne i forhold til dette. Det ble gitt praktisk hjelp med å fylle ut søknadspapirene til IOM (som forvaltet ordningen på oppdrag fra KR D), samt nødvendige søknader om reisedokumenter og visa.

Kommunen valgte videre å bidra med tileggsreisestøtte utover den støtten som ble kanalisert gjennom IOM. De dekket utgifter til hjemreise for barn (støtten som IOM administrerte dekket kun flybilletter for to personer per familie). For de voksne dekket kommunen dessuten utgifter til tilslutningsreiser til Oslo (tilslutningsreiser inngikk ikke i støtteordningen som IOM administrerte).

Det ble i tillegg gitt reiseforskudd til noen familier som ikke hadde likviditet til å gjennomføre reisen i det aktuelle tidsrommet.

Barnhager og skoler

Både barnehager og skoler i Time markerte tsunamien, blant annet med minnearrangementer og lystenning. En barnehage hvor det gikk flere acehnesiske barn hadde samtaler med alle de acehnesiske foreldrene. Barnehagen engasjerte seg også ved å arrangere innsamling av penger til tsunamirammede land.

Kommunehelsetjenesten

Helsestasjonen i Time har en flyktninghelsesøster i 75 prosent stilling. Hun møter alle kommunens flykninger på bosettingstidspunktet og representerer senere et lavterskeltilbud som flykningene kan benytte ved behov. I tiden etter tsunamien var det flere som kontaktet henne, blant annet på grunn av søvnproblemer.

Det var elleve fastleger i Time kommune i 2004. Vi sendte en skriftlig henvendelse til alle og fikk sju svar. To av dem oppga at de hadde acehnesere på sin fastlegeliste. Den ene ble kontaktet av én acehneser på grunn av sorgreaksjon etter å ha mistet mange familiemedlemmer i flodbølgekatastrofen. Den andre ble ikke kontaktet av noen acehnesere i forbindelse med tsunamien.

Kommunehelseadministrasjonen i Time hadde for øvrig ikke en sentral plass i kommunens tsunamirelaterte arbeid blant acehneserne. Begrunnelsen for dette var en oppfatning om at acehneserne primære behov var informasjon og et sted å møtes, ikke helsetjenester.

De bruker ikke helsevesenet på samme måte som nordmenn. Hadde det dreid seg om nordmenn, ville det fungert på en annen måte. Da måtte helsevesenet ha vært mer i front og kriseteamet hadde mer sannsynlig blitt aktivert. Her var det ikke sånn, og jeg mener det var minst like bra. De var ikke her for å snakke om følelser. De tenkte på folkene sine hjemme. (Kommuneoverlege)

Andrelinjetjenesten

Jæren distriktspyskiatriske senter, som holder til på Bryne, tok kontakt med kommunen og tilbød hjelp ved behov. Kommunen opplevde denne henvendelsen som positiv, men benyttet ikke tjenester fra DPS. Det kom heller ikke fram opplysninger om at noen av acehneserne ble vurdert eller behandlet ved DPS som følge av tsunamien.

Kommunens kriseteam

Kommunens kriseteam var ikke involvert i arbeidet rettet mot gruppen av berørte acehnesere.

Forholdet til kommunens øvrige tsunamiarbeid

Klepp og Time kommuner etablerte et interkommunalt kontaktsenter for tsunamiberørte personer. Ingen av acehneserne henvendte seg hit. Time kommunes fagkonsulent med ansvar for flerkulturelt arbeid hadde imidlertid en standby-funksjon for senteret i fall det skulle være innvandrere eller flyktninger som tok kontakt.

Tilbud om å motta flere acehnesiske flyktninger

Ordføreren ble fortløpende informert om situasjonen blant acehneserne og fulgte med på arbeidet som ble utført. På vegne av Time kommune henvendte han seg til myndighetene med et tilbud om å ta imot flere acehnesiske flyktninger. Denne henvendelsen ble besvart av KRD i mars 2005. Det ble der redegjort for at UDI planla en uttakskommisjon til Malaysia høsten 2005, men at det i utgangspunktet ville være mest aktuelt for Norge å ta imot flyktninger fra Myanmar.

Pågang fra media

Kommunen fikk henvendelser fra flere journalister og ga intervjuer til lokale, regionale og nasjonale medier. De mottok også forespørsler fra journalister som ønsket å komme i kontakt med acehnesere. Ved ett tilfelle opplevde de at en avis publiserte bilder av acehnesiske barn på en måte de oppfattet som potensielt belastende. Kommunen så det derfor etter hvert som en oppgave å bidra til å skjerme de berørte acehneserne fra medieoppmerksomhet.

Annet

Relativt sent i forløpet etter tsunamien inviterte kommunen acehneserne til et møte der en lokal person som hadde arbeidet i Aceh holdt foredrag og viste bilder. På ettårsdagen etter tsunamien ringte helsesøster rundt til alle familiene.

Det kommunale personellet som deltok i arbeidet i Time kommune ble ikke overtidsbetalt, men fikk tilbake fridager.

Sandnes kommune

Nøkkelpersoner

I Sandens kommune var det lærerne ved introduksjonsprogrammet for flyktninger som stod for det mest markante initiativet i forhold til kommunens innbyggere fra Aceh.

En stor andel av acehneserne deltok i introduksjonsprogrammet da tsunamien inntraff, og programmet hadde åpent i romjulen. Om morgenen mandag 27. desember, dagen etter flodbølgen, fikk skolen flere telefoner fra deltakere som ga beskjed om at de ville bli borte fra undervisningen på grunn av det som hadde skjedd. Lærerne vurderte det imidlertid som hensiktsmessig å forsøke å samle gruppen, blant annet fordi de visste at enkelte av acehneserne ikke hadde så sterke sosiale nettverk i Norge. Alle ble derfor oppfordret til å komme til skolen selv om de i utgangspunktet ikke hadde lyst.

I løpet av formiddagen, undersøkte en av lærerne om det var andre etater i Sandnes kommune som hadde engasjert seg i forhold til de berørte minoritetsgruppene. Da det viste seg at det ikke var tatt noen initiativ, ringte vedkommende til Røde Kors i nabokommunen Stavanger. Der var det arbeid i gang med å planlegge bidrag til nødhjelpsarbeid i Sørøst-Asia, men enda ikke tanker om å engasjere seg i forhold til minoritetsgrupper lokalt.

Lærerens henvendelse ble på mange måter en katalysator i forhold til hele den regionale responsen overfor de berørte acehneserne. Kort tid etter henvendelsen vedtok Røde Kors å arrangere en samling for berørte acehnesere allerede samme kveld. Dette ble opptakten til de daglige ”åpent hus”-samlingene på Røde Kors-huset i Stavanger (se side 86). Konseptet ble senere kopiert på Bryne.

Transport til ”åpent hus” i Stavanger

Det ble ikke etablert et eget ”åpent hus”-tilbud i Sandnes. Acehneserne ble i stedet oppfordret til å delta på samlingene i Stavanger. I en periode ble det arrangert transport til disse samlingene. Initialt var det introduksjonsprogrammet ved Sandnes læringsssenter som stod for denne. Oppgaven ble senere overtatt av mottakskontoret for flyktninger og innvandrere.

Flere av lærerne ved introduksjonsprogrammet deltok regelmessig på møtene på Røde Kors-huset. I tillegg deltok en psykiatrisk sykepleier fra flyktningkontoret på én samling. Flyktningkontoret i Sandnes dekket også noen av utgiftene til bespisning.

Mottakskontoret for flyktninger og innvandrere

Mottakskontoret for flyktninger og innvandrere opplyste at de etablerte et tilbud om fri bruk av telefon og internett innenfor kontorets åpningstider, men kun to eller tre personer benyttet seg av dette.

Kontoret tilbød videre å dekke utgifter til legevaktsbesøk, men bare én person benyttet seg av dette.

Kontoret opplyste ellers at de ikke hadde kontakt med skoler og barnhager i forbindelse med tsunamien, og de var ikke involvert i forbindelse med reise-støtteordningen. Kontorets leder var i tvil om reiser til Malaysia var nyttige for acehneserne, siden de der ikke ville kunne møte familiemedlemmene fra Aceh.

Annet

Enkelte av introduksjonsprogrammets medarbeidere holdt kontakt med acehneserne også på fritiden. De besøkte dem blant annet også hjemme. De så på dette engasjementet som frivillig, og skrev ikke overtidstimer.

Vi er blant deres nærmeste pårørende gjennom denne jobben.
(Lærer, introduksjonsprogram)

Sandnes kommune har en konsulent for flerkulturelt arbeid. Han hadde permisjon fra stillingen etter tsunamien og var i Aceh i forbindelse med hjelpearbeidet. Etter at han kom tilbake, holdt han foredrag for acehneserene ved to anledninger. Konsulenten har selv tamilsk bakgrunn og besøkte også Sri Lanka i perioden etter tsunamien. Han hadde derfor førstehånds kjennskap til begge de to mest tsunamiberørte områdene i verden.

Medarbeiderne ved introduksjonsprogrammet på Sandnes læringscenter følte seg noe alene med utfordringene i etterkant av tsunamien og etterlyste faglig støtte og dialog i forbindelse med innsatsen de gjorde.

Vi var medmennesker i en vanskelig situasjon, og gjorde det vi kunne. Men vi tenkte at vi har ikke kompetanse til alle traumene. Vi følte et behov for veiledning. Vi manglet en vurdering rundt om det er godt nok det vi gjør. (Lærer, introduksjonsprogrammet)

Kommunens kriseteam hadde ikke kontakt med noen av de berørte minoritetsetniske.

Vi undret oss litt over det. Kriseteamet stiller opp uansett når det skjer noe i bydelene. Det gjorde de ikke i denne situasjonen.
(Lærer, introduksjonsprogrammet)

Stavanger kommune

Nøkkelpersoner

Fra kommunens side var det også i Stavanger personell som arbeider med flyktninger til daglig som stod for det meste av kommunens tsunamivirksomhet i forhold til acehneserne. Kommunens flyktningseksjon kjente alle acehneserne fra før og ble tidlig engasjert i arbeidet.

”Åpent hus”

I Stavanger var det likevel de daglige ”åpent hus”-samlingene på Røde Kors-huset (se også side 88) som ble det mest markante tilbudet til acehneserne i perioden etter tsunamien. Den første samlingen fant sted 27. desember, dagen etter flodbølgekatastrofen.

Kommunen støttet opp om initiativet fra Røde Kors, og ansatte fra flyktningkontoret deltok regelmessig på møtene der. De bidro også med informasjon, blant annet ved å holde foredrag om normalreaksjoner når man utsettes for tap av nærstående.

Oppsøkende arbeid

Flyktningseksjonens medarbeidere opplyste at de la merke til hvem av acehneserne som ikke var til stede på Røde Kors-huset og tok oppsøkende kontakt med dem. De ringte først hjem til dem det gjaldt, og i 4-5 tilfeller besøkte de også enkeltpersoner hjemme. Dette var personer som ”virket nedfor og apatiske”. Senere innkalte seksjonen flere av de enslige acehnesiske mennene til individuelle samtaler.

Støtte til kommunikasjon med hjemlandet

Fra 5. januar tilbød kommunen gratis telefon og internett til de tsunamiberørte minoritetsetniske innbyggerne i kommunen. Det ble bygget et eget telefonrom til formålet på Johannes læringscenter. Det var åpent til kl 22 hver kveld.

Kommunens kostnader ved denne ordningen beløp seg til mellom 200 000 og 300 000 kroner. Telefonordningen ble mer benyttet av lankesere enn av acehnesere, ettersom det var vanskeligere for acehneserne å oppnå telefonisk kontakt med hjemlandet i perioden etter tsunamien.

Introduksjonsprogrammet

Mange av de voksne acehneserne deltok i introduksjonsprogrammet på Johannes læringscenter da tsunamien inntraff. Flere av lærerne deres engasjerte seg

i forhold til dem både i og utenfor skoletid. De brukte blant annet tid på å snakke om katastrofen i klassene.

Det var ellers seremonier med stillhet og lystenning på skolen, og flere av lærerne deltok i samlingene på Røde Kors-huset.

Introduksjonsprogrammet valgte å håndheve fremmøteregelele fleksibelt i perioden etter tsunamien. De første par ukene kunne elevene komme og gå litt som de ville uten at det førte til at noen ble trukket i stønad.

Barnehager og skoler

Johannes læringsssenter drifter også en mottaksbarnehage. Personalet der kjenner alle barnefamilieene fra Aceh, fordi de enten har barn der nå eller har hatt det tidligere.

Barnehagen la midlertidig om driften etter tsunamien slik at de kunne tilby ”barnehage hjemme” for dem som ønsket det. Alle de berørte familieene fikk dessuten hjemmebesøk. Barnehagepersonalet deltok også i arrangementer utenom arbeidstid, blant annet ved å være til stede på samlinger på Røde Kors-huset og Internasjonalt hus.

Forhold til det øvrige tsunamiapparatet

På sentralt hold i kommunen ble rådmannens beredskapsgruppe etablert 28. desember. Allerede i det første møtet ble innvandrere og flyktninger nevnt som en gruppe det måtte fokuseres på i arbeidet med å skaffe oversikt over behov for helsehjelp.

29. desember ble det etablert et operativt kriseteam i samarbeid med Helse Stavanger. Kommunens helsesjef var leder for teamet, hvor det også satt to psykologer og kommunens informasjonssjef. Å takle det psykososiale aspektet ved tsunamien stod sentralt.

Kriseteamet etablerte en undergruppe som hadde spesielt fokus på minoritetsetniske som var berørt av tsunamien. I denne gruppen møtte blant annet lederen for flyktningseksjonen og representanter for Røde Kors og Internasjonalt hus.

Kommunen etablerte en kontakttelefon og opprettet et støtte- og pårørende-senter for berørte av tsunamien. Det kom ikke fram opplysninger om at noen av acehneserne benyttet seg av disse tilbudene. Kriseteamet sendte imidlertid en psykolog som foredragsholder til ett av møtene på Røde Kors-huset. Temaet som ble tatt opp var normalreaksjoner i sorg- og krisesituasjoner.

Livskrisehjelpen i Stavanger fikk noen henvendelser fra acehnesere, men ikke mange.

Annet

I Stavanger ble medarbeiderne ved Flyktningseksjonen pålagt å skrive overtid i forbindelse med tsunamirelatert arbeid utenom ordinær arbeidstid.

Aktiviteter og tiltak utgått fra frivillige organisasjoner

Røde Kors

Rogaland Røde Kors og lokallagene av Røde Kors i Stavanger og på Bryne fikk en sentral rolle i forhold til de tsunamiberørte acehneserne.

Stavanger Røde Kors

Arbeidet i Stavanger kom i gang etter at Sandnes læringscenter tok kontakt om morgenen 27. desember og etterspurte tiltak for elever med bakgrunn fra Aceh. På dette tidspunktet hadde Røde Kors begynt å planlegge andre tsunamiaktiviteter, men ikke tenkt på minoritetsetniske berørte i lokalmiljøet. De vurderte blant annet å stille med ambulanser til mottakssenteret for hjemkomne nordmenn, samt å yte støtte for nordmenn som hadde mistede eller savnede familiemedlemmer i Thailand.

”Måten vi kom i gang med dette på, var nesten litt tilfeldig. Hva som hadde skjedd hvis hun ikke hadde ringt den morgenen, vet jeg jammen ikke”. (Røde Kors-medarbeider)

Da forespørselen fra Sandnes læringscenter kom, responderte imidlertid Røde Kors raskt. I løpet av noen timer hadde organisasjonen bestemt seg for å lage ”åpent hus” for minoritetsetniske berørt av tsunamien. Tilbudet ble satt i verk allerede samme dag.

Opprinnelig var ”åpent hus” tenkt som et tilbud til alle tsunamiberørte med utenlandsk bakgrunn, men i løpet av kort tid ble det til et samlingssted for acehneserne. Blant annet språkforskjellene gjorde at tamilene valgte å møtes andre steder.

Røde Kors-huset i Stavanger holdt åpent hele dagen. Det ble ”et sted å være” og et sted hvor man kunne møte andre i samme situasjon. Det ble lagt til rette for enkle aktiviteter, blant annet ble det kjøpt inn et fjernsynsapparat og et bordtennisbord. Barna fikk eget lekerom i kjelleren. Det ble servert

måltider, og om kveldene var det samlinger der ulike temaer ble tatt opp. Informasjonsbehovet ble oppfattet som stort. Informasjon ble blant annet hentet inn gjennom det Internasjonale Røde Kors.

På det meste var det over 100 personer til stede i huset samtidig. I begynnelsen var det mest menn som kom, men etter hvert begynte også kvinner og barn å delta.

Tiltaket ble bemannet av frivillige Røde Kors-medlemmer. Flere av de mest aktive var godt voksne, men yngre medlemmer av Røde Kors hjelpekorps deltok også. Enkelte av de frivillige oppholdt seg nærmest døgnkontinuerlig på Røde Kors-huset i perioder.

I tillegg var det en rekke kommunalt ansatte som deltok på samlingene, blant annet ansatte ved flyktningkontoret i Stavanger og læringsentrene på Sandnes og i Stavanger.

Tiltaket ble hovedsakelig finansiert av Røde Kors, blant annet med midler fra organisasjonens spillautomater. Flyktningseksjonen i Sandnes bidro i tillegg med delfinansiering av måltidene som ble servert.

I begynnelsen holdt Røde Kors-huset i Stavanger åpent hver dag. Dette fortsatte i hele januar 2005. Deretter ble det arrangert mer sporadiske samlinger.

En av personene som arbeidet med tiltaket, var Ola Skuterud. Han er en Røde Kors-medarbeider med betydelig felterfaring fra flere katastrofesituasjoner og har blant annet opplevd å selv bli holdt som gissel. Mange fremhever at denne bakgrunnen var nyttig.

Et annet av tiltakene som engasjerte mange acehnesere, var pengeinnsamling. I Stavanger samlet Røde Kors inn 2,4 millioner kroner i forbindelse med tsunamien og satte med det ny innsamlingsrekord. Selv om mange acehnesere bidro med tid og innsats for å nå disse resultatene, førte innsamlingene også til motsetninger. Acehneserne ønsket at de innsamlede midlene skulle gå direkte til hjelpearbeidet i Aceh. De fryktet at myndighetene i Jakarta ikke ville kanalisere midler til deres hjemsted og var derfor opptatt av å unngå at de ordinære kanalene ble brukt til å sende pengehjelp. Røde Kors fant ikke å kunne imøtekomme disse ønskene.

Bryne Røde Kors

På Bryne ble det etablert kontakt mellom Røde Kors og acehneserne på nyttårsaftnen i 2004. Bryne Røde Kors hadde bestemt seg for å gjennomføre en innsamlingsaksjon i forbindelse med tsunamikatastrofen og flere av acehneserne ble involvert i dette arbeidet. De gikk med innsamlingsbøsser i sentrum, på

butikker og i boligfeltene. Til sammen ble det samlet inn 402 000 kroner i denne aksjonen, noe som var ny innsamlingsrekord for Bryne Røde Kors.

Fra og med 10. januar ble det også på Bryne arrangert ”åpent hus” for acehneserne. Initiativet til samlingene kom fra kommunen, som oppfattet det tilsvarende tiltaket i Stavanger som positivt. Samlingene ble initialt arrangert i kommunens lokaler, men ble senere flyttet til Røde Kors-huset. I begynnelsen var det samlinger to ganger per uke. Senere ble det redusert til en samling i uken, og deretter var det mer sporadiske møter.

Ordningen var et samarbeid mellom Time kommune og den lokale Røde Kors-foreningen. Røde Kors stod for å servere frukt, kaffe og te. Det var to fra kommunen og to fra Røde Kors var til stede på hver samling.

Samlingene førte til at acehneserne ble kjent med medlemmene i Bryne Røde Kors. Mange av dem ble senere involvert i andre Røde Kors-aktiviteter. Flere ble med på skitur, på hyttetur og på et St Hans-arrangement. Det ble dessuten arrangert familieutflykter både til Kongeparken og Dyreparken i Kristiansand.

Bryne Røde Kors ble kåret til ”årets Røde Kors-avdeling” i Rogaland etter innsatsen. I kåringen ble det lagt spesiell vekt på avdelingens arbeid med flyktninger.

Samarbeidet mellom Røde Kors lokalt og sentralt

Noen av Røde Kors-medlemmene i Rogaland oppfattet at Røde Kors i landet for øvrig hadde relativt lite fokus på minoritetsetnisk berørte i Norge.

Her i Rogaland var det dette med flyktninger vi hadde hovedfokus på. På telefonkonferansene i Røde Kors ble vi nesten en provokasjon. Resten av organisasjonen hadde fokus på nordmennene som satt hjemme og ventet på noen som hadde vært i Thailand. Men her hadde vi 120 sterkt berørte personer uten noe lokalt nettverk. De var så mye mer sårbare enn nordmennene. (Røde Kors-medarbeider)

Samarbeid mellom Røde Kors og kommunene

Både Røde Kors-medarbeidere og kommuneansatte beskrev samarbeidet mellom den frivillige organisasjonen og kommunene som godt og vellykket.

Samtidig mente enkelte Røde Kors-medarbeidere at den kommunale innsatsen kom sent i gang.

I begynnelsen spurte vi oss selv ”hvor blir de av, saksbehandlerne som er rundt disse menneskene i hverdagen?” (Røde Kors-medarbeider)

Internasjonalt hus

Internasjonalt hus er en stiftelse som holder til i Stavanger. Den beskriver seg selv slik¹⁸:

Internasjonalt hus er en arena for kulturopplevelser, og et kompetansesenter innenfor tolke- og oversettertjenester, integrasjon og kulturrådgivning. Stiftelsen er politisk og religiøst uavhengig.

Organisasjonen har mellom 35 og 40 medlemsorganisasjoner. Det er ikke en paraplyorganisasjon, men flere av organisasjonene benytter huset som base. Internasjonalt hus har til nå vært finansiert med offentlige tilskudd og ved å tilby tolketjenester, men for tiden drøftes en omorganisering til kommunal virksomhet.

I romjulen 2004 var Internasjonal hus stengt. Leder Petter Gilsvik hadde ferie, men han så fjernsynsnyheter og oppfattet at naturkatastrofen berørte mange av husets medlemmer. Samtidig begynte det å komme telefoner fra bekymrede innvandrere i Stavanger.

Minnemarkering

Internasjonalt hus tok initiativ til en minnemarkering på nyttårsaften i 2004. Markeringen ble besøkt av over 300 personer. Blant deltakerne var innvandrersorganisasjoner fra de mest berørte landene, Stavangers ordfører, andre politikere, samt religiøse ledere fra kristne, muslimske og buddhistiske trossamfunn. Mange holdt appeller.

Denne tragedien knytter oss sammen på en spesiell måte. En delt sorg er en halv sorg. (Rolf Bowitz fra St. Svithun katolske kirke, i tale under minnemarkeringen)

Dette ble en veldig verdig markering. Katastrofen rammer blindt, og dette viser at en kan stå sammen på tross av politiske og religiøse skillelinjer. (Petter Gilsvik, leder for Internasjonalt Hus, i tale under minnemarkeringen)

Det var også musikalske og andre kunstneriske innslag.

Rogalandshjelpen

Mange av de tsunamiberørte ønsket hjelp med å samle inn penger til hjemlandene. Som en følge av dette tok Petter Gilsvik og biskop Ernst Baasland initiativ til ”Rogalandshjelpen”, en innsamlingsaksjon for tsunamiberørte land.

Internasjonalt Hus fikk lønnsmidler fra Rogaland fylkeskommune til en seks måneders koordinatorstilling i forbindelse med aksjonen. Det ble samlet inn 1,2 millioner kroner. Pengene ble kanalisert gjennom Flyktningehjelpen, som benyttet dem til skolebyggingprosjekter i Aceh og i Sri Lanka.

Barnetegninger

I etterkant av tsunamien var Internasjonalt hus sammen med Flyktningehjelpen involvert i et prosjekt der rogalandsskoler ble besøkt med et utvalg tegninger laget av barn i Aceh.

Trossamfunn

Moskeene og det muslimske miljøet engasjerte seg også i forhold til acehneserne i tiden etter tsunamien. Det er én moské Sandnes, og sju i Stavanger.

Imamen i Sandnes reiste på hjemmebesøk til alle de berørte familiene. Moskeen der opprettet også en gruppe som besøkte familiene daglig i en periode etter tsunamien.

I en av de muslimske menighetene i Stavanger ble det arrangert flere minne- og sorgtilstelninger. Det var ellers felles bønn og koranlesning for de omkomne hver fredag.

Både moskeene og muslimsk fellestråd i Rogaland var også involvert i pengeinnsamling. Midlene ble kanalisert til hjelpearbeid gjennom Islamic Relief Norge og Røde halvmåne.

Aktiviteter og tiltak fra nasjonale myndigheter

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)

Helse- og omsorgsdepartementet hadde to ulike roller i forbindelse med tsunamien.

Sektoransvar

I tråd med ansvarsprinsippet**** i krisehåndtering, hadde HOD for det første sitt sektoransvar som helsedepartement. Oppgaven med å koordinere helsesektorens operative innsats i forbindelse med tsunamien, ble imidlertid tidlig overført til Sosial- og helsedirektoratet.

HOD ga tidlig Sosial- og helsedirektoratet i oppgave å forestå overordnet koordinering av helsesektorens operative innsats. Direktoratet hadde den direkte oppfølgingen av helseinnsatsen i primær- og spesialisthelsetjenestene, og var ansvarlig for etablering og iverksetting av helserettede tiltak på sentralt nivå. (Myndighetenes krisehåndtering under flodbølgekatastrofen 2004-2005: oppsummering av hovedpunkter¹⁹)

Samordning av departementenes krisehåndtering

Fra og med 3. januar fikk HOD også ansvaret for samordning av departementenes krisehåndtering. HOD overtok denne rollen fra UD, som hadde den initialt.

En koordineringsgruppe med representanter for alle berørte departementet stod sentralt i samordningsarbeidet. Den møttes daglig de første ukene, og senere regelmessig. Gruppen fortsatte arbeidet til november 2005^{20, 43-46}.

Spørsmål om minoritetsetniske grupper ble tatt opp i samordningsutvalget, men helse spørsmål stod ikke så sentralt.

Spørsmål om minoritetsetniske grupper ble drøftet, men ikke så mye i et helseperspektiv. Det var KRD som hadde ansvaret for å bringe opp problemstillingene som gjaldt disse gruppene. De hadde blant annet kontakt med IOM angående individuelle minnereiser og kriteriene for å delta i slike. (Medarbeider, HOD)

Sosial- og helsedirektoratet (SHdir)

Sosial- og helsedirektoratets logg med tittelen ”Tiltak overfor innvandrerg grupper berørt av katastrofen” beskriver ulike aktiviteter og overlegninger som fant sted i direktoratet i perioden mellom fredag 31. desember 2004 og fredag 28. januar 2005.

**** At den myndighet som har ansvaret for en sektor eller funksjon til daglig også har ansvaret for å iverksette tiltak i kriser, kalles ansvarsprinsippet.

Initialt fokus

På den første dagen som er loggført (31.12.2004), hadde direktoratet to hovedfokus: (1) andrelinjetjenestens rolle og (2) det tamilske miljøet i Oslo.

Det ble loggført at de regionale helseforetakene muntlig og skriftlig hadde blitt varslet om sitt ansvar for minoritetsmiljøene.

Ledelsen i RHF'ene ble varslet på telefon og i brev form om det ansvar de har for å sikre at de psykososiale støttetjenestene også omfatter tjenester til innvandrerbefolkningen, med særlig tanke på personer fra de katastroferammede områdene. I brevet påpeker direktoratet at det forutsettes at de psykososiale teamene for flyktninger trekkes inn i arbeidet, og det oppfordres til å etablere kontakt med lokale minoritetsmiljøer for å vurdere behov for bistand. Direktoratet tilbyr å yte ekstra økonomisk støtte til tiltak overfor disse gruppene, f.eks. bistand til døgnåpen møteplass, telefonkontakt med hjemland, helsefaglig oppfølging m.m. (SHdirs logg, 31.12.2006 ¹⁴)

Det ble også loggført at direktoratet hadde gitt økonomisk og faglig støtte til opprettelse av et tiltak som rettet seg mot familier bosatt i Oslo. Acehneserne i Norge ble ikke nevnt.

Det er opprettet et eget tamilsk ressurscenter på Stovner med økonomisk støtte fra SHdir^{*****}. Når det gjelder tiltak overfor andre berørte innvandrergrupper har Oslo kommune besluttet å henvise disse til pårørendesenteret på Oslo Plaza. NKVTS v/Nora Sveaass koordinerer tiltak rettet mot det tamilske miljøet i Oslo. Hun opplyser at tamilene så langt har vært svært fornøyd med myndighetenes oppfølging. (SHdirs logg, 31.12.2004 ¹⁴)

***** Anførselen i denne setningen er ikke korrekt. Det Sosial- og helsedirektoratet ga støtte til var etableringen av tsunamirelaterte tjenester og tiltak ved Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (TRVS). Selve senteret hadde blitt etablert av tamilske ressurspersoner mange år tidligere (i 1992). Senterets ordinære virksomhet har som formål å bidra til god integrering av familier i Norge; jf. www.trvs.no.

SHdir og det tamilske miljøet

Den økonomiske støtten det *tamilske* ressurs- og veiledningssenteret fikk fra SHdir omfattet:

- Tilskudd til telefoner
- Tilskudd til å holde senteret oppe tolv timer om dagen
- Tilskudd til å kjøpe fri en helsearbeider med tamilsk bakgrunn

Direktoratet holdt også nær kontakt med det tamilske miljøet:

- 2. januar var direktoratet representert under en minnestund på tamilsenteret.
- 3. januar ble representanter fra det tamilske miljøet invitert til møte med helse- og omsorgsministeren (hvor også representanter for det indiske og thailandske miljøet i Norge deltok).
- 4. januar ble tamilsenteret kontaktet med forespørsel om det var behov for oversettelse av informasjonsmateriell til tamil.
- Representanter for tamilene ble innkalt til møter for å drøfte behov og ønsker i forhold til minnemarkering for dem som hadde mistet familiemedlemmer i hjemlandet.

SHdir og det acehnesiske miljøet

Sosial- og helsedirektoratets logg beskriver ikke noen tilsvarende tiltak i forhold til det acehnesiske miljøet.

Acehneserne nevnes ikke i direktoratets logg før 6. januar, etter at UDI har oversendt informasjon om denne minoritetsgruppen:

UDI har oversendt info om berørte flyktninger fra Aceh-provinsen som bor i Rogaland, med kontaktinfo og opplysninger om Røde Kors sin mann som har kontakt med gruppen. (SHdirs logg, 06.01.2005)

To dager senere tok direktoratet telefonisk kontakt med Ola Skuterud i Stavanger Røde Kors og fikk flere opplysninger om ”åpent hus”-tiltaket der.

Ringte Ola Skuterud i Røde Kors i Stavanger som tidlig fikk etablert et åpent hus for berørte innvandrere i Stavanger, i nær samarbeid med flyktningkonsulentene i Sandenes og Stavanger. Huset har vært åpent frem til søndag 7/1 og er nå åpent 2 kvelder i uken. Det har vært opp mot 100 indonesere innom huset i løpet av en kveld. Skuterud vil i løpet av de nærmeste

dagene kartlegge behov for videre oppfølging. Han er bedt om å gi oss tilbakemelding på ev. behov, så vi kan vurdere om vi kan bistå på noen måte. (SHdirs logg, 08.01.2005)

Ifølge loggen iverksatte imidlertid Sosial- og helsedirektoratet aldri noen spesiell støtte i forhold til acehneserne.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)

NKVTS ble tidlig anmodet om å bidra i arbeidet som rettet seg mot tamilene i Norge.

Om morgenen 3. juledag fikk jeg en telefon fra direktøren i avdeling for psykisk helse. Tamilenes situasjon stod i fokus i samtalen. Jeg fikk spørsmål om å oppsøke dem og støtte dem. (Medarbeider, NKVTS)

Dagen etter var det et møte på Tamilsk ressurs- og veiledningscenter på Rommen i Oslo. I løpet av dette møtet ble mange av premissene for det videre arbeidet lagt.

Vi var to fra NKVTS og to fra Oslo kommunale legevakt til stede. Folk gråt, TV var innom og en person fikk plutselig beskjed om at han hadde mistet 30 familiemedlemmer. Det var en sprø situasjon på en måte. En kollega fra NKVTS ble trukket til side av en tamil som hadde mistet mange. Hun hev seg rundt for å hjelpe ham i forhold til å ordne pass. Det strømmet på med folk og jeg tenkte at et helsevesen kan ikke gå inn i dette alene, det grunnleggende bør skje i regi av tamilsenteret. Så spurte jeg: "Hva om vi styrket dere? Slik at dere kan holde åpent hele døgnet, hjelper til med datasystemer og telefoner. Kan dere stille folk til å ta seg av oppgavene?" Svaret var ja. Jeg ringte til direktoratet. Vi fikk positiv beskjed, jeg tror det var i løpet av sju minutter. (Medarbeider, NKVTS)

NKVTS ble ikke bedt om å bidra med noen tilsvarende innsats i forhold til andre berørte minoritetsgrupper. Situasjonen blant de berørte acehneserne i Rogaland ble kjent for NKVTS gjennom media.

Jeg så en rapport fra Røde Kors-kafeen i Stavanger på TV og tenkte at det virket som et veldig fint opplegg. (Medarbeider, NKVTS)

Helsetilsynet

Helsetilsynet skal ha en monitoreringsrolle under kriser og katastrofer. Tilsynet skal overvåke situasjonen for å se til at nødvendige tiltak blir iverksatt.

I perioden etter tsunamien møttes tilsynets krisestab hver dag. De innhentet informasjon og fulgte med i media. Staben fant ikke åpenbare tegn til at tiltakene sviktet.

Krisestaben består av ledelsen på huset pluss meg og noen til. Vi møtes hver dag, innhenter informasjon og følger med i media. Vi har muligheten til å innhente særskilte uttalelser fra kommuner, men var tilbakeholdne med det under tsunamien. Kommunene hadde mer enn nok å holde på med om de ikke skulle skrive rapporter til Helsetilsynet også. Vi så ingen åpenbare tegn til at det sviktet. (Medarbeider, Helsetilsynet)

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)

Kommunal- og regionaldepartementets oppgaver i forbindelse med flodbølgekatastrofen er beskrevet i myndighetenes oppsummeringsdokument²¹ etter tsunamien. Dokumentet angir at KRD tok seg av følgende oppgaver:

- Kartlegging av berørte innvandrergupper i Norge
- Samarbeid med innvandremiljøene, blant annet deltakelse på minnemarkeringer i Oslo-området og møter med berørte innvandrergrupper
- Etablering av en særskilt prosjektgruppe og en informasjonstelefon i UDI (jf. side 98)
- Individuelle minnereiser (gjennom samarbeid med IOM, jf. side 100)
- Støtte til gjenoppbygging av et barnehjem på Sri Lanka som drives med støtte fra Tamilsk kvinnegruppe i Norge
- Minnereise for Tamilsk kvinnegruppe til Sri Lanka
- Oppsummeringsmøte hos Kommunal- og regionalministeren

Utlendingsdirektoratet (UDI)

I UDI ble de tsunamirelaterte oppgavene håndtert av Oppholdsavdelingen. Arbeidet ble organisert som et prosjekt, som varte fra 3. januar til 1. mars 2005.

Samarbeid og kontakt

Samarbeidet mellom UDI og *tamil*organisasjonene ble i UDI oppfattet som godt. Det ble blant annet arrangert flere kontaktmøter i departementet. På disse var KRD, UDI, IOM og tamilorganisasjonene representert. Det var på den annen side lite eller ingen kontakt med acehnesere.

Acehneserne var ikke så synlige her. Kanskje ikke i departementet heller. Men vi tenkte på dem og visste at de i hovedsak bodde i Rogaland. Vi fikk en del henvendelser, som vi henviste videre til IOM. (Medarbeider, UDI)

Informasjonstelefon

3. januar opprettet utlendingsdirektoratet et eget telefonnummer for personer rammet av tsunamien. Telefontjenesten var i drift i hele prosjektperioden. Initialt var tjenesten åpen fra kl 08.15 til kl 18 hver dag. Fra og med 24. januar var åpningstiden fra kl 08 til kl 16. Stort sett fikk telefonen mellom 15 og 25 henvendelser per dag.

Vedtak

I prosjektperioden gjorde UDI 91 vedtak. 87 av de mottatte søknadene ble innvilget.

Det var på forhånd avtalt med KRD at UDI skulle drive en lempelig praksis i saksbehandlingen i den forstand at man ikke skulle være streng i forhold til formkrav (for eksempel om søknaden var sendt fra riket og liknende).

De innvilgede sakene fordelte seg slik:

- 32 søknader om familiegjenforening
- 30 søknader om reisedokumenter (utlendingspass og reisebevis)
- 13 søknader om statsborgerskap
- 6 søknader om visum
- 4 søknader om bosetting

UDI hadde ikke oversikt over hvor mange av vedtakene som gjaldt acehnesere bosatt i Norge.

Tallet for familiegjenforeninger omfatter også innvilgede søknader om nimåneders foreldrebesøk. Det forelå ikke opplysninger om hvor mange av sakene som dreide seg om dette, men det gjaldt sannsynligvis relativt mange:

Nimåneders foreldrebesøk er regnet med i dette tallet. Jeg har ikke oversikt over hvor mange saker dette dreide seg om, men mange av de innvilgede søknadene dreide seg nok om dette. Nimåneders foreldrebesøk gir ikke grunnlag for opphold på permanent basis. (Medarbeider, UDI)

Selv om saksbehandlingen var lempelig i forhold til formkrav, ble det ikke gjort endringer i regelverkets innhold.

Noen søkte gjenforening med tanter og onkler. Det lå utenfor rammene. Regelverket er jo der og skulle følges. Men prinsippet var at vi skulle ha fleksibel utøvelse innenfor regelverkets rammer. (Medarbeider, UDI)

UDI opplyste at ”en del” av de 13 søknadene om statsborgerskap kom fra acehnesere. De fleste i denne gruppen hadde ikke statsborgerskap fra før og var avhengig av å søke om det for å kunne reise til Aceh (reisebevis for flyktninger kan ikke brukes ved reiser til opprinnelseslandet). I et par av sakene der UDI innvilget statsborgerskap, hadde ikke søkerne fullt sju års botid.

Etter loven er det skjønnsmessig adgang til å innvilge statsborgerskap etter seks år. Det var også en person som hadde bodd i Norge i fem år og ni måneder som fikk innvilget statsborgerskap. Denne saken ble avgjort i samråd med departementet i og med at man i dette tilfellet gikk under 6-årsgrensen for skjønnsadgang. (Medarbeider, UDI)

På tidspunktet for denne studien, ett år etter at reisestøtteordningen var avvirket, uttrykte noen acehnesere som ikke hadde oppfylt kravet om sju års botid, et sterkt ønske om å få innvilget statsborgerskap slik at de kunne reise tilbake til Aceh. I intervjuet med UDI fikk vi inntrykk av at dette ikke ville være umulig, men sannsynligvis vanskeligere å oppnå nå enn like etter tsunamien.

De kan søke om det. Men en vurdering vil vel lett være at behovet er blitt mindre etter hvert som tiden har gått, etter at det ikke lenger er snakk om å delta i begravelser eller delta i det umiddelbare gjenoppbygningsarbeidet. (Medarbeider, UDI)

International Organization for Migration (IOM Oslo)

IOM ble kontrahert til å forestå det praktiske arbeidet med å yte støtte til minnereiser for berørte minoritetsetniske⁶¹. Oppgaven gikk ut på å:

- Gi informasjon om tiltaket
- Yte assistanse med å skaffe reisedokumenter, om nødvendig
- Sørge for internasjonal transport
- Yte assistanse ved avreise, transitt og ankomst, om nødvendig
- Sørge for innenlands transport i hjemlandet, om nødvendig og mulig

Rammer for ordningen

De berørte kunne velge reisedato selv, men reisen måtte påbegynnes senest innen utgangen av april 2005. I noen unntakstilfeller ble det akseptert at reisen ble påbegynt senere. Oppholdet kunne ikke vare lenger enn fire uker. Bare to medlemmer av hver berørte familie kunne få støtte.

Til sammenlikning var vilkårene for å få delta på minnemarkeringsreisene for etniske nordmenn, annerledes:

Kriteriet for deltakelse på reisene er at man er nærmeste pårørende til omkomne og savnede etter flodbølgekatastrofen. Samtidig har det fra myndighetenes side blitt vektlagt at det skal utvises en inkluderende holdning med hensyn til hvem som kan defineres som nærmeste pårørende. Alle påmeldinger har blitt vurdert individuelt av en arbeidsgruppe ... (St.meld. nr. 37 (2004-2005)²²)

Bekjentgjøring av ordningen

I sin sluttrapport beskriver IOM at informasjon om prosjektet ble formidlet på følgende måter (vår oversettelse fra engelsk):

- Informasjon ble gitt på nettsidene til IOM Oslo
- Informasjon ble formidlet til den indiske, indonesiske, sri lankesiske og thailandske ambassaden og til en rekke organisasjoner

tilknyttet de rammede landene, og via enkeltpersoner som var informasjonsmultiplikatorer og bidro til videre distribusjon i målgruppene

- To informasjonsmøter ble holdt med representanter for registrerte sri lankesiske grupper i Norge
- IOM-personell i Oslo var tilgjengelige for å svare på individuelle spørsmål – enten ved personlig fremmøte eller på telefon.

Samhandling med målgruppene

IOM samarbeidet relativt nær med tamilorganisasjonene, men hadde lite kontakt med acehneserne.

Det var bare tamilene vi hadde møter med. Tamilorganisasjonene tok kontakt og ville ha møter med oss, og de ga oss lister med navn på personer som var berørt. Acehneserne manglet det samme nettverket. Informasjon og kommunikasjon gikk derfor typisk via kommunene der de bodde. (Medarbeider, IOM Oslo)

Innvilgede søknader

IOM mottok 170 søknader om reisestøtte:

- 138 fikk reisestøtte (67 fikk billetter og 71 fikk refundert billettutgifter for reiser de allerede hadde foretatt).
- 18 søknader ble avvist fordi søkeren ikke oppfylte kravene til støtte, enten fordi de ikke hadde vært lenge nok i Norge eller fordi de ikke hadde mistet nære nok slektninger.
- 14 trakk søknaden fordi de ikke kunne reise i prosjektperioden.

IOM antok at det var mange flere som ikke søkte om reisestøtte fordi det ikke passet for dem å reise innenfor tidsrammen som var satt.

Vi fikk mange telefoner. Det var nok mange av dem som kontaktet oss som ikke søkte fordi det ikke passet for dem innen tidsfristen. (Medarbeider, IOM Oslo)

IOM kunne ikke gi oss opplysninger om hvor mange acehnesere som fikk reisestøtte. Ifølge et nyhetsbrev fra IOM²³ var det imidlertid bare 16 personer som fikk støtte til å reise til Malaysia og 4 som fikk støtte til å reise til Aceh.

Kostnader

Ifølge IOM var den økonomiske rammen for minnereiseprosjektet en million kroner. Gjennomsnittskostnaden for minnereiser blant minoritetsetniske var derfor omtrent 7 000 kroner per person som gjennomførte en minnereise (en million kroner fordelt på 138 personer).

Til sammenlikning var utgiftene til minnereiser for berørte etniske nordmenn nesten tolv millioner kroner.

I forbindelse med minnemarkeringene i Thailand (den første 2.- 8. mai 2005 og den andre medio oktober 2005) foreslår Regjeringen å dekke utgifter for de pårørende på til sammen 11,7 millioner kroner. (Revidert nasjonalbudsjett, 2005^{24 25})

I gjennomsnitt var altså kostnaden per minnereise for nordmenn ca 30 000 kroner (11,7 millioner kroner fordelt på omtrent 390 personer; 230 deltakere på den første minnereisen i mai 2005 og ca 160 deltakere på den andre minnereisen i oktober 2005).

Målet for minnereisene var at etniske nordmenn og minoritetsetniske skulle behandles likeverdig.

Siktemålet er mest mulig likeverdig behandling av alle pårørende, herunder mellom innvandrere og etnisk norske, som er sterkt rammet av katastrofen. (St.prp. nr. 37 (2004-2005)²⁶)

Acehnesernes vurdering av hjelpen

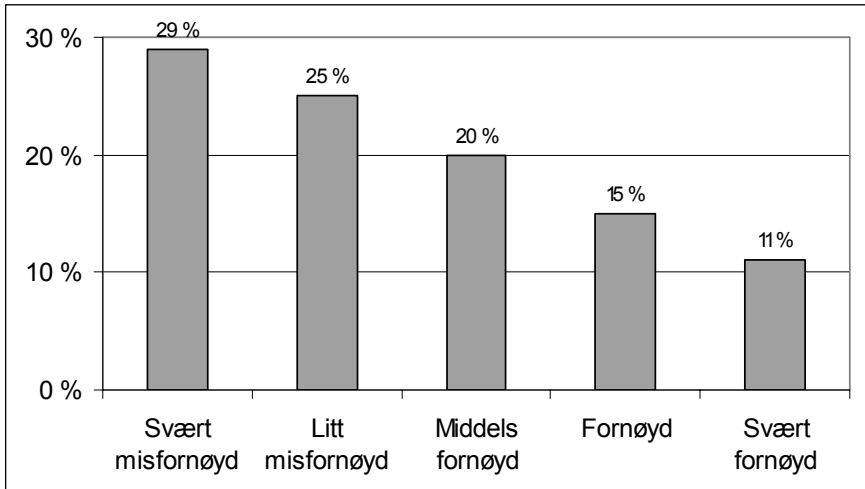
Misnøye

Vi ønsket å danne oss et inntrykk av hvordan acehneserne i ettertid vurderte den hjelpen og støtten de fikk i forbindelse med flodbølgekatastrofen. I spørreskjemaundersøkelsen fikk informantene derfor anledning til å angi hvor fornøyde de var med hjelpen henholdsvis like etter, og femten måneder etter, at katastrofen inntraff.

Over halvparten uttrykte noen grad av misnøye med hjelpen de fikk i perioden like etter tsunamien. Som vist i figur 26, sa den største gruppen (29 prosent) de var ”svært misfornøyd”, mens 25 prosent sa de var ”litt misfornøyd”.

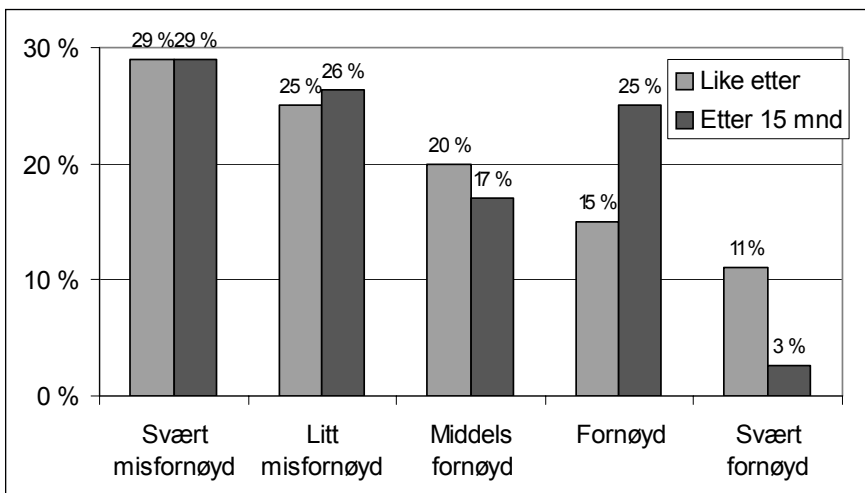
Bare 26 prosent var enten ”fornøyd” (15 prosent) eller ”svært fornøyd” (11 prosent). De resterende 20 prosentene svarte ”middels” på dette spørsmålet.

Figur 26. Hvor fornøyd var du med hjelpen du fikk like etter tsunamien?

Det var omtrent like mange som var misfornøyd med hjelpen de fikk femten måneder etter tsunamien, men noen flere uttrykte at de var fornøyd. Det var imidlertid fortsatt under en tredel (28 prosent) som var fornøyd med hjelpen også på dette tidspunktet.

Figur 27. Hvor fornøyd var du med hjelpen du fikk, like etter og femten måneder etter tsunamien?

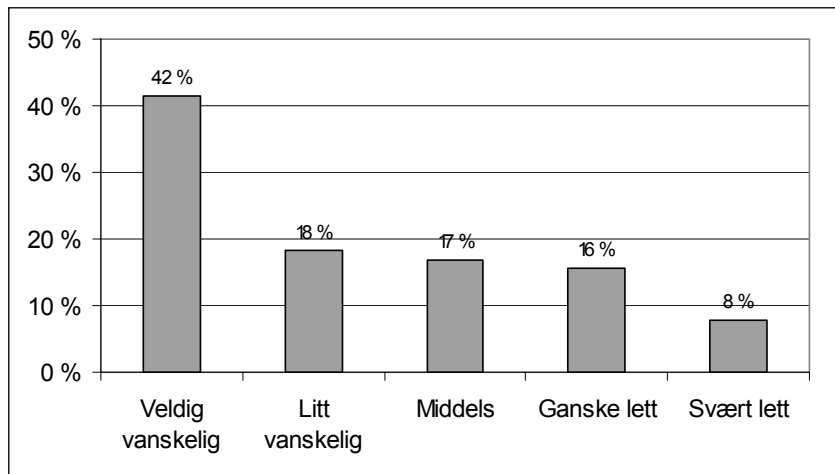

Vanskelig tilgjengelig

Deltakerne i spørre-skjemaundersøkelsen ble også spurt hvor lett det hadde vært å få tak i den hjelpen de hadde behov for i forbindelse med tsunamien.

Vurderingene av dette spørsmålet er illustrert i figur 28. 60 prosent av acehneserne vurderte det som enten ”veldig vanskelig” (42 prosent) eller ”litt vanskelig” (18 prosent) å få tak i hjelp. 24 prosent synes det var ”ganske lett” (16 prosent) eller ”svært lett” (8 prosent). De resterende 17 prosent syntes svarte ”middels” på dette spørsmålet.

Figur 28. Hvor lett har det vært å få tak i den hjelpen du har hatt behov for?

Synspunkter på reisestøtteordningen

Mangelen på informasjon om reisestøtteordningen opptok acehneserne sterkt.

Alle burde fått høre om reisestøtteordningen. Jeg fikk vite om den av en kamerat som hadde hørt om den, men det var i mars. Ingen fortalte oss at det fantes et slikt tilbud mens det ennå var tid til å søke. Hvorfor sa ikke IOM fra til oss? Og visste ikke kommunen, skolen og Røde Kors om den? (Mann)

Jeg hørte om hjemreiseordningen i mars og kontaktet IOM med en gang. De sa det var for sent. De sa at alle måtte være tilbake i Norge innen utgangen av april. Så det hadde ingen hensikt å søke. (Mann)

Vi hørte aldri om hjemreisestøtten fra departement, direktorat eller IOM. Det var en tolk som fortalte oss om ordningen. Da var det bare kort tid igjen før siste søknadsfrist – og for kort tid til å ordne med pass for dem som trengte det. (Ansatte i Time kommune, gruppediskusjon)

Gjennom de kvalitative intervjuene vi gjennomførte, kom det fram at det ikke bare var i det acehnesiske eksilmiljøet i Rogaland at reisestøtteordningen var dårlig kjent. Heller ikke konsulenten for flerkulturelt arbeid i Sandnes kommune, som også er bystyrepolitiker, har tamilsk bakgrunn og selv var personlig berørt av tsunamien, kjente til ordningen.

Nei, jeg kjente ikke til hjemreiseordningen. Jeg hørte aldri om den og fikk selv permisjon med lønn for å reise til mitt hjemland, Sri Lanka. (Tamil, konsulent for flerkulturelt arbeid og bystyrepolitiker)

I tillegg til at de mente ordningen var for dårlig bekjentgjort, mente acehneserne at regelverket ved ordningen var lite tilfredsstillende. Ordningen ga økonomisk støtte kun til to personer per familie. Mange følte at dette gjorde ordningen vanskelig å benytte for barnefamilier.

Vi ville gjerne reise, og oppfylte kravene. Men det gikk ikke. Vi kunne få støtte til oss selv, men ikke til barna. Det ville vært hjerterått å reise uten dem. (Ektepar)

Time kommune tok konsekvensen av denne kritikken og valgte å gi tilleggsreisestøtte til barn.

At man måtte hatt opphold i Norge i minst tre år for å kvalifisere for støtte, ble også oppfattet som et krav som var vanskelig å forstå.

Det var ikke en rettferdig ordning. Betingelsen var at du måtte ha vært i Norge i tre år. For dem som er berørt av tsunamien, er det det samme om du har vært her i mer eller mindre enn tre år. (Yngre voksen mann)

Det ble også påpekt at om man skulle gjennomføre en treårsregel, burde det vært tatt hensyn til tiden man totalt hadde vært flyktning.

De tok ikke hensyn til hvor lenge acehneserne totalt hadde hatt opphold utenfor hjemlandet når de skulle regne de tre årene. (Medarbeider, flyktningkontor)

Når jeg snakker med mor på telefonen, er hun trist. Hver gang spør hun om jeg ikke kan komme hjem. Jeg har ikke sett henne på åtte år. Men jeg hadde ikke vært lenge nok i Norge til å få støtte til å reise. Det føltes urettferdig. (Mann)

Selv om det de fleste ønsket var å reise til Aceh, var det de færreste av acehneserne som reiste dit. En viktig grunn var at de fleste ikke var blitt norske statsborgere enda og derfor ikke hadde pass som gjorde et besøk til opprinnelseslandet mulig. De fleste av acehneserne som fikk reisestøtte, reiste derfor til Malaysia.

Fire personer gjennomførte likevel reiser til Aceh-provinsen. Noen av dem hadde fått statsborgerskap før tsunamien, og noen fikk innvilget statsborgerskap av UDI etter at tsunamien inntraff – til dels før det var gått sju år, som er den botiden som vanligvis kreves. Enkelte av de andre acehneserne sa i ettertid at dette var en mulighet som de ikke kjente til.

Jeg visste ikke om at det var mulig den gangen. Hadde jeg visst det, hadde jeg søkt. (Mann)

Enkelte andre vurderte et besøk til Aceh som for risikabelt i den første fasen etter tsunamien, både for egen og familiens del.

Ikke alle av oss kunne reise like etter tsunamien. Jeg var redd for at familien min skulle få spørsmål og problemer etter at jeg hadde reist tilbake til Norge igjen. (Mann)

Ønske om en ny periode med reisestøtte

Svært mange av acehneserne etterspurte en ny periode med reisestøtte. De ga uttrykk for at forholdene akkurat nå ligger spesielt godt til rette for en reise til Aceh. De mente at situasjonen for dem i øyeblikket er relativt trygg i hjemlandet, men understreket at ingen kunne vite hvor lenge situasjonen ville være slik.

Det er annerledes nå. Akkurat nå er det ikke risikabelt for oss å reise til Aceh. Men det er ingen garanti for hvor lenge det vil være slik. Nå er en god tid å reise på, kanskje en anledning vi aldri får igjen. Jeg ønsker meg inderlig at vi kunne få støtte til å reise nå. (Ung mann)

Nå er et gyllent tidspunkt, fordi det er trygt å oppholde seg i Aceh for tiden. Vi vet ikke hvor lenge det vil vare. Jeg håper UDI kan hjelpe oss med midlertidige pass slik at vi kan se igjen landet vårt og besøke dem som har lidd i krigen og i tsunamien. Jeg har vært borte fra Aceh i 25 år og jeg trenger å se landet mitt, foreldrene mine, vennene. Barna mine vet ikke hvordan de skal tegne farmor. (Mann)

Hva er hjelp?

Det var ulike syn på hva som kunne defineres som ”hjelp” i perioden etter tsunamien, men mange opplevde ikke at det var dem – acehneserne i Norge – som trengte hjelp. Det var de rammede i Aceh.

Holdningen deres var: Det er ikke oss det er synd på, men de der hjemme. (*Lærer, introduksjonsprogram*)

Det de bad om, var hjelp til å hjelpe. (Medarbeider, Internasjonalt hus)

Begrepet ”hjelp” ble derfor ikke alltid oppfattet som så dekkende for å betegne møter og samlinger som fant sted i lokalsamfunnene i Rogaland (nærmere omtalt fra side 3).

På Røde Kors-huset fikk vi informasjon, ikke hjelp. (Mann)

Hjelp var først og fremst konkrete tiltak som kunne støtte de overlevende og bedre situasjonen i Aceh. I tillegg forklarte mange at det var hjelp å lese i koranen og å be.

Når vi leser i koranen, får vi ti poeng per ord. Alle poengene for det vi leste, overførte vi frivillig til kontoen til de omkomne. Allah vil regne med det. (Muslimsk mann)

En av acehneserne som bor i Norge ble intervjuet av en lokal rogalandsavis i perioden like etter tsunamien, og ble spurt om de hadde fått noen hjelp. Han svarte nei på spørsmålet. En av hjelperne som leste artikkelen tenkte først at vedkommende virket utakknemlig, men konkluderte senere med at forklaringen heller hadde med uoppfylte forventninger å gjøre.

Jeg tenkte: hva er det han sier nå? Her har Stavanger stått på hodet i lang tid og så sier han at de ikke har fått hjelp. Men ved nærmere ettertanke forstår jeg jo at det kunne vel vi også sagt hvis vi ikke hadde fått hjelp til det vi virkelig ønsket. De fikk jo ikke akkurat hjelp til å hente mor i Aceh. (Medarbeider, flyktningskontor)

Selv om tiltakene som ble arrangert for acehneserne i Rogaland ikke nødvendigvis ble oppfattet som ”hjelp”, var det mange av acehneserne som mente at kommunenes innsats var en god støtte.

Time kommune gjorde mye bra. Det er helt sjelden hvordan støtten var. Hvordan skal vi få takket dem? (Voksen mann)

Psykisk helse etter tsunamien

Femten måneder etter flodbølgekatastrofen benyttet vi to ulike standardinstrumenter (GHQ-28 og PTSS-12) for å få et inntrykk av den psykiske helsetilstanden blant acehneserne. For å få et inntrykk av sorgreaksjoner som fortsatt bestod på dette tidspunktet, benyttet vi et utvalg spørsmål fra Prigersons sorgskjema.

GHQ-28

GHQ-28 (The General Health Questionnaire) er et mye benyttet spørreskjema som brukes for å oppdage psykiske helseproblemer i befolkningsundersøkelser. Det består av 28 spørsmål som til sammen dekker symptomer på angst, depresjon, somatisering og sosial dysfunksjon.

En rekke studier har gitt skjemaet status som et reliabelt og valid instrument i mange ulike land og kulturer²⁷.

Totalskåre

Vi vurderte først informantenes *totalskåre* på GHQ-28 (hvor laveste og høyeste mulige totalskåre er henholdsvis 0 og 28 poeng).

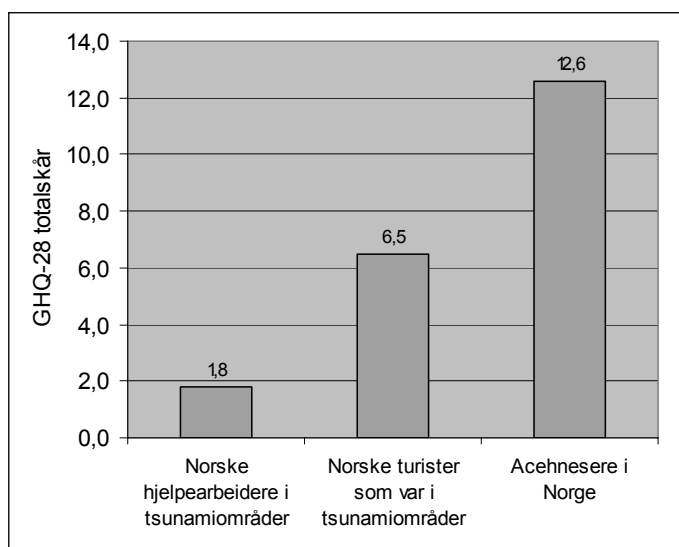
For hele gruppen var den gjennomsnittlige GHQ-28-totalskåren 12,6 (SD 7,8). Den mediane GHQ-28-totalskåren var 11,5.

For å få et perspektiv på dette funnet, sammenliknet vi det med GHQ-28-totalskåre i to andre tsunamirelaterte forskningsprosjekter som pågår ved NKVTS^{28, 29}:

- Blant voksne nordmenn som oppholdt seg i Thailand da tsunamien inntraff, var gjennomsnittlig totalskåre 6,5 et halvt år etter tsunamien.
- Blant norske hjelpearbeidere som reiste til de tsunamirammede områdene for å delta i hjelpearbeidet, var totalskåren 1,8 mellom ni og ti måneder etter tsunamien. (Siri Thoresen, personlig meddelelse)

Hvordan totalskåren for GHQ-28 var i de tre gruppene, er illustrert i figur 29.

Figur 29. Gjennomsnittlig GHQ-28 totalskår blant grupper som ble berørt av tsunamien på ulike måter

Symptombelastning (caseness)

Vi vurderte i tillegg om informantene oppfylte kriteriene for *GHQ caseness*.

Caseness oppfattes som uttrykk for at symptomene er mange eller sterke nok til å kunne ha klinisk betydning. Kriteriet vi brukte for caseness i denne studien er mye benyttet i litteraturen; GHQ-skåre over 5.

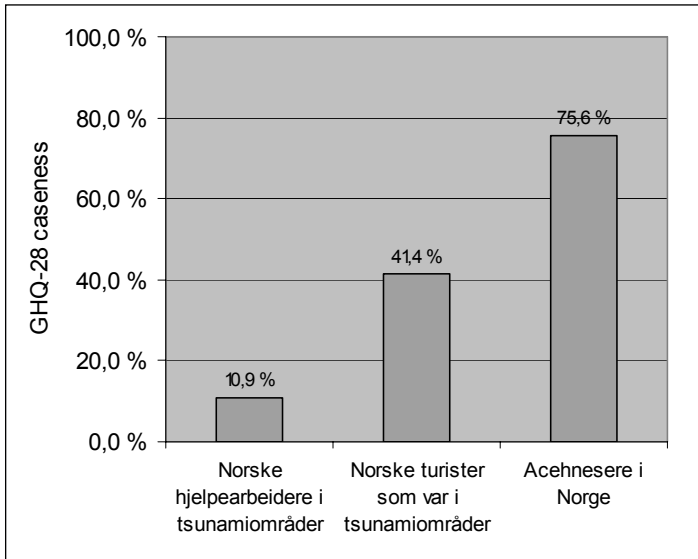
Andelen som oppfylte denne definisjonen av caseness blant acehneserne, var 75,6 prosent (62 personer).

Igjen brukte vi andre tsunamistudier ved NKVTS til sammenlikning:

- Andelen caseness blant voksne nordmenn som oppholdt seg i Thailand da tsunamien inntraff, var 41,4 prosent et halvt år etter tsunamien.
- Blant norske hjelpearbeidere som reiste til de tsunamirammede områdene for å delta i hjelpearbeidet, var andelen caseness 10,9 prosent mellom ni og ti måneder etter tsunamien.

Figur 30 viser hvordan forekomsten av psykiske helseproblemer, målt med GHQ-28, var i de tre gruppene.

Figur 30. Andelen caseness målt ved GHQ-28 blant grupper som var berørt av tsunamien på ulike måter

Forskjeller i GHQ

Det var signifikant flere helseproblemer, målt med GHQ-28, blant dem som hadde opplevd flest traumer tidligere i livet.

Det var også signifikant flere helseproblemer blant dem som rapporterte at de hadde hatt de mest betydelige postmigrasjons-vanskelighetene.

For å vurdere dette, benyttet vi lineær regresjon (jf. ramme 3):

- Tidligere traumer forklarte 16,4 % av forskjellene i GHQ-28 totalskår.
- Postmigrasjonsvansker forklarte 16,1 % av forskjellene i GHQ-28 totalskår.

Ramme 3. Lineær regresjon

Avhengig variabel: totalskår GHQ-28

Uavhengig variabel: tidligere traumer (0-9)

r 0,405 R^2 0,164 $y = 4,843 + 1,405x$ $p < 0,001$

Avhengig variabel: totalskår GHQ-28

Uavhengig variabel: postmigrasjonsvansker (1-4)

r 0,402 R^2 0,161 $y = -6,987 + 7,959x$ $p < 0,001$

Det var på den annen side ikke signifikante forskjeller mellom dem som hadde tapt nær familie (mor, far, barn og/eller søsken) og dem som ikke hadde tapt så nære familiemedlemmer i flodbølgekatastrofen.

Det var heller ikke signifikante forskjeller i GHQ-28 mellom kjønnene.

Disse resultatene er presentert i ramme 4.

Ramme 4

Mistet nær familie

I materialet var den gjennomsnittlige GHQ-28-totalskåren høyere (14,5) blant dem som hadde tapt nær familie (mor, far, barn og/eller søsken) enn dem som ikke hadde tapt så nære familiemedlemmer (12,2), men forskjellene var ikke signifikante ($p=0,29$). Det var en større andel GHQ-28 caseness blant dem som hadde mistet nær familie (81,3) enn dem som ikke hadde det (73,8), men forskjellene var ikke signifikante ($p=0,54$).

Kjønn

I materialet var den gjennomsnittlige GHQ-28-totalskåren høyere blant menn (13,1) enn blant kvinner (10,7), men forskjellen var ikke signifikant ($p=0,18$). Andelen caseness var høyere blant kvinner (77 %) enn blant menn (73 %), men forskjellen var ikke signifikant ($p=0,7$).

PTSS-12

Posttraumatisk symptomskala 12 (PTSS-12) er et spørreskjema som benyttes til screening for å identifisere mulige posttraumatiske stressplager^{30,31}. Informanten besvarer tolv spørsmål ved å gradere egne reaksjoner på en skala fra 1 til 7.

Laveste og høyeste mulige totalskåre er henholdsvis 12 og 84.

Personer med posttraumatisk stressforstyrrelse har ofte en skåre på 4 eller mer på sju eller flere av de tolv spørsmålene. Slike skårer ble benyttet som indikativt for caseness i denne studien.

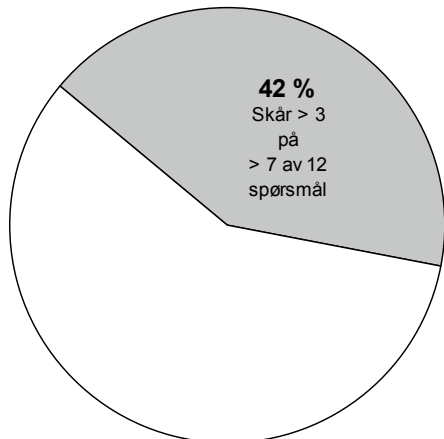
Totalskåre

I gjennomsnitt hadde acehneserne en totalskåre på 45,2 (SD 18,5). Den mediane verdien var 43,0.

Symptombelastning (caseness)

42 prosent av informantene oppfylte det benyttede kriteriet for PTSS-12 caseness.

Figur 31. PTSS caseness

Forskjeller i PTSS

Det var signifikant flere symptomer, målt med PTSS-12, blant dem som hadde opplevd flest traumer tidligere i livet.

Det var også signifikant flere symptomer blant dem som rapporterte at de hadde hatt de mest betydelige postmigrasjons-vanskelighetene.

For å vurdere dette, benyttet vi lineær regresjon (jf. ramme 5):

- Tidligere traumer forklarte 9,7 % av forskjellene i PTSS-12 totalskår.
- Postmigrasjonsvanskeligheter forklarte 9,0 % av forskjellene i PTSS-12 totalskår.

Ramme 5. Lineær regresjon

Avhengig variabel: totalskår PTSS-12

Uavhengig variabel: tidligere traumer (0-9)

r 0,312 R^2 0,097 $y = 31,003 + 2,576x$ $p < 0,005$

Avhengig variabel: totalskår PTSS-12

Uavhengig variabel: postmigrasjonsvansker (1-4)

r 0,301 R^2 0,090 $y = 9,666 + 14,418x$ $p = 0,006$

Heller ikke når det gjaldt PTSS-12 ble det funnet signifikante forskjeller mellom dem som hadde mistet nære familiemedlemmer (definert som mor, far, barn og/eller søsken) og dem som ikke hadde tapt så nære familiemedlemmer.

Disse resultatene er presentert i ramme 6.

Ramme 6

I materialet var gjennomsnittlig PTSS-12-totalskår høyere (49,4 poeng) blant dem som hadde tapt nær familie (mor, far, barn og/eller søsken) enn dem som ikke hadde tapt så nære familiemedlemmer (44,4 poeng), men forskjellene var ikke signifikante (independent T-test; $p=0,34$).

Andelen PTSS-12 caseness var omtrent like stor blant dem som hadde mistet nær familie (83 %) og dem som ikke hadde mistet nær familie (81 %), og forskjellene var ikke signifikante (kvikvadrat, $p=0,88$).

Sorg

For å få et inntrykk av sorgopplevelser som fortsatt bestod femten måneder etter tsunamien, benyttet vi i spørreskjemaundersøkelsen et utvalg spørsmål fra Prigersons sorgskjema (se ramme 7).

Ramme 7. Benyttede utsagn fra Prigersons sorgskjema

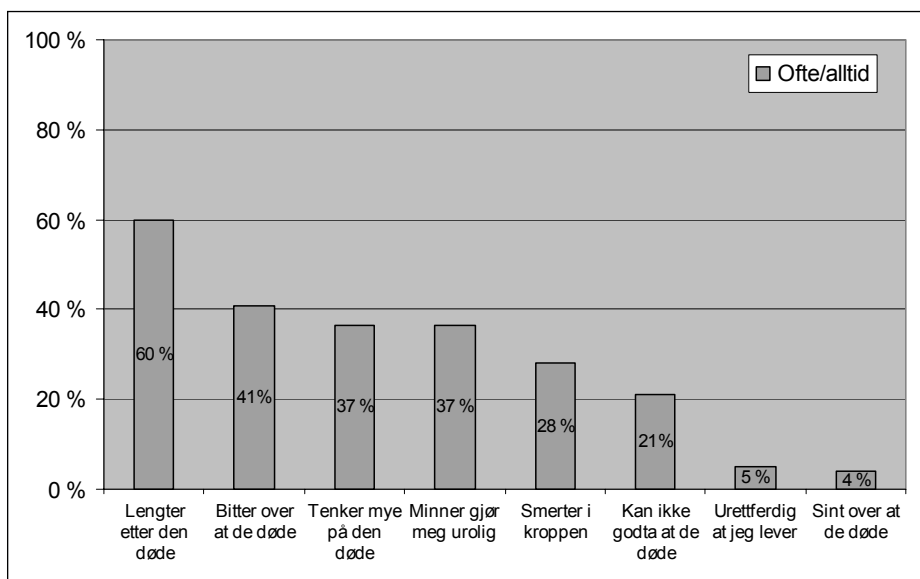
- Jeg tenker så mye på de døde at det er vanskelig for meg å gjøre ting som jeg vanligvis gjør
- Minner om den/de døde gjør meg urolig
- Jeg føler at jeg ikke kan godta at de døde
- Jeg lengter etter de døde
- Jeg kan ikke hjelpe for at jeg føler meg sint over hans/hennes død
- Jeg har smerter i kroppen
- Jeg føler at det er urettferdig at jeg lever når han/hun døde
- Jeg føler meg bitter over hans/hennes død

For hvert utsagn var det fem graderingsalternativer: ”Aldri”, ”sjelden”, ”av og til”, ”ofte” og ”alltid”.

Figur 32 illustrerer hvor mange som krysset av for "alltid" eller "ofte" i forhold til de ulike utsagnene. Femten måneder etter tsunamien var det:

- 60 prosent som rapporterte at de "alltid" eller "ofte" lengtet etter den eller de døde,
- 40 prosent som oppga at de "alltid" eller "ofte" kjente seg bitre over at vedkommende døde, og
- 38 prosent som sa at de tenkte så mye på den eller de døde at det er vanskelig å gjøre ting som vedkommende vanligvis gjør.

Figur 32. Andel informanter som oppga at de "alltid" eller "ofte" hadde ulike opplevelser i forhold til tapet av nærstående 15 måneder etter tsunamien

Vi ga de ulike graderingsalternativene tallverdier fra 0 (aldri) til 4 ("alltid"). Gjennomsnittlig "sorgskåre" i hele gruppen femten måneder etter tsunamien var 1,74.

De som hadde tapt nære familiemedlemmer (definert som mor, far, barn og/eller søsken) hadde signifikant høyere sorgskåre (2,21) enn de som ikke hadde tapt nære familiemedlemmer (1,63) ($p < 0,05$).

Diskusjon

Acehneserne som bor i Norge flyktet fra hjemlandet fordi de var berørt av en dramatisk og borgerkrigsliknende politisk konflikt. Som denne studien har vist, hadde de fleste opplevd mange risikable og traumatiske situasjoner på grunn av denne konflikten og alle hadde forlatt hjemsted, familiemedlemmer og venner som et resultat av den. De hadde levd uten rettigheter og beskyttelse i Malaysia, gått gjennom en langvarig prosess for å få flyktningstatus av FN, og blitt sendt til Norge. Her hadde de forsøkt å skape seg et nytt liv, i en fremmed kultur med et fremmed språk, langt fra sine nærmeste.

Da tsunamien inntraff på slutten av 2004, ble store deler av det landområdet de hadde kjempet for og investert så mye i, ødelagt. Som vi har sett, ble mange av deres nærmeste familiemedlemmer, venner og kampfeller drept. De som overlevde, befant seg i en ekstremt vanskelig situasjon, fysisk og psykisk. Svært mange av dem hadde vært i livsfare, mistet noen av sine kjære og tapt hus og livsgrunnlag på grunn av flodbølgen.

Blant eksilacehneserne i Norge, opplevdes beskjeden om den voldsomme naturkatastrofen som hadde rammet Aceh, uvirkelig og sjokkerende. Noe av sorgen, fortvilelsen og maktesløsheten mange opplevde i tiden som fulgte, er beskrevet i denne rapporten.

Hjelpemobiliseringen under og etter tsunamien var god i lokalsamfunnene hvor acehneserne bor. Mange kommunalt ansatte og frivillige organisasjoner gjorde en bemerkelsesverdig innsats for å være til hjelp og støtte i en vanskelig situasjon.

Hjelpen traff imidlertid relativt dårlig i forhold til målgruppens opplevde behov.

Som denne studien peker på, var det opplevde behovet blant acehneserne først og fremst å kunne bidra til å hjelpe de rammede hjemme i Aceh. Det de ønsket seg intenst, var hjelp til å hjelpe *dem*.

Aller helst ville de reise tilbake til Aceh for å bistå, være sammen med sine nærmeste, delta i sorgen. Om det ikke var mulig, ville de gjerne at noen av de rammede familiemedlemmene skulle få komme til Norge. Om heller ikke det var mulig, ville de samle inn penger som kunne sendes til Aceh.

De fleste av acehneserne erfarte at de ikke lyktes på noen av disse punktene.

Den hjelpen de møtte, dreide seg i stedet hovedsakelig om tiltak beregnet på å få acehneserne til å møtes, gi dem hjelp til å få tak i informasjon, skape gode sosiale rammer og få mulighet til å snakke sammen om situasjonen som hadde oppstått. Få av informantene kritiserte dette i og for seg. Mange ga derimot uttrykk for at de opplevde det som positivt. Men det var likevel ikke den hjelpen de opplevde som viktigst.

Denne ubalansen mellom opplevd behov på den ene siden, og den faktiske hjelpen som ble gitt på den annen, er å betrakte som den viktigste grunnen til at acehneserne ga hjelpetiltakene så dårlig evaluering i etterkant. Bare 26 prosent av dem uttrykte noen grad av fornøydhet med tiltakene.

Det skal riktignok noe til å bli "fornøyd" i en situasjon preget av krise og tap. Det finnes ingen hjelpetiltak som kan erstatte eller gjøre godt igjen tapet av en kjær person. Den dårlige evalueringen acehneserne ga hjelpen må forstås også i lys av dette forholdet. Det er likevel verd å merke seg hvor sterk fortvilelsen var blant acehneserne over å ikke kunne få være til mer hjelp og støtte for de overlevende hjemme i Aceh.

En oversikt over ulike forhold som var til hinder for at acehneserne skulle få hjelp til det de hadde størst behov for, er listet i tabell 3.

I forhold til *hjemreiser*, var begrensningene mangel på reisedokumentasjon, mangel på finansiering og sikkerhetssituasjonen i Aceh. De fleste hadde ikke bodd lenge nok i Norge til å ha fått norsk statsborgerskap og hadde derfor ikke nødvendige reisedokumenter. En håndfull søkte imidlertid om, og fikk innvilget, statsborgerskap tidligere enn de ville under normale omstendigheter. Andre kjente ikke til muligheten for å søke om dispensasjon på denne måten. Enda andre følte at søknadsprosedyren var komplisert, blant annet på grunn av språkvansker og problemer med å forholde seg til søknadspapirer via Internett. Også kostnadene ved en reise var en hindring, og mindre enn halvparten av acehneserne visste om den økonomiske støtten de kunne få gjennom minnereiseordningen. Særlig tidlig i forløpet etter tsunamien vurderte noen at en tilbakereise ville være for risikabel, både for dem selv og for familien hjemme. Konflikten i Aceh var fortsatt levende.

For å få en person fra Aceh til Norge, måtte vedkommende både skaffe visum og ha reisefinansiering. Reglene for besøksvisum og familiegjennomføringer var en begrensning i forhold til det første, og det eksisterte ingen finansieringsordning for slike besøk i Norge. UDI mottok da heller ingen søknader om besøksvisum fra familiemedlemmer i Aceh.

Innsamling av penger øremerket for Aceh var ikke mulig fordi Røde Kors fant å ikke kunne akseptere en slik ordning med øremerking til særskilt område eller behov.

Tabell 3. Forhold som var til hinder for acehnesernes ønsker og opplevde behov.

BEHOV/ ØNSKE	HINDER	BEGRENSNINGER			
		System- begrensinger	Informasjons- begrensninger	Praktiske begrensninger	Personlige valg
Å REISE TIL ACEH	Manglet reisedokumentasjon	Hadde ikke bodd lenge nok i Norge til å kvalifisere for statsborgerskap	Kjente ikke til mulighet for å søke om dispensasjon	Kjente til dispensasjonsmulighet, men mestret ikke søknadsprosedyren ⁶²	
	Manglet finansiering	Fylte ikke kravene for å få reisestøtte	Kjente ikke til reisestøtteordningen	Kjente til støtteordningen, men mestret ikke søknadsprosedyren	Ønsket ikke å benytte støtteordningen pga vilkårene (bare 2 deltakere)
	Vurderte risikoen i Aceh som for stor	Reisestøtteordningen var avvirket da risikosituasjonen i Aceh ble bedre			Ønsket ikke å reise til Aceh på grunn av risiko for seg selv eller familie
Å FÅ BESØK FRA ACEH	Besøkende manglet visum	Regelverksbegrensninger mht besøk og familie-gjenforening	Manglende kunnskap om muligheter	Kjente til mulighetene, men mestret ikke søknadsprosedyren	
	Besøkende manglet finansiering	Det eksisterte ingen støtteordning			
Å SAMLE INN PENGER TIL ACEH	Fikk ikke samle inn øremerkede midler	Røde Kors ønsket ikke å øremerke midler til Aceh		Kjente ikke til alternative kanaler for innsamlede midler	

Noen av disse forholdene var av en art som man i Norge kunne gjøre lite for å endre på, blant annet sikkerhetssituasjonen i Aceh.

Mange av de andre begrensningene kunne ikke løses på lokalt nivå i acehnesernes bostedskommuner, men kunne i varierende grad ha vært adressert på sentralt myndighetshold i Norge.

På sentralt hold var imidlertid fokuset på acehnesernes situasjon beskjedent. Dette står i tydelig kontrast til myndighetenes nære kontakt med det tamilske miljøet i Oslo.

Det tamilske veilednings- og ressurscenteret mottok direkte faglig og økonomisk støtte fra Sosial- og helsedirektoratet, og tamilrepresentanter ble invitert til flere møter og diskusjoner på departements- og direktoratsnivå. Det foreligger ikke opplysninger om tilsvarende tiltak i forhold til de berørte acehneserne. Det at så mange acehnesere ikke kjente til reisestøtteordningen, tyder på at heller ikke informasjonsarbeidet som ble gjort var optimalt.

I stedet for systematisk å nærme seg det totale minoritetsetniske miljøet i Norge som kunne være berørt av tsunamien, hadde de nasjonale myndighetene først og fremst oppmerksomheten rettet mot det tamilske miljøet i Oslo, hvor de til dels involverte seg konkret i den praktiske gjennomføringen av ulike tiltak på lokalt plan. Det kan se ut til at myndighetenes sterke fokus på situasjonen til tamilene i Oslo indirekte førte til et svakere fokus på acehnesernes situasjon i Rogaland. Et relevant spørsmål vil være om noen av tsunamiltakene ville ha kunne blitt utformet på en måte som gjorde dem bedre tilpasset acehnesernes spesielle situasjon, dersom kontakten mellom myndighetene og det acehnesiske miljøet og hjelpeapparatet i Rogaland hadde vært tettere.

Vi kjenner ikke til i hvilken grad budsjettmessige begrensninger spilte en rolle for organiseringen av arbeidet og utformingen av tiltak, men økonomien i reisestøtteordningen var svakere enn den tilsvarende ordningen for etniske nordmenn. Mens den rapporterte minnereisekostnaden per person var om lag 30 000 kroner for etniske nordmenn, var det tilsvarende beløpet 7 000 kroner per hode for minoritetsetniske tsunamiberørte. Mens den totale kostnaden til minnereiser for nordmenn var 11,7 millioner kroner, var budsjetttrammen for reisestøtte til minoritetsetniske omtrent 1 million kroner. Ifølge IOM ble budsjettet uttømt, selv om mange acehnesere ikke visste om ordningen og aldri fikk søkt om støtte.

Det var et uttalt mål at ordningen for minoritetsetniske skulle være likeverdig med den som ble tilbudt tsunamiberørte etniske nordmenn. Selv om kostnader ikke er ensbetydende med kvalitet, er det vanskelig å konkludere med at dette målet ble nådd.

Som vi har sett, var det blant annet en regel om at kun to personer per familie kunne delta blant de minoritetsetnisk berørte, og definisjonen av nære pårørende var snever. Når det gjaldt minnemarkeringsreisene for nordmenn, ble det på den annen side lagt vekt på at det skulle ”utvises en inkluderende holdning med hensyn til hvem som kan defineres som nærmeste pårørende”.

På ett betydningsfullt punkt ble reisestøtteordningen tilpasset de norske acehnesenes situasjon. Ordningen gjaldt i utgangspunktet for reiser til opprinnelsesland, men for acehnesernes del ble også minnereiser til Malaysia akseptert.

I hvilken grad hjelperne på lokalplan oppfattet at det var en ubalanse mellom acehnesernes opplevde behov for hjelp og støtte og det tilbudet som ble gitt, varierte sannsynligvis. Særlig i Time kommune hadde nok mange av hjelperne et realistisk inntrykk av hva som var det opplevde behovet blant acehneserne. Denne kommunen utmerket seg også med å bidra til å legge forholdene optimalt til rette for tilbakereiser. Det ble gitt praktisk hjelp med å søke, og kommunen tilbød tilleggsfinansiering for at også barn skulle få være med på minnereiser.

Et generelt inntrykk er likevel at både kommunene og de frivillige organisasjonene ville hatt noe å vinne på å være mer systematiske i forhold til å innhente informasjon om målgruppens tanker, synspunkter og opplevde behov. Både samtaler, intervjuer og spørreskjemaer kunne vært benyttet.

Selv om det var mangler ved hjelpen og støtten sett fra de berørte acehnesernes synspunkt, viser denne studien at det også ble iverksatt en rekke tiltak som fungerte tilfredsstillende.

På lokalt nivå var hjelpemobiliseringen stor. Både kommuner og frivillige organisasjoner engasjerte seg i situasjonen og bidro til å skape gode rammer, gi omsorg og skaffe til veie informasjon. Samarbeidet mellom offentlige og private aktører så ut til å fungere godt. Mange enkeltpersoner ga betydelige personlige bidrag i situasjonen. Også utenom hjelpeapparatet var det mange som ønsket å bidra, blant annet noen arbeidsgivere og kolleger. Fra myndighetene sentralt ble det gitt betydningsfulle bidrag gjennom etableringen av en minnereiseordning og ved at utlendingsmyndighetene etablerte en informasjonstjeneste.

Femten måneder etter tsunamien, var det et høyt antall acehnesere som fortsatt hadde sorgreaksjoner. Særlig var kronisk lengsel etter den eller de døde et framtrødende funn. 60 prosent av de som deltok i spørreundersøkelsen oppga at de "alltid" eller "ofte" lengtet etter den eller de som var gått bort. Langvarig, sterk lengsel kan være del av en komplisert sorgreaksjon³². Det var en signifikant sammenheng mellom å ha tapt nære familiemedlemmer og sene sorgreaksjoner.

Den foreliggende studien viser også at svært mange i gruppen hadde en påvirket psykisk helse på dette tidspunktet. Over tre firedeler av spørreskjemadeltakerne hadde en symptombelastning av antatt klinisk betydning målt

ved GHQ-28, og mer enn fire av ti tilfredsstilte de benyttede casenesskriteriene ved PTSS-12.

Hvor stor del av den psykiske uhelsen som kan tilskrives tsunamien, er vanskelig å avgjøre. Selv om vi fant mer plager hos dem som hadde mistet nære familiemedlemmer enn den som ikke hadde det, var ikke disse forskjellene statistisk signifikante. Det er mulig at denne studien hadde for lav statistisk kraft til å oppdage slike forskjeller. Siden nesten alle acehneserne opplevde en stor belastning i forbindelse med tsunamien (blant annet mistet nesten alle flere nærstående personer), er det også mulig at forskjellen i eksponering er for liten til å gjøre utslag.

Samtidig er det interessant at mange av acehneserne la vekt på at tsunamien tross alt ikke var det verste som hadde hendt dem i deres liv. De traumatiske opplevelsene knyttet til konflikten i Aceh opplevdes gjennomgående som verre. Den kvantitative delen av denne studien viste også at det var signifikant flere helseproblemer, målt med GHQ-28 og PTSS-12, blant dem som hadde opplevd flest traumer tidligere i livet. Tidligere traumer forklarte 16,4 prosent av forskjellene i GHQ-28 totalskåre og 9,7 prosent av forskjellene i PTSS-12 totalskåre.

Disse funnene understreker betydningen av varige traumer over tid, der en selv er involvert. I gruppen av norske acehnesere ser slike traumer ut til å være av større betydning for den mentale helsen enn selv store tap når en selv er utenfor situasjonen.

Lærdom og anbefalinger

Hovedanbefalinger

1. Forny et periode med reisestøtte

Mydighetene bør vurdere å imøtekomme acehnesernes uttrykte ønske om en ny periode med reisestøtte. Mange i denne gruppen var fortvilet over at de ikke fikk mulighet til å gjennomføre en minnereise i første omgang. Å legge til rette for en ny mulighet til å reise nå ville kunne representere et betydelig bidrag til bedre bearbeiding av tsunamiopplevelsene i gruppen.

2. Helsehjelp

I lys av den betydelige psykososiale symptombelastningen som er avdekket gjennom denne studien, må helsetjenesten i Rogaland foreta en grundig vurdering av hva som kan gjøres for å bistå medlemmer av det acehnesiske eksilmiljøet på best mulig måte i det videre.

3. Prosess for å styrke det offentliges forberedthet

Med bakgrunn i erfaringene fra tsunamien, anbefales det en prosess for å utrede og diskutere tiltak som kan gjøre det offentlige bedre forberedt på å håndtere situasjoner der en minoritetsetnisk gruppe i Norge blir berørt av en katastrofe eller krise som oppstår i deres opprinnelsesland. Prosessen bør involvere sentralt, regionalt og kommunalt nivå og omfatte alle relevante sektorer og tjenesteområder. Forslag til spørsmål det kan være nyttig å diskutere i en slik prosess, er tatt med i vedlegg 1 (se side 129).

Lærdom

I det følgende er viktige funn og fakta oppsummert i venstre kolonne og tilhørende kommentarer/lærdommer/anbefalinger anført i høyre kolonne.

Fakta/funn	Kommentar/lærdom/anbefaling
Tidligere erfaringer, sårbarhet og helse	
En stor andel av de tsunamiberørte acehneserne hadde mange belastende og potensielt traumatiske erfaringer fra tidligere. Disse var dels knyttet til krigsopplevelser i opprinnelseslandet og dels til vanskelige opplevelser i forbindelse med flukt/utvandring og eksiltilværelse.	Mange av de minoritetsetniske gruppene i Norge har bakgrunn i land der kriser og katastrofer forekommer hyppigere enn i Norge.
15 måneder etter tsunamien hadde 3 av 4 acehnesere en psykisk symptombelastning av antatt klinisk betydning. 42 prosent hadde PTSD-reaksjoner.	Det er viktig at myndigheter og hjelpeaktører er oppmerksom på at medlemmene av mange minoritetsetniske grupper er spesielt sårbare i krise- og katastrofesituasjoner fordi de har vært utsatt for traumatiske opplevelser tidligere.
Informasjonsunderskudd og tiltak beregnet på å skaffe til veie opplysninger	
Etter tsunamien var det lenge mangel på opplysninger om hvordan den enkelte pårørende i opprinnelseslandet var rammet. Uvissheten representerte en betydelig belastning og behovet for <i>å få vite</i> var stort.	Tidlige faser av situasjoner der land langt borte er rammet av en krise eller katastrofe vil ofte karakteriseres av informasjonsunderskudd. For dem som venter på nytt om sine pårørende, vil uvissheten være psykisk belastende.
Lokale hjelpeaktører i Rogaland gjorde en betydelig innsats med tanke på å bringe til veie informasjon fra Aceh. Det ble det også gitt støtte til kommunikasjon med opprinnelseslandet.	Tiltak beregnet på å fremskaffe informasjon og lette kontakten med pårørende i hjemlandet bør være en viktig del av innsatsen når en minoritetsetnisk gruppe er berørt av en krise eller katastrofe i hjemlandet.
Hjelp til å hjelpe	
Det var et sterkt ønske og et viktig opplevd behov å kunne være til hjelp og støtte for de katastroferammede i opprinnelseslandet. Mange ga uttrykk for at hjelp til å lykkes med dette var den viktigste hjelpen de kunne få i perioden etter tsunamien.	For myndighetene og hjelpeapparatet er det viktig å kjenne til at <i>hjelp til å hjelpe</i> de krise- eller katastroferammede i opprinnelseslandet kan være en viktig del av bistanden til en indirekte krise- eller katastrofeberørt minoritetsgruppe.

Tilbakereiser	
<p>Det mest fremtredende ønsket blant mange acehnesere var å reise tilbake til opprinnelseslandet for å hjelpe til, være sammen med, delta og støtte. De som gjennomførte en tilbakereise opplevde at de fikk det bedre under og etter reisen enn de hadde hatt det før.</p> <p>Mange av de som av ulike grunner ikke lykkes med å reise tilbake, opplevde varierende grader av skuffelse, fortvilelse, avmakt og skyldfølelse.</p>	<p>Det opplevde behovet for samvær med katastroferammede pårørende i opprinnelseslandet kan være sterkt, og muligheten til å gjennomføre en besøks- eller minereise kan oppleves positivt.</p> <p>Det anbefales at myndighetene iverksetter tiltak som styrker mulighetene for å gjennomføre tilbakereiser også i fremtidige situasjoner der minoritetsgrupper opplever at opprinnelseslandet berøres av en katastrofe.</p> <p>Det kan finnes ulike måter å legge til rette for tilbakereiser på. Et alternativ til offentlige reisetilskudd kunne være en sosialt tilrettelagt forsikringsordning.</p>
<p>Mange som ønsket å gjennomføre en tilbakereise, manglet nødvendig reisedokumentasjon. I UDI ble det ført en lempelig praksis med hensyn til behandling av søknader om dette. Bl.a. var det noen som fikk innvilget statsborgerskap tidligere enn de ville under ordinære omstendigheter. Enkelte av de berørte kjente imidlertid ikke til muligheten for å søke.</p>	<p>Manglende reisedokumentasjon vil kunne representere en formell hindring for at minoritetsetniske skal være i stand til å gjennomføre besøks- og minnereiser. En rask og fleksibel saksbehandling hos utlendingsmyndighetene kan bidra til å redusere slike hindringer. Å sørge for informasjon om mulighetene er betydningsfullt.</p>
<p>Over halvparten (51 prosent) av acehneserne som ønsket å reise ikke fikk informasjon om reisestøtteordningen i tide til å søke om reisestøtte. Blant dem som kjente til ordningen, var det enkelte som opplevde at søknadsprosedyren var komplisert bl.a. på grunn av språkproblemer og nettbaserte søknadsskjemaer.</p>	<p>Informasjonsunderskudd, korte søknadsfrister, språkproblemer og formelle krav til utforming av søknader kan begrense muligheten for at målgruppepersoner klarer å nyttiggjøre seg et støttetiltak.</p>
<p>Budsjettet for reisestøtteordningen ble uttømt selv om mange acehnesere ikke visste om ordningen i tide til å søke.</p>	<p>I en krise- eller katastrofepreget situasjon kan det være vanskelig å dimensjonere ulike tiltak riktig i initialfasen og det vil ofte være behov for å justere planer og budsjetter underveis.</p>

Besøk fra opprinnelseslandet	
Blant dem som ikke lyktes med å gjennomføre besøksreiser til opprinnelseslandet, var det mange som ønsket å få pårørende på besøk til Norge. Antallet besøk var imidlertid lavt.	I situasjoner der en tilbakereise til opprinnelseslandet ikke er mulig, kan det legges til rette for familiært samvær, nærhet og støtte ved at pårørende fra et katastrofe- eller kriserammet land får besøke familiemedlemmer i Norge.
Materielle bidrag og innsamlingsaksjoner	
Mange av acehneserne ønsket å bidra materielt til nødhjelps- og oppbygningsarbeidet i opprinnelseslandet. De både sparte/sendte hjem egne midler og deltok i innsamlingsaksjoner i regi av ulike frivillige organisasjoner.	Å være ute av stand til å hjelpe noen som er i nød, er belastende. Blant minoritetsetniske som opplever at deres opprinnelsesland rammes av en katastrofe, vil det ofte være et ønske om å bidra til nødhjelps- og gjenoppbygningsarbeidet. Ved å inkludere de berørte i planleggingen og gjennomføringen av pengeinnsamlinger og annet støttee arbeid, kan frivillige organisasjoner bidra til opplevelse av nytte, mening og solidaritet.
Blant acehneserne var det fortvilelse over at Røde Kors ikke fant det mulig å imøtekomme deres ønske om at de innsamlede midlene ble øremerket for tiltak i Aceh-provinsen.	Behovet for informasjon om hvordan hjelpen når fram til og virker i eget opprinnelsesområde vil ofte være stort.
Kontakt mellom myndighetene og de berørte miljøene i Norge	
Myndighetene på sentralt nivå ble tidlig oppmerksom på, og fikk tidlig kontakt med, Tamilsk veilednings- og ressurscenter (TRVS) i Oslo. Senteret fikk faglig og økonomisk støtte til tsunamirelaterte aktiviteter og var i løpende dialog med myndighetene. Det ble ikke satt tilsvarende fokus på det acehnesiske miljøet i Rogaland fra myndighetene side.	God og systematisk kartlegging av berørte er et viktig grunnlag for å utforme og prioritere tiltak. Det er viktig at alle gruppene blir inkludert i de tiltakene som ytes.
Mange acehnesere gikk glipp av informasjon om tiltak og ordninger utgått fra myndighetene. En stor andel kjente blant annet ikke til reisestøtteordningen i tide og manglet kunnskap om mulighetene for å få hjelp med reisedokumenter og familiegjenforening.	Det vil ofte være utfordrende å nå etniske minoritetsgrupper med informasjon, blant annet på grunn av språkbarrierer og medievaner som er annerledes enn i en gjennomsnittlig norsk-etnisk målgruppe. Ofte vil det være essensielt å etablere direkte kommunikasjon med målgruppen(e).

Det eksisterte politiske spenninger og skillelinjer i det acehnesiske miljøet i Norge.	For hjelpeaktører er det viktig å være oppmerksom på at minoritetsetniske miljøer ofte ikke er homogene. Informasjons-, kommunikasjons- og støttetiltak må legges opp slik at de når alle deler av de berørte miljøene.
Lokalbaserte tiltak	
I Rogaland ble det etablert hjelpe- og støttetiltak i alle de tre kommunene hvor acehneserne er bosatt. Personell som arbeider med flyktninger til daglig, var sentrale i forhold til å initiere og gjennomføre dem.	Forhåndskjennskap til, og tidligere kontakt med en minoritetsgruppe, vil ofte være et nyttig og nødvendig grunnlag for at personer og organisasjoner engasjerer seg i hjelpe- og støttetiltak i en situasjon preget av krise eller katastrofe.
Mange av tiltakene i Rogaland ble til i samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører, og samarbeidet mellom dem ble opplevd som godt og fruktbart.	Samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor kan være nyttig i utformingen av tiltak beregnet på å støtte og hjelpe en minoritetsetnisk gruppe som er berørt av en krise-/katastrofesituasjon i opprinnelseslandet.
Acehneserne ble i relativt stor grad "mottakere" av hjelp og støtte i perioden etter tsunamien.	Å være aktiv og deltakende kan styrke opplevelsen av mestring, mening og selvfølelse. Når det er mulig bør forholdene legges til rette for at kriseberørte kan delta i planlegging og gjennomføring av hjelpe- og støttetiltak.
I perioden etter tsunamien var det noen av acehneserne som trakk seg tilbake og unngikk samvær med andre. Noen av disse hadde svake nettverk og spesielt sterke følelsesmessige reaksjoner. I Rogaland gjorde alle kommunene en innsats for å oppsøke og nå fram til personer som trakk seg tilbake.	Oppsøkende virksomhet bør vurderes som en potensielt viktig del av tiltak beregnet på å hjelpe og støtte personer berørt av en krise eller katastrofe i opprinnelseslandet.
Selv om det ble iverksatt mange aktiviteter og tiltak i lokalsamfunnene hvor acehneserne bor (aktiviteter beregnet på å få acehneserne til å møtes, ha gode sosiale rammer og få tak i informasjon), ga mange i ettertid uttrykk for at de ikke fikk den hjelpen de trengte mest (hjelp til å hjelpe de rammede i Aceh).	Det er viktig at prinsippene for god krisehåndtering følges. Samtidig er det viktig at hjelpeapparatet innhenter informasjon om målgruppens opplevde behov, for eksempel gjennom samtaler, intervjuer og/eller spørreskjemaer.
Alle acehneserne opplevde at religion var svært viktig i perioden etter tsunamien.	Trossamfunn kan være en viktig allianse- og samarbeidspartner i tiltak beregnet på å hjelpe og støtte personer berørt av kriser og katastrofer i opprinnelseslandet.

Behov som fortsatt er udekkede	
En stor andel av acehneserne hadde fortsatt psykiske plager 15 måneder etter tsunamien.	Hjelpeapparatet i Rogaland oppfordres til å vurdere om noe kan gjøres for å oppnå kontakt med, og bistå, personer med psykiske helseproblemer.
Bare fire acehnesere fikk anledning til å besøke Aceh i perioden etter tsunamien, og mange ga uttrykk for et fortsatt sterkt ønske om en tilbakereise.	Myndighetene oppfordres til å vurdere om noe kan gjøres for å bidra til å legge til rette for tilbakereiser i foreliggende situasjon.
Forberedthet	
Få av instansene som var involvert i arbeidet blant de tsunamiberørte acehneserne var forberedt på å delta i en innsats beregnet på å hjelpe og støtte en minoritetsetnisk gruppe berørt av en krise eller katastrofe i opprinnelseslandet.	Det bør vurderes tiltak for å bedre samfunnets forberedthet på å håndtere situasjoner der en minoritetsetnisk gruppe blir berørt av en katastrofe eller krise som oppstår i deres opprinnelsesland. Både på sentralt og lokalt nivå vil det være av betydning på forhånd å ha tenkt gjennom hvem som kan bli rammet, hvordan man kan komme i kontakt med dem, hva slags katastrofescenarier ulike grupper kan være spesielt utsatt for og hva slags praktiske tiltak, psykososiale støttetilbud og behandlingstilbud som kan være aktuelle. En mulighet kan være å vurdere denne typen utfordringer i risiko- og sårbarhetsanalyser som ledd i beredskapsplanleggingen ³⁷⁻⁴² på ulike nivåer.

Vedlegg 1

For å være bedre forberedt på å håndtere situasjoner der minoritetsetniske grupper i Norge blir berørt av en katastrofe eller krise som oppstår i deres opprinnelsesland, bør det gjennomføres en beredskapsutredning. Denne bør involvere sentralt, regionalt og kommunalt nivå og omfatte alle relevante sektorer og tjenesteområder. Følgende punkter/spørsmål kan være nyttig å ha som utgangspunkt:

- I hvilke situasjoner bør det offentlige respondere når minoritetsetniske grupper berøres av kriser og/eller katastrofer i opprinnelseslandet?
 - Kommer det an på de berørtes reaksjoner og/eller på karakteristika ved krisen?
 - Betyr det noe hva slags type krise det dreier seg om (naturkatastrofe, politisk hendelse, industriulykke, osv)?
 - Hvilken betydning har krisens alvorlighetsgrad (ulike grader av materiell skade, personskade, tap av liv)?
 - Hvilken betydning har det hvor mange herboende som er berørt?
 - Må det dreie seg om en kollektiv krisesituasjon?
- Hva slags hjelpe- og støttetiltak kan det være aktuelt å gjennomføre?
 - Informasjonstiltak
 - Praktisk hjelp
 - Psykososial støtte/helsetjenester
 - Støtte til kommunikasjon med hjemlandet
 - Hjemreiser
 - Familiebesøk
 - Familiegjenforeninger
 - Behandling
- Hvem bør stå for de ulike tiltakene?
 - Hvordan unngår man i en gitt situasjon uklarhet og overlapping med hensyn til fordeling av oppgaver og ansvar mellom aktører på nasjonalt og lokalt nivå?
 - Hvilke av tiltakene kan det ordinære tjenesteapparatet stå for?
 - Hva slags tiltak vil kunne kreve ekstraordinær innsats eller ekstraordinær organisering?

- I hvilken grad bør denne typen scenarier inngå i beredskapsplanlegging?
- Hva slags rolle kan frivillige organisasjoner spille?
- Hvordan oppnår man kontakt med berørte grupper?
 - Hvordan forbereder man seg slik at man kan komme raskt i kontakt med berørte grupper?
 - Hva slags kommunikasjonskanaler kan være aktuelt å benytte?
 - Hva slags informasjonsmateriell kan det vær aktuelt å ha utviklet på forhånd?
- Hvordan oppnår man målgruppemedvirkning?
 - Hvordan sikrer man at opplevde behov i en berørt gruppe blir oppfattet og tatt hensyn til?
 - Hvordan arbeider man for å styrke de berørtes selvrespekt og evne til selvhjelp?
- I hvilken grad skal tiltak beregnet på å gjøre mulig samvær med familie i opprinnelseslandet være en del av hjelpen?
 - I hvilken grad er det mulig å legge til rette for minnereiser?
 - I hvilken grad er det mulig å legge til rette for å få besøk fra opprinnelseslandet?
 - I hvilken grad er det mulig å legge til rette for familiegjenforeninger?
 - Hvordan kan forholdene legges til rette for flyktninger, hvor det er spesielle begrensninger når det gjelder reiser til opprinnelsesland?

Referanser

- 1 UN Office of the Special Envoy for Tsunami Recovery: Indonesia.
<http://www.tsunamispecialenvoy.org/country/indonesia.asp>
(Lest 15.12.2006)
- 2 Kenny S, Fan L, Palmer R. **The Tsunami Two Years On: Land Rights in Aceh.** Oxfam International, 2006. http://www.oxfam.org/en/files/bn_tsunami_2yrs_landrights_0612/download (Lest 15.12.2006)
- 3 Renner M, Chafe Z. **Turning Disasters Into Peacemaking Opportunities.** I Worldwatch Institute: *State of the World 2006.* New York: W.W. Norton & Co., 2006. <http://www.worldwatch.org/node/3866> (15.12.2006)
- 4 Nickelsen T. Håp i en flodbølge? Intervju med Knut Asplund (Norsk senter for menneskerettigheter). Uniforum nett no, 21.01.2005.
<http://wo.uio.no/as/WebObjects/avis.woa/wa/visArtikkel?id=19904&del=uniforum>
- 5 **Samme som referanse 3**
- 6 Seminarreferat. Fredsprosessen i Aceh. Norsk utenrikspolitisk intstitutt, mai 2006. <http://www.nupi.no/IPS/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2132> (Lest 15.12.2006)
- 7 **Samme som referanse 3**
- 8 Sæbø M. Håpet etter tragedien. Intervju med Ingvild Solvang, som arbeider for Care i Aceh, til Klassekampen, 24.12.2005. http://www.klassekampen.no/kk/index.php/news/home/artical_categories/utenriks/2005/december/haapet_etter_tragedien (Lest 15.12.2006)
- 9 UN News Centre. **Annan hails withdrawal of Indonesian troops from Aceh.** <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=17072&Cr=Aceh&Cr1=Indonesia> (15.12.2006)
- 10 Seminarreferat. Fredsprosessen i Aceh. Norsk utenrikspolitisk institutt, mai 2006. <http://www.nupi.no/IPS/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2132> (Lest 15.12.2006)

- 11 Helsetjenestetilbud til asylsøkere og flyktninger. Sosial- og helsedirektoratet, 2003. http://www.shdir.no/vp/multimedia/archive/00004/IS-1022_4100a.pdf
- 12 Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: Tsunamiprogrammet 2005 - http://nkvts.no/Forskning_utvikling/Paagaaende_Forskning/TsunamiProgrammet.htm
- 13 Stige S. Når katastrofen rammar moderlandet – Ei spørjeskjemaundersøking av psykisk helse blant srilankesiske tamilar i Norge etter tsunamien i Sør-Asia 26.12.04. Hovudoppgåve ved Psykologisk Institutt. Oslo: Universitet i Oslo, 2006.
- 14 Sosial- og helsedirektoratet, Avdeling for primærhelsetjenester: ”Tiltak overfor innvandrergupper berørt av katastrofen. Oppdatert 28.01.2005” (Upublisert notat)
- 15 Indonesians storm embassies in Kuala Lumpur. South China Morning Post, 10. april 1998. <http://www.hartford-hwp.com/archives/54/223.html> (Lest 15.12.2006)
- 16 Samme som referanse 15
- 17 Utlendingsdirektoratet. Informasjon om hovedgrupper av overføringsflyktninger i 2003. Oslo: UDI, 2003. <http://www.udi.no/upload/Publikasjoner/Overf%C3%B8ringsflyktninger/kompedium%20versjon2.pdf> (Lest 15.12.2006)
- 18 Internasjonalt hus. www.inthus.no (01.05.2006)
- 19 Helse- og omsorgsdepartementet. Myndighetenes krisehåndtering under flodbølgekatastrofen 2004-2005: oppsummering av hovedpunkter. HOD, 2006. http://odin.dep.no/filarkiv/271722/Erfaringsdokument_tsunami.pdf (Lest 15.12.2006)
- 20 Samme som referanse 19
- 21 Samme som referanse 19
- 22 Justis- og politidepartementet. Flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og sentral krisehåndtering. St.meld. nr. 37 (2004-2005) <http://www.odin.no/jd/norsk/dok/regpubl/stmeld/012001-040023/hov008-bn.html> (Lest 15.12.2006)

- 23 International Organization for Migration. Newsletter 2, December 2005. http://www.hyperionwebs.com/iom/files/iom_in_norway_newsletter2.pdf (Lest 15.12.2006)
- 24 Finansdepartementet. Revidert budsjett 2005. http://www.statsbudsjettet.dep.no/2005_revidert/ordlistesok.asp?searchtxt=flodbølgekatastrofen&word=Flodb%F8lgekatastrofen+%2D+oppf%F8lgin g (Lest 15.12.2006)
- 25 Finansdepartementet. Revidert budsjett 2005. Forslag under det enkelte departement. http://www.statsbudsjettet.dep.no/2005_revidert/tekster/stprp/html/kap03.htm
- 26 Helse- og omsorgsdepartementet. St.prp. nr. 37 (2004-2005). Om endringer under enkelte kapitler på statsbudsjettet for 2005 under Utenriksdepartementet, Kultur- og kirke departementet, Justis- og politidepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Forsvarsdepartementet som følge av flodbølgekatastrofen i Sør-Asia. <http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/regpubl/stprp/048001-030004/dok-bn.html> (Lest 15.12.2006)
- 27 Kilic C, Rezaki M, Rezaki B, Kaplan I, Ozgen G, Sađduyu A, Oztürk MO. General Health Questionnaire (GHQ12 & GHQ28): psychometric properties and factor structure of the scales in a Turkish primary care sample. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.* 1997 Aug;32(6):327-31. <http://www.springerlink.com/content/r862nh2h7552r664/fulltext.pdf> (Lest 1.12.2006)
- 28 Thoresen S, personlig meddelelse.
- 29 Heir T & Weisæth L. Acute disaster exposure and mental health complaints of Norwegian tsunami survivors 6 months post disaster (accepted for publication in *Psychiatry* 06.08.2007; in press).
- 30 Holen A. A long-term outcome study of survivors from a disaster: the Alexander L. Kielland disaster in perspective. University of Oslo, 1990.
- 31 Hull AM, Alexander D, & Klein, S. Survivors of the Piper Alpha oil platform disaster: long-term follow-up study. *The British Journal of Psychiatry* (2002) 181: 433-438 <http://bjp.rcpsych.org/cgi/content/full/181/5/433> (15.12.2006)

- 32 Dyregrov A. Komplisert sorg: teori og behandling. Tidsskrift for Norsk Psykologforening 2006, 43. http://www.psykol.no/arch/_img/9106423.pdf (15.12.2006)
- 34 26.12. Rapport fra evalueringsutvalget for flodbølgekatastrofen i Sør-Asia . <http://www.evalueringsutvalget.no/pdf/rapport.pdf> (15.12.2006)
- 35 Renner M. Aceh: Peacemaking after the Tsunami. Worldwatch Institute, 2006. <http://www.worldwatch.org/node/3930>
- 36 Sosial- og helsedirektoratet. Flodbølgekatastrofen i Sørøst-Asia. Informasjon til pårørende, overlevende og berørte. SHdir, 28. februar 2005. http://www.shdir.no/vp/multimedia/archive/00001/IS-1239_1737a.pdf (15.12.2006)
- 37 Helse- og omsorgsdepartementet. Organisering av krisehåndtering på strategisk nivå. <http://www.dep.no/hod/norsk/tema/beredskap/p30008164/bn.html> (15.12.2006)
- 38 Helse- og omsorgsdepartementet. Beredskapsorganisering på sentralt nivå. <http://www.dep.no/hod/norsk/tema/beredskap/p30008165/bn.html> (15.12.2006)
- 39 Helse- og omsorgsdepartementet. Beredskapsorganisering på lokalt og regionalt nivå. <http://www.dep.no/hod/norsk/tema/beredskap/p30008166/bn.html> (15.12.2006)
- 40 Helse- og omsorgsdepartementet. Helseberedskapsrådet. <http://www.dep.no/hod/norsk/tema/beredskap/p30008167/bn.html> (15.12.2006)
- 41 Helse- og omsorgsdepartementet. Lov om helsemessig og sosial beredskap. <http://www.lovdatab.no/all/nl-20000623-056.html> (15.12.2006)
- 42 Helse- og omsorgsdepartementet. Forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter lov om helsemessig og sosial beredskap. (<http://www.lovdatab.no/for/sf/ho/ho-20010723-0881.html>) (15.12.2006)
- 43 Helsesektorens oppfølging av flodbølgekatastrofen i 2005. <http://www.dep.no/odinarkiv/norsk/stoltenbergII/hod/pressemed/048071-210007/dok-nu.html> (15.12.2006)

- 44 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 11.02. kl 09.00. <http://odin.dep.no/hod/norsk/aktuelt/nyheter/naturkatastrofen/048071-990065/dok-nn.html>. (15.12.2006)
- 45 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 07.02. kl 11.00. <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/hod/annet/048071-990064/dok-nn.html>. (15.12.2006)
- 46 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 04.02. kl 11.30. <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/hod/dok/048071-990062/dok-nn.html>. (15.12.2006)
- 47 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 02.02. kl 09.00 <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/hod/dok/048071-990061/dok-nn.html>. (15.12.2006)
- 48 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 01.02. kl 09.00 <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/hod/dok/048071-990060/dok-nn.html>. (15.12.2006)
- 49 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 31.01. kl 15.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990059/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 50 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 27.01. kl 11.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990058/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 51 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 18.01. kl 14.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990049/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 52 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 17.01. kl 12.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990047/dok-nn.html. (15.12.2006)

- 53 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 14.01. kl 13.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990045/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 54 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 13.01. kl 11.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990043/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 55 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 19.01. kl 09.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990050/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 56 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia pr. 10. januar. Status pr. 10.01. kl 09.00. http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990037/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 57 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark om arbeid ifm. naturkatastrofen i Asia. Status pr. 11.01. kl 10.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990039/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 58 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark pr 7. januar. Status pr. 07.01. kl 09.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990036/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 59 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark pr 6. januar. Status pr. 06.01. kl 09.00 http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990035/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 60 Helse- og omsorgsdepartementet. Oppdatert faktaark pr 5. januar. http://odin.dep.no/hod/norsk/dok/andre_dok/tidsskrift/048071-990034/dok-nn.html. (15.12.2006)
- 61 International Organization for Migration. Travel Assistance to Families of Tsunami Victims. http://www.hyperionwebs.com/iom/files/tsunami_travel_info_sheet.pdf. (15.12.2006)
- 62 International Organization for Migration. Travel reimbursement application form http://www.hyperionwebs.com/iom/files/tsunami_travel_reimbursement.pdf. (15.12.2006)

Denne rapporten inngår som en del av Tsunamiprogrammet ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Tsunamiprogrammet er et forskningsprogram om følgene av flodbølgekatastrofen i Sørøst-Asia 26. desember 2004. Programmet er finansiert av Sosial- og helsedirektoratet og omfatter følgende prosjekter:

- Opplevelser og reaksjoner hos dem som var der
- Tsunamien: berørte barn og deres familier
- Innsatspersonell og journalister
- Når katastrofen rammer moderlandet. Tsunamien i et eksilperspektiv
- Nasjonal støttegruppe etter flodbølgekatastrofen
- Fastlegenes arbeid med de berørte
- De etterlatte
- Etterlatte og overlevende: Virkning av besøk i katastrofeområdet

Programleder: Lars Weisæth

ISBN 978-82-8122-017-1
ISSN 0809-9103

Kirkeveien 166 (bygning 48)
N-0407 Oslo
Tlf.: +47 22 59 55 00
Faks: +47 22 59 55 01
e-post: postmottak@nkvts.unirand.no

Org. nr.: 986 304 096